



รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in the Western

โดย

พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย, ดร.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761301



รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in the Western

โดย

พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย, ดร.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทตฺโต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761301

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

Research Program

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in the Western

By

Phramaha Kumphan Rananjayo, Dr.

Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst.Prof., Dr.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

B.E. 2561

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761301

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อแผนงานวิจัย:	การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
ผู้วิจัย:	พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย, ดร. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตโต, ผศ.ดร.
หน่วยงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) ศึกษาพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๓) ศึกษาการประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๔) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๕) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และ (๖) นำเสนอต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วิเคราะห์เนื้อหาจากกรณีศึกษาของโครงการย่อยทั้ง ๕ โครงการ และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันครอบครัว สถาบันพระพุทธศาสนา สถาบันการศึกษา/สถาบันการปกครอง ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๙ รูป/คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการประเมิน ผลปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) จากอาสาสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๐ คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มีลักษณะเป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่าย บ-ว-ร เพื่อนำไปสู่การพัฒนากายวาจา เสริมสมาธิ และสร้างสังคมอุดมปัญญา ด้วยหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยบูรณาการอย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมและสอดคล้องวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า พุทธธรรมาภิบาลหรือธรรมาภิบาลเชิงพุทธเป็นกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสาน

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติด้วยหลักนิติธรรมเชิงพุทธ, คุณธรรมเชิงพุทธ, ความโปร่งใสเชิงพุทธ, ความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ, ความรับผิดชอบเชิงพุทธ และความคุ้มค่าเชิงพุทธ

๓. การประกอบสัมมาอาชีวะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาอาชีวะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ประกอบด้วยการจัดทำหลักสูตรสังฆวิยากรสัมมาชีพ, การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิยากร, การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิยากรสัมมาชีพ, การประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม, การดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข และการจัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน

๔. การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มีลักษณะเป็นการส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะต่าง ๆ ที่บูรณาการร่วมกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ของเครือข่ายสุจริตชนวิถีพุทธ โดยมีกิจกรรมหลัก ๆ ที่ชัดเจน เช่น การดำเนินการเพื่อส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ เป็นต้น

๕. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

๖. ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มีลักษณะเป็น “กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง” ในรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ ซึ่งจากผลการประเมินรายตัวชี้วัด พบว่า ด้านบริบท อยู่ในระดับมาก (๔.๒๖) ด้านปัจจัยนำเข้า อยู่ในระดับมาก (๓.๙๐) ด้านกระบวนการ อยู่ในระดับมาก (๓.๙๘) และด้านผลผลิต อยู่ในระดับมาก (๔.๐๔)

Research Program: The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of Ethnic Groups in the Western

Researcher: Phramaha Kumphan Rananjayo, Dr.
Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst.Prof., Dr.

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

Fiscal Year: 2018

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to study the strengthening of family institutions based on the sufficiency economy philosophy of the Western ethnic groups, (2) to study the Buddhist good governance: governing mechanism for the peaceful coexistence of ethnic groups in the Western region, (3) to study the right occupational practices according to the Sufficiency Economy Philosophy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West, (4) to study the application of the Five Precepts to promote peaceful coexistence of ethnic groups in the West, (5) Study the process of participation in art and cultural conservation for peaceful coexistence of ethnic groups in the West, and (6) to present the model of activities for the development of social mechanisms for peaceful coexistence according to the Sufficiency Economy Philosophy of the Western ethnic groups. This research was an action research, the tools used in the research were analyzing the content from case studies of the five sub-projects and a group discussion with 9 experts from the family institute, institute of Buddhism educational institutions / governing institutions with a specific random method then analyzed the data by using descriptive content analysis techniques and evaluated by operating results (per indicator) from 30 participated volunteers then analyzed the data by using statistics: frequency, percentage, mean, and standard deviation. The finds of this research as followed;

1. The strengthening of family institutions based on the sufficiency economy philosophy of the Western ethnic groups found that it was a collaborative model in the form of a Bo-Worn network to lead to the development of physical, verbal, concentration, and the creation of an intellectual society with the Threefold Learning (Sikkhā) which were morality, concentration and wisdom by properly integrating with multicultural society and in line with the Sufficiency Economy Philosophy.

2. The Buddhist good governance as governing mechanism for the peaceful coexistence of ethnic groups in the Western region found that it was a governing mechanism for peaceful coexistence with virtue as a central element in all principles and served as a coordinator for peaceful coexistence

with Buddhist rule of law, Buddhist virtue, Buddhist transparency, Buddhist participation, Buddhist responsibility and the Buddhist value.

3. The right occupational practices according to the Sufficiency Economy Philosophy for peaceful coexistence of ethnic groups in the West found that it was the process of driving the action of right livelihoods based on the Sufficiency Economy Philosophy in line with the implemented missions of government agencies which were creating of Sanghā speakers, organizing workshops, creating or setting up a team of Sanghā livelihood speakers, promoting and selecting the prepared villages, conducting peaceful livelihoods community building and the establishment of a Buddhist center for enhancing the right livelihood in the community.

4. The application of the Five Precepts to promote peaceful coexistence of ethnic groups in the West found that it was characterized by continually promoting reconciliation with voluntary activities that were integrated with the Five Precepts Village Project in accordance with the 20-year National Strategy of the Sujaritchon Buddhist Network. There were clear main activities such as actions to promote the Sufficiency Economy Philosophy, promoting community health, promoting public mental activities etc.

5. The process of participation in art and cultural conservation for peaceful coexistence of ethnic groups in the West found that focused on stakeholders' participation that included ethnic communities, government agencies, private agencies, educational institutions, as well as tourists or outsiders. It covered components of the participated cycle, including participation in problem discovery, participation in planning, participation in operations, participation in monitoring and evaluation, and participation in receiving benefits.

6. The model of activities for the development of social mechanisms for peaceful coexistence according to the Sufficiency Economy Philosophy of the Western ethnic groups found that it was characterized as a "network of ethnic cultural conservation sufficiency economy" activities in the form of volunteer activities that show social responsibility which consisted of academic activities to instill awareness of the cultural heritage conservation of ethnic communities, emphasizing the capacity under the conditions of knowledge and morality according to the sufficiency economy philosophy and operating activities to disseminate the concept of Sufficiency Economy Philosophy that was the foundation for strengthening the capacity of ethnic communities as the foundation for national development. The results of the evaluation of each indicator showed that the context was at a high level (4.26), the input factor was at a high level (3.90), the process was at a high level (3.98) and the productivity was at a high level (4.04).

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุเคราะห์คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุง แก้ไข การวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษางานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สืบไป

พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย, ดร.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, ผศ.ดร.

๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฌ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย	๔
๑.๔ เป้าหมายของการศึกษาวิจัย	๕
๑.๕ เป้าหมายของผลลัพธ์และตัวชี้วัด	๖
๑.๖ ปัญหาการวิจัย	๘
๑.๗ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด	๘
๑.๘ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๒
๑.๙ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๑๐ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย	๑๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๙
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๙
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม	๕๕
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๕๘
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๗๙
๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตก	๙๒
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๐

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๑๑
๓.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๑๒
๓.๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๒๑
๓.๓ การประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๒๘
๓.๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๓๗
๓.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๔๓
บทที่ ๔ การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน	๑๕๓
๔.๑ แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน	๑๕๔
๔.๒ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๕๗
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๖๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๐
๕.๒ อภิปรายผล	๑๗๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๗๖
บรรณานุกรม	๑๗๘

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก	๑๘๘
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๑๘๙
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ	๑๙๒
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ	๑๙๔
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๙๖
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๙๘
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปแผนงานวิจัย	๒๐๓
ประวัติคณะผู้วิจัย	๒๑๑



สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑.๑ เป้าหมายของการศึกษาวิจัย	๕
๑.๒ เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด	๖
๑.๓ จำนวนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ ปัจจุบัน	๑๓
๒.๑ ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี	๙๒
๒.๒ ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี	๙๔
๒.๓ ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบุรี	๙๗
๔.๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการ พัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านบริบท	๑๖๑
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการ พัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านปัจจัยนำเข้า	๑๖๒
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการ พัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านกระบวนการ	๑๖๔
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการ พัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านผลผลิต	๑๖๖
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการ พัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม	๑๖๘

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย ๑๑
๒.๑	องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๘๖
๓.๑	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๑๑๙
๓.๒	ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๑๒๖
๓.๓	กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๑๓๕
๓.๔	การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๑๔๑
๓.๕	กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ๑๕๑
๔.๑	กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาควิชาการ ๑๕๘
๔.๒	กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาคปฏิบัติการ ๑๕๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๒. หมายความว่า ระบุถึง พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๑๑๐ หน้าที่ ๘๒ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย) = วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(ไทย) = สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่เน้นความพอดี ภายใต้งู้อไขความรู้อและคุณธรรม ซึ่งพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปีนี้ ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^๑

ประเด็นสำคัญ คือ การพัฒนาทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางสังคม เพื่อทำหน้าที่คุ้มกันและช่วยเหลือคนในสังคม ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกระทำจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแบบแผนชนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมนั้น ซึ่งมีได้เป็นสิ่งที่ยากเย็นซึ้งใจจนบุคคลจะทำได้ หากว่าได้หัดทำมาจนเคยชิน หรือยินดีทำตามด้วยความพอใจเพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกสมบูรณ์แบบของกลุ่ม และช่วยให้มีแบบแผนกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่จะปฏิบัติต่อกัน^๒ กลไกทางสังคมปรากฏในหลายรูปแบบทั้งด้านวัฒนธรรมและความสัมพันธ์^๓ การอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีวิธีการอยู่ร่วมกันที่ก่อประโยชน์ทั่วถึงและเป็นทีพอใจของทุกฝ่าย มีการตกลงร่วมกันและร่วมกันปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น เมื่อเวลาล่วงเลยไปจึงกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดยึดถือกันในระดับชุมชนว่าเป็นธรรม

^๑สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๒พทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑.

^๓Lopez and Scott, **Social Structure**, (England: Philadelphia, Open University Press, 2000), p. 3.

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของกลไกทางสังคม จึงได้ข้อสรุปว่า วิธีการที่สังคมใช้ในการรักษาระเบียบของทุกสังคมมนุษย์ คือ การสอนให้รู้วาระเบียบของสังคมมีอะไรบ้าง และอีกส่วนหนึ่งเป็นการควบคุมให้บุคคลกระทำตามที่สังคมได้สอนและบอกไว้ หากสังเกตกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่ชีวิตของบุคคลธรรมดาทั่วไปต้องผ่านตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตไปสู่วัยชรา พบว่า มีสถาบันที่สำคัญของชีวิต ดังนี้ (๑) สถาบันครอบครัวและเครือญาติ เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด (๒) สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม เป็นสถาบันที่บุคคลมีโอกาเลือกเข้าสังคมตามที่พึงพอใจหรือความสนใจหาเพื่อนประโยชน์เฉพาะเรื่องอย่างอื่น (๓) สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่บุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยประโยชน์ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิต การซื้อขาย เป็นต้น (๔) สถาบันการปกครอง เป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม (๕) สถาบันนันทนาการ เป็นสถาบันที่ประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อความเพลิดเพลิน ผลที่ได้ คือ ดนตรี ศิลปะ กีฬา หรือกลายเป็นธุรกิจที่ผู้ต้องการพักผ่อนหย่อนใจสามารถไปหาซื้อบริการในฐานะผู้ดู ผู้ชมการแสดง เป็นต้น และ (๖) สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่ผลิตคนดี มีความรู้ โดยความเป็นคนดี คือ การรู้ศีล รู้ธรรมซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุข^๔

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ ในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ (๑) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยพื้นถิ่น (๒) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายจีน (๓) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ (๔) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายยวน (๕) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง (๖) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร (๗) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง (๘) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง หากแต่ในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ดังกล่าวนี้อยู่ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปราศจากความขัดแย้ง และเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ กลไกทางสังคมที่ยังคงความเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นศักยภาพและทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษา พัฒนา และรักษาให้ยั่งยืนสืบไป

หากแต่ปัญหาสำคัญ คือ ผลการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลตามตัวชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ทำให้ทราบถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับครัวเรือน พบว่า ประชาชนมีคุณภาพชีวิตยังไม่บรรลุเป้าหมาย ๒๒ ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดที่มีผลการพัฒนาที่ด้อย คือ ตัวชี้วัดที่ ๓๑ ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน อีกทั้ง ตัวชี้วัดที่มีแนวโน้มที่จะไม่บรรลุเป้าหมายมากขึ้น มีจำนวน ๖ ตัวชี้วัด หนึ่งในนั้นคือ ตัวชี้วัดที่ ๑๔ ครัวเรือนมีความมั่นคง เป็นต้น ซึ่งตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้อยู่ คือ ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระดับ โดยเร่งด่วน

^๔พัทธา สายหู, กลไกของสังคม, หน้า ๔๑.

การนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลาย จากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้^๕ เพราะฉะนั้น ในสถานการณ์นี้ จึงเชื่อมั่นได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ได้พระราชทานให้พสกนิกรชาวไทยนี้ สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนในการขับเคลื่อนกลไก ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบ พบว่า ในภูมิภาคนี้มีกลไกทางสังคมที่เด่นชัด คือ

๑. ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว
๒. กลไกการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
๓. การประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๔. การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
๕. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน

ประการสำคัญ คือ ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นพหุสังคมมากขึ้น การอยู่ร่วมกันของบุคคลที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ อาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกันได้ ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านกลไกทางสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมไทย ดังกล่าวนี ชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนในการขับเคลื่อนกลไก จึงเป็นชุดความรู้ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมในสถานการณ์การเปิดประเทศอย่างเสรีเข้าสู่ประชาคมอาเซียนสืบไป

^๕ชนธามา ศิวโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๐.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๔ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๕ เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๖ เพื่อนำเสนอต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๓ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก นี้ นำไปสู่การพัฒนาคนและสังคมโดยอาศัยศักยภาพทุนมนุษย์ ที่เริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่มีระบบจัดเก็บข้อมูลและระบบบูรณาการข้อมูลจากหลายเรื่องเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ภาพรวมข้อมูลที่ผสมผสานกัน (Integrated Data for Holistic Information)

๑.๓.๑ วิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากกรณี ศึกษาของโครงการย่อยทั้ง ๕ โครงการ ซึ่งเป็นตัวแทนของการศึกษาสถาบันทางสังคมในสังคมไทยจากหลากหลายพื้นที่ ได้แก่

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

โครงการวิจัยย่อยที่ ๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

๑.๓.๒ สังเคราะห์ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)

๑.๔ เป้าหมายของการศึกษาวิจัย

ตารางที่ ๑.๑

เป้าหมายของการศึกษาวิจัย

ชื่อผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เชิงเวลา	เชิงต้นทุน (บาท)
แผนงานวิจัย	งานวิจัย ๑ เรื่อง ที่บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย	คุณภาพของงานวิจัยที่มีประโยชน์และคุณค่าในเชิงวิชาการ และในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน) หรือตามเงื่อนไขของการวิจัย	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัยย่อยที่ ๑	งานวิจัย ๑ เรื่อง ที่บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย	คุณภาพของงานวิจัยที่มีประโยชน์และคุณค่าในเชิงวิชาการ และในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน) หรือตามเงื่อนไขของการวิจัย	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัยย่อยที่ ๒	งานวิจัย ๑ เรื่อง ที่บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย	คุณภาพของงานวิจัยที่มีประโยชน์และคุณค่าในเชิงวิชาการ และในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน) หรือตามเงื่อนไขของการวิจัย	๑๕๐,๐๐๐

ตารางที่ ๑.๑ (ต่อ)

ชื่อผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน (บาท)
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๓	งานวิจัย ๑ เรื่อง ที่บรรลุ วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	คุณภาพของงานวิจัยที่ มีประโยชน์และคุณค่า ในเชิงวิชาการ และใน เชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน) หรือตามเงื่อนไข ของการวิจัย	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๔	งานวิจัย ๑ เรื่อง ที่บรรลุ วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	คุณภาพของงานวิจัยที่ มีประโยชน์และคุณค่า ในเชิงวิชาการ และใน เชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน) หรือตามเงื่อนไข ของการวิจัย	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๕	งานวิจัย ๑ เรื่อง ที่บรรลุ วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	คุณภาพของงานวิจัยที่ มีประโยชน์และคุณค่า ในเชิงวิชาการ และใน เชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน) หรือตามเงื่อนไข ของการวิจัย	๑๕๐,๐๐๐
รวมทั้งสิ้น (ทุกโครงการ)				๔๕๐,๐๐๐

๑.๕ เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด

ตารางที่ ๑.๒

เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด

ชื่อผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เชิงเวลา	เชิงต้นทุน (บาท)
แผนงานวิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ ๑ ชิ้นงานที่สำเร็จตาม วัตถุประสงค์การวิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในเชิงวิชาการและ ในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน)	๑๕๐,๐๐๐

ตารางที่ ๑.๒ (ต่อ)

ชื่อผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน (บาท)
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๑	ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ ๑ ชิ้นงานที่สำเร็จตาม วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในเชิงวิชาการและ ในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน)	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๒	ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ ๑ ชิ้นงานที่สำเร็จตาม วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในเชิงวิชาการและ ในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน)	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๓	ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ ๑ ชิ้นงานที่สำเร็จตาม วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในเชิงวิชาการและ ในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน)	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๔	ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ ๑ ชิ้นงานที่สำเร็จตาม วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในเชิงวิชาการและ ในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน)	๑๕๐,๐๐๐
โครงการวิจัย ย่อยที่ ๕	ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ ๑ ชิ้นงานที่สำเร็จตาม วัตถุประสงค์ของการ วิจัย	ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพ ที่ใช้ในเชิงวิชาการและ ในเชิงสาธารณะ	๑ ปี (๑๒ เดือน)	๑๕๐,๐๐๐
รวมทั้งสิ้น (ทุกโครงการ)				๙๐๐,๐๐๐

๑.๖ ปัญหาการวิจัย

๑.๖.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๖.๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๖.๓ การประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๖.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๖.๖ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๗ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

๑.๗.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มีเนื้อหาครอบคลุมการวิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากโครงการย่อยทั้ง ๕ โครงการ เป็นฐานคิดสำคัญในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม

๑.๗.๒ ขอบเขตด้านประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ปรากฏในการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตครอบคลุมประชากร/กลุ่มตัวอย่างในเชิงพื้นที่ทั้งทางอ้อมและทางตรง ดังนี้

๑. ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยทางอ้อม

โดยทางอ้อม จากการศึกษาวิจัยของโครงการย่อย ๓ โครงการ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

๑.๑ โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย (๑) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ ท่าน และ (๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ ท่าน

๑.๒ โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ประกอบด้วย (๑) เชิงปริมาณ คือ การใช้แบบสอบถามการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน และ (๒) เชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ ท่าน และ (๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ ท่าน

๑.๓ โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย (๑) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ ท่าน และ (๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ ท่าน

๑.๔ โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย (๑) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ ท่าน และ (๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ ท่าน

๑.๕ โครงการวิจัยย่อยที่ ๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ประกอบด้วย (๑) เชิงปริมาณ คือ การใช้แบบสอบถามการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน และ (๒) เชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ ท่าน และ (๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ ท่าน

๒. ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยตรง

โดยตรง จากการศึกษาวิจัยในระดับแผนงานวิจัย ได้แก่ ตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๙ รูป/คน

๑.๗.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ทั้งทางอ้อมและทางตรง ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่โดยทางอ้อม

โดยทางอ้อม จากการศึกษาวิจัยของโครงการย่อย ๕ โครงการ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ขอบเขตด้านพื้นที่ ประกอบด้วย

๑.๑ โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๒ โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ จังหวัดราชบุรี

๑.๓ โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ จังหวัดราชบุรี

๑.๔ โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ จังหวัดเพชรบุรี

๑.๕ โครงการวิจัยย่อยที่ ๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ จังหวัดราชบุรี

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่โดยทางตรง

โดยทางตรง จากการศึกษาวิจัยในระดับแผนงานวิจัย ได้แก่ พื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย โดยเน้นพื้นที่จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี

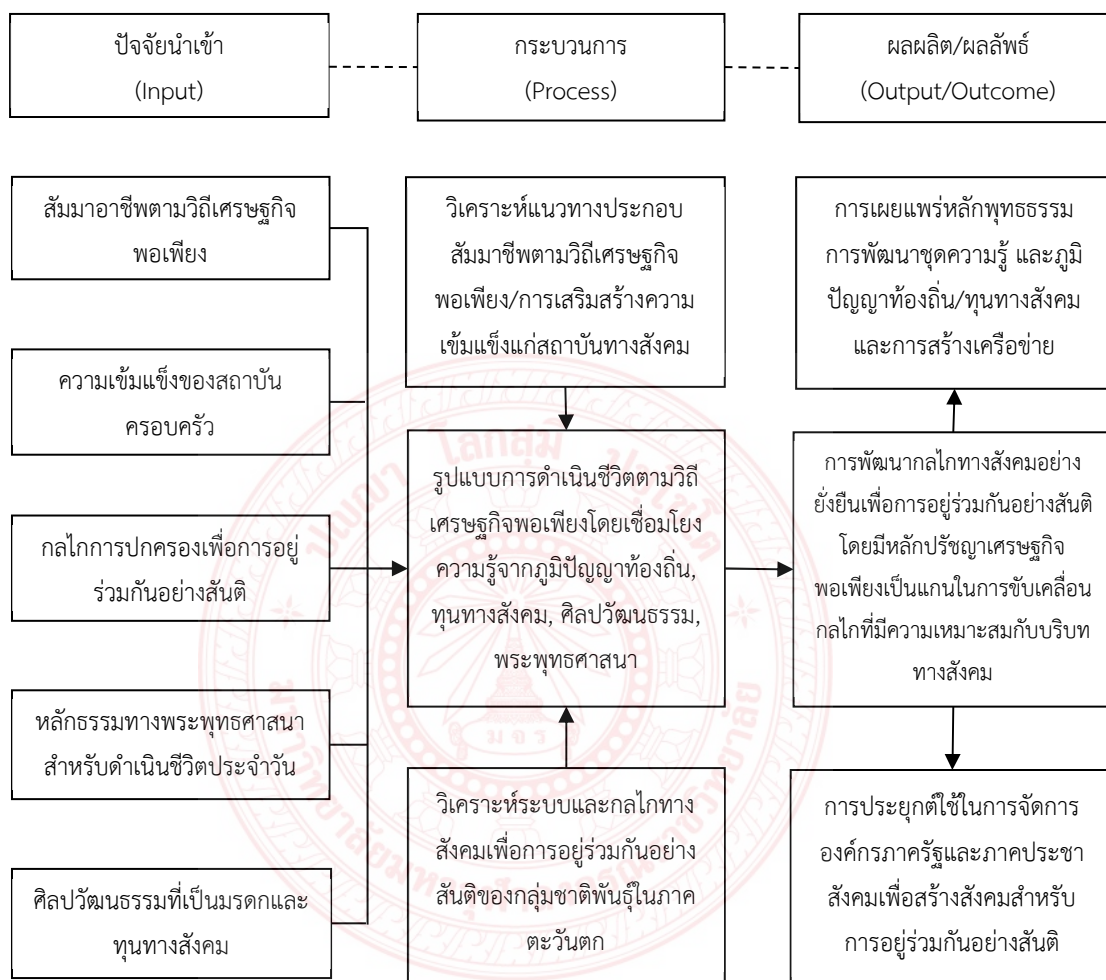
๑.๗.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยทั้งสิ้น จำนวน ๑ ปี หรือ ๑๒ เดือน

๑.๗.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดสำคัญในลักษณะของกระบวนการที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต/ผลลัพธ์ (Output/Outcome) ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑
กรอบแนวคิดการวิจัย



๑.๘ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๑.๘.๑ การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นผลผลิตจากการใช้ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตนั้น

๑.๘.๒ กลไกทางสังคม หมายถึง กลไกของกระบวนการกลุ่มทางสังคมที่เป็นระเบียบ มีระบบ สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน เป็นกลไกในการขัดเกลาทางสังคมให้กับสมาชิกในสังคมตามกระบวนการหรือวิธีการจัดระเบียบนั้น ๆ

๑.๘.๓ สถาบันทางสังคม หมายถึง สถาบันสำคัญของสังคมที่มุ่งสนองประโยชน์แก่คนในสังคมทั้งในส่วนที่เป็นรูปแบบที่เป็นทางการและรูปแบบที่ไม่เป็นทางการด้วย โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

สถาบันครอบครัว/ชุมชน หมายถึง สถาบันทางสังคมขั้นมูลฐานที่ เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุด โดยมีแบบแผนทางพฤติกรรมและกฎเกณฑ์การปฏิบัติที่ครอบคลุมโดยระบบเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการทำหน้าที่ให้การศึกษาและอบรมคุณลักษณะของสมาชิกในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์

สถาบันศาสนา หมายถึง สถาบันพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยบุคลากรทางพระพุทธศาสนา หรือพุทธบริษัท หรือภิกษุ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งทำหน้าที่ให้การถ่ายทอดแบบแผนพฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และบรรทัดฐานทางความประพฤติของสมาชิกในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์

สถาบันการปกครอง หมายถึง สถาบันทางการเมืองการปกครองของภาครัฐ ประกอบด้วย บุคลากรของภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย และควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์

๑.๘.๔ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการของการสร้างพื้นฐานให้มีความเข้มแข็งในด้านความพออยู่พอกิน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ซึ่งทรงให้ความสำคัญกับพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

๑.๘.๕ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก หมายถึง ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายยวน ชาวไทยเชื้อสายมอญ ชาวไทยเชื้อสายเขมร ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง ชาวไทยเชื้อสายลาวล้าน และชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี และจังหวัดเพชรบุรี เท่านั้น

๑.๙ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๙.๑ รูปแบบการวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) กลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๙.๒ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

๑. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

แผนงานวิจัยนี้ มีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามสัดส่วน ดังนี้

ตารางที่ ๑.๓

จำนวนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา กลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

ที่	กลุ่ม	จำนวน (รูป/คน)
๑	ตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน)	๓
๒	ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด)	๓
๓	ตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน)	๓
	รวม	๙

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) ในพื้นที่ภาคตะวันตก จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย

พระปิฎกโกศล, ดร.

รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี

พระครูวิลาศกาญจนธรรม

รองเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดกาญจนบุรี

พระครูโสภิตวัชรกร	เจ้าคณะตำบลหัวสะพาน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
นายชุนธิษฏ์ ประจวบวัน	นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
นางขวัญชนก ศรีประภา	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
นางเกศินี เก่งทอง	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
นายมณฑิร สุตตะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องพรานวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
นางสาวปณณัฐฐา ภูจิตจาวงษ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
นายศุภกรทิพย์ โต่งดั่ง	สารวัตรกำนันตำบลน้ำกัลลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

แผนงานวิจัยนี้ มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) กลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัครในพื้นที่ จำนวน ๓๐ คน

๑.๙.๓ เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

แผนงานวิจัยนี้ มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และแบบประเมินผลการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วย ผู้วิจัยโดยฐานะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้ร่วมวิจัยโดยฐานะเป็นผู้จดบันทึก (Note Taker) และผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และออกแบบต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยเน้นการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางของการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยได้กระตุ้นให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการอภิปรายโต้ตอบ แสดงความเห็น เล่าเรื่อง ประสบการณ์ร่วมกันตามประเด็นที่กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยกันเอง และระหว่างสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกลุ่มกับคณะผู้วิจัย เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๒. แบบประเมินผลการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด)

แบบประเมินผลการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) สำหรับค้นหาความจริงในรอบวิธีการปฏิบัติงานต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมในลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นแบบสอบถามลักษณะเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ แบบประเมินผลการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) รวม ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบสอบถามลักษณะมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ประกอบด้วย

ประเมินบริบท (Context Evaluation) มีคำถามจำนวน ๓ ข้อ

ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) มีคำถามจำนวน ๑๒ ข้อ

ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) มีคำถามจำนวน ๑๐ ข้อ

ประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีคำถามจำนวน ๕ ข้อ

มีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

๕ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๖ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด

๑.๙.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

แผนงานวิจัยนี้ มีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary)

ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการย่อย ๕ โครงการ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาวิเคราะห์หัตถบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ประกอบด้วย

^๖ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (บริบทพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี)

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี)

โครงการวิจัยย่อยที่ ๓ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี)

โครงการวิจัยย่อยที่ ๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (บริบทพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี)

โครงการวิจัยย่อยที่ ๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี)

๒. ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (ขนาดกลาง) โดยการอภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลังไหลออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา

๓. ข้อมูลจากกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Action)

ข้อมูลจากกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Action) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) โดยการประเมินผลปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด)

๑.๙.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

แผนงานวิจัยนี้ มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการย่อยทั้ง ๕ โครงการ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ ตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิเคราะห์ผลปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคมตามประเด็นการวิเคราะห์ ร่วมกับสถิติอ้างอิงจะใช้เพื่ออธิบายความพึงพอใจ และค้นหาความจริงจากการปฏิบัติงาน

๑.๑๐ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

๑.๑๐.๑ องค์ความรู้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๑๐.๒ องค์ความรู้พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๑๐.๓ องค์ความรู้การประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๑๐.๔ องค์ความรู้การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๑๐.๕ องค์ความรู้กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๑๐.๖ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตก
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของการพัฒนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า พัฒนา แปลว่า เจริญ อย่างไรก็ตาม ตามแนวพระพุทธศาสนาแยกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม เรียกว่า ภาวนา ส่วนการพัฒนาอย่างอื่น ๆ เช่น พัฒนาวัตถุ พัฒนาสภาพแวดล้อม เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา^๑

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑-๒๒.

คำว่า พัฒนา ในภาษาไทย มาจาก วฑฺฒน ในภาษาบาลี และ วรณ ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^๒ หรือจำเริญ ได้แก่ เติบโต งอกงาม มากขึ้น หรือสมบูรณ์^๓ โดยความหมายจากรูปศัพท์ คำว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ ดังนี้

คำว่า พัฒนา ในความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

คำว่า พัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

คำว่า พัฒนา ในความหมายของนักเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

คำว่า พัฒนา ในความหมายของนักบริหาร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

คำว่า พัฒนา ในความหมายของนักสังคมวิทยา ซึ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม หมายถึง มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข

คำว่า พัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง^๔

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๒.

^๔สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๕.

คำว่า การพัฒนา มีความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปคือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่คำว่าทางที่ดีขึ้น มีลักษณะเป็นนามธรรมมาก หากต้องการให้เป็นรูปธรรมขึ้นควรเปลี่ยนคำว่าดีขึ้น เป็นเจริญขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาทฤษฎีสสมัยใหม่ประกอบกับคำว่าเจริญขึ้น จะเป็นการเน้นความเจริญทาง วัตถุ โดยเฉพาะโครงสร้างทางกายภาพขั้นพื้นฐานและด้านสังคม สำหรับการพัฒนาของประเทศที่กำลังพัฒนานั้น อาจต้องพิจารณาปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่

๑. ปัจจัยด้านโครงสร้าง
๒. ปัจจัยด้านทรัพยากร
๓. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี^๕

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญซึ่งเกิดจากความตั้งใจหรือมีเจตนาของการกระทำเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยในทัศนะของพระพุทธศาสนาจะใช้คำว่า ภาวนา สำหรับการพัฒนามนุษย์ และใช้คำว่า พัฒนา หรือ วัฒนา สำหรับการการพัฒนาอื่นที่ไม่ใช่การพัฒนามนุษย์ และโดยนิยามความหมายของ คำว่า พัฒนา มีความแตกต่างกันไปในศาสตร์แต่ละสาขา ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายหลักของศาสตร์นั้น ๆ แต่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เป็นลักษณะของการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๒.๑.๒ องค์ประกอบการพัฒนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ องค์ประกอบการพัฒนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การพัฒนาเป็นหน้าที่ของการวางแผนและการจัดการ ซึ่งสามารถเขียนเป็นสูตรคำนวณได้ดังนี้

$$D = F (P+M)$$

เมื่อ $D = \text{Development}$ คือ การพัฒนา

$F = \text{Function}$ คือ หน้าที่

$P = \text{Planning}$ คือ การวางแผน

$M = \text{Management}$ คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

^๕โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, รายงานการศึกษาดัชนีสมบูรณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

ดังนั้น การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้จะต้องประกอบไปด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงาน และการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ^๖

วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ซึ่งได้มีวิวัฒนาการตามลำดับ ดังนี้

๑. การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ
๒. การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ
๓. การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better Change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better Speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better Life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ^๗

หากพิจารณาในแง่ของหลักการสำหรับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาทุกข้อร้อนแต่ละครั้งก็จะมียอดประกอบ ๕ ประการ^๘ ตามลำดับ คือ

๑. การระบุและวิเคราะห์ปัญหาทุกข้อร้อน
๒. การกำหนดและวิเคราะห์ปัญหา
๓. การกำหนดเป้าหมายของยุทธศาสตร์
๔. การสร้างหน่วยระบบทำงาน
๕. การจัดทรัพยากร

โดยนัยนี้ การพัฒนาจำเป็นต้องเลือกสรรวัตถุดิบที่ดี คือ คนเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อประสิทธิผลของงาน^๙

^๖องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ อ้างใน อัจฉรา โพธิยานนท์, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑.

^๗วิรัช วิจารณ์การณ, ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๘.

^๘เฉลียว บุรีภักดิ์ และคนอื่น ๆ, ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา, (เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^๙พิภพ วงษ์เงิน, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่าการพัฒนา โดยลักษณะที่ประกอบเข้ามานั้น คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๑๐} หากพิจารณาในแง่ของกระบวนการพัฒนามีกระบวนการ รวม ๖ ขั้นตอน^{๑๑} ดังนี้

๑. การระบุปัญหา (Identify the Problem) เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการระบุปัญหาได้ถูกต้องหรือไม่ ย่อมมีผลต่อการดำเนินการในขั้นต่อ ๆ ไปของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการตัดสินใจด้วย ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรระมัดระวังมิให้เกิดความผิดพลาดในการระบุปัญหาขององค์การ ทั้งนี้ ผู้บริหารควรแยกแยะความแตกต่างระหว่างอาการแสดง (Symptom) ที่เกิดขึ้นกับตัวปัญหาที่แท้จริงเสียก่อน เช่น กรณีที่ยอดขายของบริษัทลดลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากคุณภาพสินค้าต่ำ จะเห็นว่าการที่ยอดขายลดลง เป็นอาการแสดง และปัญหาที่ต้องแก้ไขได้แก่ การที่คุณภาพสินค้าต่ำ ดังนั้น ผู้บริหารที่ชาญฉลาดต้องคอยสังเกตอาการแสดงต่าง ๆ ที่ต้องรวบรวมข้อมูลที่เป็นต่อการค้นหาสาเหตุของอาการแสดงเหล่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่การระบุปัญหาที่แท้จริงได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

๒. การค้นหาทางเลือก (Generate Alternatives) ซึ่งทางเลือกเหล่านั้นควรเป็นทางเลือกที่มีศักยภาพและมีความเป็นไปได้ ในการแก้ปัญหาให้น้อยลงหรือให้ประโยชน์สูงสุด ตัวอย่างเช่น กรณีที่องค์การประสบปัญหาเวลาการผลิตไม่เพียงพอ ผู้บริหารอาจพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ เช่น เพิ่มการทำงานกะพิเศษ เพิ่มการทำงานล่วงเวลาโดยใช้ตารางปกติ เพิ่มจำนวนพนักงาน หรือไม่ทำอะไรเลย เป็นต้น ในการพัฒนาทางเลือกผู้บริหารอาจขอความคิดเห็นจากนักบริหารอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จทั้งภายในและภายนอกขององค์การ ซึ่งอาจใช้วิธีการปรึกษาหารือเป็นรายบุคคล หรือจัดการประชุมกลุ่มย่อยขึ้น ข้อมูลที่ได้รับจากบุคคลเหล่านั้นเมื่อผนวกพร้อมกับสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ของตนเองจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถพัฒนาทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๑๐}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๑๑}ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐-๑๐๓.

๓. การประเมินทางเลือก (Evaluate Alternatives) โดยจะนำเอาข้อดีและข้อเสียของแต่ละทางเลือกมาเปรียบเทียบกันอย่างรอบคอบ และควรวิเคราะห์ทางเลือกในสองแนวทาง คือ ทางเลือกนั้นสามารถนำมาใช้จะเกิดผลต่อเรื่องอะไรตามมา เพราะทางเลือกบางทางเลือกที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดขององค์การก็อาจทำให้เกิดผลต่อเรื่องที่ไม่พึงประสงค์ตามมา เช่น ทางเลือกหนึ่ง ของการเพิ่มผลผลิตได้แก่การลงทุนติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาก็ได้ แต่อาจมีปัญหากับการลดลงของขวัญกำลังใจของพนักงานในระยะต่อมา เป็นต้น

๔. การทำการตัดสินใจ (Make the Decision) เมื่อผู้บริหารได้ทำการ วิเคราะห์และประเมินทางเลือกต่าง ๆ แล้ว ผู้บริหารควรเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของแต่ละทางเลือกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเดียว ทางเลือกที่ดีที่สุดควรมีผลเสียต่อเรื่องในภายหลังน้อยที่สุด และให้ผลประโยชน์มากที่สุด แต่บางครั้งผู้บริหารอาจตัดสินใจเลือกทางเลือกแบบประนีประนอม โดยพิจารณาองค์ประกอบที่ดีที่สุดของแต่ละทางเลือกนำมาผสมผสานกัน

๕. การปฏิบัติตามการตัดสินใจ (Implement the Decision) เมื่อผู้บริหารได้ทางเลือกที่ดีที่สุดแล้ว ก็ควรมีการนำผลการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรกำหนดโปรแกรมของการตัดสินใจ โดยระบุถึงตารางเวลาการดำเนินงาน งบประมาณ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ควรมีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน และจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่จะช่วยให้การตัดสินใจเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ผู้บริหารควรกำหนดระเบียบวิธี กฎ และนโยบาย ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๖. การประเมินผลและการป้อนกลับ (Evaluate the Results and Provide Feedback) เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการตัดสินใจ ได้แก่ การสร้างระบบการควบคุมและการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารได้รับข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ ข้อมูลย้อนกลับจะช่วยให้ผู้บริหารแก้ปัญหาหรือทำการตัดสินใจใหม่ได้โดยได้ผลลัพธ์การปฏิบัติที่ดีที่สุด

สรุปได้ว่า การพัฒนามีองค์ประกอบสำคัญตามลำดับ คือ ระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย สร้างระบบทำงาน และจัดทรัพยากรเข้าไปใช้ในระบบทำงาน กล่าวได้ว่า การพัฒนาเกิดจากการวางแผนที่ดี การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งที่จำเป็นประการแรกคือการกำหนดปัญหาและกำหนดทิศทางของความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสิ่งใด ๆ ย่อมอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติ และมีมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนา

๒.๑.๓ การพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มาจากศัพท์คำว่า Sustainable ที่แปลว่า ความยั่งยืน เป็นคำที่มาจากภาษาละติน คือ Sus-Tenere ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมหรือสนับสนุน (Uphold) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของประชาชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของตนเอง^{๑๒} การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ คือ การพัฒนามนุษย์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วยการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งสามด้านให้เป็นการพัฒนาเต็มทั้งคนก่อนจึงจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผล คือ ระบบแห่งไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา^{๑๓} อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เกิดจากการพัฒนาแบบแยกส่วน เช่น การพัฒนาแต่เศรษฐกิจแยกส่วนจากสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดวิกฤติตามมา ก็ส่งผลกลับไปยังเศรษฐกิจ เพราะทุกอย่างเชื่อมโยงกัน นั่นคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต้องบูรณาการเข้ามาสู่วัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม^{๑๔} การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงต้องเป็นการพัฒนาที่

๑. เป็นการพัฒนาที่ดำเนินไป โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

๒. เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวม มองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้ จึงยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป

๓. การพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าต้องปฏิเสธรระบบเทคโนโลยี เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย^{๑๕}

^{๑๒}World Commission on Environment and Development, **Our Common Future**, (New York, Oxford University: Great Britain R. Clay Ltd., 1987), p. 43.

^{๑๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๘.

^{๑๔}สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**, (ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔.

^{๑๕}โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย, **รายงานการศึกษาดัชนีชี้วัด**, หน้า ๑๗.

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือ มีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มีการช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัยกัน การดูแลจากผู้นำเครือข่าย การมีฐานทรัพยากรของตนเอง ผ่านปัจจัยกระบวนการที่ประกอบด้วยการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Management) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการจัดการทรัพยากร (Resource Management)^{๑๖}

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดจากการบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างขีดจำกัดของคน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่แยกส่วนกัน เป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนในอนาคต ซึ่งตามกระบวนการนี้ จึงอาศัยทุนทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรเป็นปัจจัยนำเข้า ผ่านกระบวนการทางการจัดการ โดยอาศัยเทคนิคการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ การจัดการความรู้ และการจัดการทรัพยากร จึงจะเกิดผลผลิตที่ยั่งยืนได้ แต่มุมมองของพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเกิดจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา คือ กระบวนการศีล สมาธิ และปัญญา โดยครบองค์ประกอบ เท่านั้น

๒.๑.๔ การพัฒนาตามมุมมองของพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาที่ตามมุมมองของพระพุทธศาสนา จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระไตรปิฎก ระบุถึง การพัฒนา ในคำว่า ภาวนา ซึ่งหมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ และการพัฒนา^{๑๗} ซึ่งปรากฏในหัวข้อหลักธรรม เรียกว่า ภาวนา ๒ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความเจริญ ๒ อย่าง ได้แก่

๑. สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ (ฝึกสมาธิ)
๒. วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง (การเจริญปัญญา)^{๑๘}

^{๑๖}สมบุรณ์ ขาวชายโขง และธวัชชัย กุณวงศ์, “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕): หน้า ๕.

^{๑๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

^{๑๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๙/๒๕๐.

แต่เมื่อพิจารณาโดยแยกคาย พบว่า พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแนวทางแห่งการปฏิบัติให้
ตนพ้นทุกข์^{๑๙} ซึ่งมีหลักฐานเป็นที่ประจักษ์คือการที่พระองค์ทรงตัดสินพระหุทัยออกผนวชเพราะ
เห็นว่าการดำรงเพศสมณะจะเป็นทางปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้^{๒๐}

คำว่า วิปัสสนาภาวนา แยกเป็น ๒ คำ คือ วิปัสสนา และ ภาวนา มีความหมายโดยหลัก
สัททนต์ และอรรถนัย ตามลำดับดังนี้

วิปัสสนา แปลว่า ความเห็นแจ้ง^{๒๑} ความเห็นแจ้งนี้ หมายถึง ความเห็นแจ้งในสังขาร มี
ลักษณะความเห็นแจ้ง ๗ ประการ หรือ อนุปัสสนา ๗ ประการ คือ

อนิจจานุปัสสนา พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง

ทุกขานุปัสสนา พิจารณาเห็นความเป็นทุกข์

อนัตตานุุปัสสนา พิจารณาเห็นความไม่มีตัวตน

นิพพิทานุปัสสนา พิจารณาเห็นความน่าเบื่อหน่าย

วิราคานุปัสสนา พิจารณาเห็นความคลายกำหนัด

นิโรธานุปัสสนา พิจารณาเห็นความดับกิเลส

ปฏินิสสัคคานุปัสสนา พิจารณาเห็นความสลัดทิ้งกิเลส

คัมภีร์ปรมัตถทีปนี ได้ให้ความหมายของวิปัสสนาไว้ว่า ปัญญารู้แจ้งไตรลักษณ์ หมายถึง
ภาวนาปัญญาที่มีการหยั่งเห็นความไม่เที่ยงเป็นต้น โดยแท้จริงแล้ววิปัสสนาทำให้ผู้ปฏิบัติ รู้แจ้งความไม่
เที่ยง เป็นต้น ล่วงพ้นความเป็นสตรีและบุรุษพร้อมทั้งความเที่ยงและความสุข เป็นต้น ซึ่งมหาชนใน
โลกรู้เห็นกันในขั้นทั้งหลาย^{๒๒}

คำว่า ภาวนา หรือ เจริญ ในยุคนั้นทกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค อธิบายว่า มีอยู่ ๔
อย่าง ภาเวตติ จตสโส ภาวนา ฯ

^{๑๙}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๑/๑๑๘.

^{๒๐}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓/๒๒.

^{๒๑}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๗๓/๑๒๗.

^{๒๒}พระคันธสาราภิวังศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร), อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล),
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕๙.

ตถุ ชาตาน ธมมาน อนติวตฺตณฺเณ ภาวนา แปลว่า ธรรมชาติที่ทำให้ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในตนไม่ล่วงเลยกันและกัน อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละความพอใจในกามได้แล้วทันทีนั้นเอง ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งการหลีกออก เว้นออกจากกามก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ล่วงเลยกันและกัน

อินทริยาน เอกรสฺสฺเณ ภาวนา แปลว่า ธรรมชาติที่ทำให้อินทรีทั้งหลายมีรสเป็นอย่างเดียวกัน อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะแล้ว อินทรีทั้ง ๕ มีรสเป็นอย่างเดียวกันด้วยอำนาจแห่งการหลีกออกจากกาม

ตพฺพคิริยาภวนฺเณ ภาวนา แปลว่า ธรรมชาติที่นำความเพียรที่สมควรแก่ธรรมนั้น ๆ เข้าไป อธิบายว่า เมื่อพระโยคาวจรละกามฉันทะแล้ว ย่อมนำความเพียรด้วยอำนาจแห่งการหลีกออกจากกามเข้าไป เมื่อละพยายามแล้วย่อมนำความเพียรด้วยอำนาจความไม่พยายามเข้าไป

อาเสวนฺเณ ภาวนา แปลว่า การปฏิบัติเนื่อง ๆ อธิบายว่า พระโยคาวจรเมื่อละกามฉันทะแล้ว ย่อมปฏิบัติเนื่อง ๆ ซึ่งความออกจากกาม เมื่อละพยายามแล้ว ย่อมปฏิบัติเนื่อง ๆ ซึ่งความไม่พยายาม

คำว่า ภาวนา จึงมีความหมายว่า การอบรม (กาย) ใจ ๒ วิธี คือ สมถภาวนา (การสงบใจ) และวิปัสสนาภาวนา (การใช้ปัญญา)^{๒๓}

ความรู้แจ้งเห็นชัดตามความเป็นจริงของสภาวะธรรมทั้งหลายว่าเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นการเห็นถูกตามความเป็นจริงจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ชื่อว่า วิปัสสนา ส่วนคำว่า ภาวนา คือ การฝึกอบรมทางด้านจิตใจให้มีความตั้งมั่น คือ ให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น และเมื่อรวมคำว่า วิปัสสนา และ ภาวนา เข้าเป็น วิปัสสนาภาวนา จึงหมายถึง การเจริญอบรมปัญญาให้เกิดความรู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ใจมีอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์

ประเภทของวิปัสสนาไว้ ๔ แบบ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์ขุททกนิกาย ได้แก่

สมถปุพฺพกมฺวิปัสสนา หมายถึง วิปัสสนามีสมณานำหน้า^{๒๔}

วิปัสสนาปุพฺพกมฺสมณะ หมายถึง สมณะมีวิปัสสนานำหน้า

ยฺคนทฺธสมณวิปัสสนา หมายถึง สมณะและวิปัสสนาคู่กัน^{๒๕}

^{๒๓}เกิด ธนชาติ, **คู่มือคลังปริยัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐๓-๓๐๔.

^{๒๔}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๕๓๕/๔๓๓.

^{๒๕}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๕๓-๑๖๕/๑๑๖-๑๒๒.

ธมฺมุทจฺจวิคฺคหตฺมานัส หมายถึง วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธมฺมุทจฺจ^{๒๖}

วิปัสสนา คือ การพิจารณาสังขารให้เกิดความเห็นแจ้งเข้าใจชัด รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง^{๒๗} โดยคำว่าสังขาร สำเร็จรูปจาก ส บทหน้า + กร ธาตุ + ณ ปัจจัย มีรูปวิเคราะห์ว่า ปจฺเจยฺหิ สงคฺคม กฺริยติ สงฺขริยติ เตน วาติ สงฺขาโร แปลว่า สังขาร คือ สิ่งที่ถูกปัจจัยทั้งหลายประชุมกันปรุงแต่ง^{๒๘} ธรรมที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งขึ้น คือ อุปาทินนกกสังขาร และ อนุปาทินนกกสังขาร ที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ ธรรมที่เป็นไปในภุมิ ๓ คือ กามภุมิ รูปภุมิ และอรุภุมิ^{๒๙}

ส่วนคำว่า ภาวนา หมายถึง เจริญ มีวิเคราะห์ว่า ภาวเวติ กุสลธมฺเม อาเสวติ วฑฺฒเตติ เอตยาติ ภาวนา แปลว่า ที่ชื่อว่า ภาวนา เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า เป็นเครื่องให้กุศลธรรมทั้งหลายเกิดมี คือ เสพคุ้น ได้แก่ ทำกุศลธรรมทั้งหลายให้เจริญแห่งชน^{๓๐}

การปฏิบัติวิปัสสนา หรือการปฏิบัติกรรมฐาน หรือการปฏิบัติธรรม คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔^{๓๑} สติปัฏฐาน มาจาก สติ คือ การระลึกรู้ ปัฏฐาน คือ เข้าไปตั้งไว้ สติปัฏฐาน หมายถึง ฐานที่ตั้งของสติ หรือฐานที่รองรับการกำหนด การระลึก การตามรู้ สภาวะธรรม อารมณ์ ณ ปัจจุบัน^{๓๒} มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นปทัฏฐานสติสัมโพชฌงค์ คือ อยู่อย่างมีสติไม่หลงลืม^{๓๓}

สติปัฏฐาน ๔ กำเนิดในกุรุรัฐ มิใช่แต่มนุษย์เท่านั้นที่เจริญสติปัฏฐาน ๔ แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานที่อาศัยมนุษย์ ก็เจริญสติปัฏฐานเหมือนกัน คือ การตั้งสติอย่างใหญ่กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง ดังนี้

๑. กายานุปัสสนา การตั้งสติพิจารณากาย (การตั้งสติกำหนดพิจารณากายให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงกายไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา) แบ่งย่อยออกไปเป็น ๖ ส่วน ได้แก่

^{๒๖}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๕๔๒-๕๔๓/๔๔๕-๔๔๘.

^{๒๗}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๓๔๓.

^{๒๘}พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕๒.

^{๒๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓๔-๕๓๕.

^{๓๐}พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปนโน), อภิธัมมัตถวิภาวินีแปล, (กาญจนบุรี: ม.ป.ท., ๒๕๕๐), หน้า ๙๘.

^{๓๑}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒/๓๐๑.

^{๓๒}พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน, แปลโดย พระคันธสารากวีวงศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร), (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

^{๓๓}พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๔.

๑.๑ อานาปานสติ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก

๑.๒ อิริยาบถ กำหนดให้รู้เท่าทันอิริยาบถ

๑.๓ สัมปชัญญะ ความรู้ตัวในการเคลื่อนไหวทุกอย่าง

๑.๔ ปฏิกุศลมนสิการ พิจารณาส่วนประกอบของร่างกายว่าเป็นของไม่สะอาด

๑.๕ ธาตุมนสิการ พิจารณาร่างกายของตนให้เห็นว่าเป็นสักแต่ว่าธาตุแต่ละอย่าง ๆ

๑.๖ นวสีวลิกา พิจารณาซากศพในสภาพต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มตายใหม่ ๆ จนถึงกระดูกป่นเป็นผุยผง ให้เห็นว่าร่างกายของผู้อื่นเป็นเช่นใด ร่างกายของเราก็กักเป็นเช่นนั้น

๒. เวทนานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ได้แก่ ความรู้สึกอารมณ์ให้รู้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นเพียงเวทนา...ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ๆ ดังนี้

๒.๑ สุข

๒.๒ ทุกข์

๒.๓ ไม่ทุกข์ไม่สุข

๒.๔ สุขประกอบด้วยอามิส

๒.๕ สุขไม่ประกอบด้วยอามิส

๒.๖ ทุกข์ประกอบด้วยอามิส

๒.๗ ทุกข์ไม่ประกอบด้วยอามิส

๒.๘ ไม่ทุกข์ไม่สุขประกอบด้วยอามิส

๒.๙ ไม่ทุกข์ไม่สุขไม่ประกอบด้วยอามิส

๓. จิตตานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ... ดังนี้

๓.๑ จิตมีราคะ

๓.๒ จิตไม่มีราคะ

๓.๓ จิตมีโทสะ

๓.๔ จิตไม่มีโทสะ

๓.๕ จิตมีโมหะ

๓.๖ จิตไม่มีโมหะ

๓.๗ จิตหดหู่

๓.๘ จิตฟุ้งซ่าน

๓.๙ จิตใหญ่ (จิตในฌาน)

๓.๑๐ จิตไม่ใหญ่ (จิตที่ไม่ถึงฌาน)

๓.๑๑ จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า

๓.๑๒ จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า

๓.๑๓ จิตตั้งมั่น

๓.๑๔ จิตไม่ตั้งมั่น

๓.๑๕ จิตหลุดพ้น

๓.๑๖ จิตไม่หลุดพ้น

๔. ฌมานุปัสสนา คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม ... ดังนี้

๔.๑ พิจารณาธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุสมาธิ คือ นิวรณ์ ๕ มีกามฉันท์ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิฉณา เรียกว่า นิวรณ์บรรพ

๔.๒ ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เรียกว่า ขันธ์บรรพ

๔.๓ อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธัมมามารมณ์ เรียกว่า อายตนะบรรพ

๔.๔ โพชฌงค์ ๗ คือ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา เรียกว่า โพชฌงค์บรรพ

๔.๕ อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

คราวที่พระพุทธองค์ตรัสเทศนามหาสติปัฏฐานสูตรแล้ว ทรงตรัสถึงอานิสงส์ ๒ ประการ คือ บรรลุพระอรหัตผลในชาติปัจจุบัน หากยังมีอุปาทิคือสังโยชน์ ๑๐ หรือ อนุสัย ๗ (มีกามราคะ ปฏิฆะ ทิณฺณวิจิกิฉณา มานะ ภวราคะ และอวิชชา) เหลืออยู่ จะได้เป็นพระอนาคามี (ผู้ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก) คือ เป็นผู้จะได้บรรลุพระอรหัตผล หรือพระอนาคามีผล ในชาตินี้เป็นแน่นอนภายใน ๗ ปี หรือลดลงไปจนถึงเพียง ๗ วัน^{๓๔}

^{๓๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๓๒๕-๓๕๑.

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจึงเป็นการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ๔ อันเป็นอุบายเครื่องเจริญปัญญา โดยการพิจารณาสภาวะธรรมหรือรูปนาม ให้เห็นตามความเป็นจริง คือ เห็นด้วยปัญญาว่า สภาวะธรรมเหล่านี้ ตกอยู่ในสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนานี้เป็นหนทางเดียวกันที่จะนำบุคคลไปสู่เส้นชัยคือความพ้นทุกข์ได้อย่างแน่นอนในชาตินี้ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สติปัฏฐาน ๔ ที่บุคคลทำให้มาก ทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์” และตรัสต่อไปอีกว่า “โพชฌงค์ ๗ ที่บุคคลทำให้มากทำให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมทำวิชชาและวิมุตติ^{๓๕} ให้บริบูรณ์”^{๓๖}

การพัฒนาในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นที่การพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสิ่งใด ๆ นี้ เป็นการพัฒนาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง บรรลุซึ่งนิพพานอันเป็นธรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนานั้น เบื้องต้นผู้ปฏิบัติต้องตั้งมั่นอยู่ในศีล คือ รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ชำระศีลให้บริสุทธิ์หมดจด เพราะศีลเป็นเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว สมาธิคือความตั้งใจมั่น และปัญญาคือความรอบรู้ในกองสังขารก็เกิดขึ้น สัมพันธ์กันดุจลูกโซ่ อันจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งนิพพาน ดังพระพุทธพจน์ว่า “นรชนผู้มีปัญญา ตั้งมั่นแล้วในศีล อบรมจิตและปัญญาให้เจริญอยู่เป็นผู้มีความเพียร มีปัญญารักษาตน ภิกษุนี้พึงถางชฎนี้”^{๓๗} สอดคล้องกับที่ ในโอวาทปาติโมกข์ ที่มีการกำหนดให้尼พพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม โดยแนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส^{๓๘} ดังนั้น ผลของการพัฒนาตามหลักวิปัสสนาภาวนาจึงมีจุดมุ่งหมายเดียว คือ “เจโตวิมุตติ”^{๓๙} และมีพุทธพจน์ตอนหนึ่งความว่า “เปรียบเทียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันทใด ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทนั้น”^{๔๐} พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ เท่านั้น

^{๓๕}วิมุตติ คือ วิมุตติ ความหลุดพ้น หรือความพ้นจากกิเลส มี ๕ อย่าง คือ (๑) ตถังควิมุตติ พ้นด้วยธรรม คู่ปรับหรือพ้นชั่วคราว (๒) วิกขัมภณวิมุตติ พ้นด้วยข่มหรือสะกดไว้ (๓) สมุจเฉทวิมุตติ พ้นตัดขาด (๔) ปฏิปัสสัทธิ วิมุตติ พ้นด้วยสงบ และ (๕) นิสสรณวิมุตติ พ้นด้วยออกไป; ๒ อย่างแรก เป็นโลกียวิมุตติ ส่วน ๓ อย่างหลังเป็น โลกุตตรวิมุตติ, ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๗๗.

^{๓๖}ช.ป. (ไทย) ๓๑/๒๗๘/๓๒๔.

^{๓๗}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๑/๑๖.

^{๓๘}ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๓๙}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๔๐}วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

ผู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในทัศนะของพระพุทธศาสนา ได้แก่ บุคคลผู้เป็นอริยสงฆ์ ซึ่งหมายถึง พระอริยบุคคล คือ ผู้ปฏิบัติจนได้บรรลุผลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ซึ่งแบ่งประเภทได้ ๓ ประเภท คือ แบบทั่วไป แบบพิสดาร และแบบตามความหลุดพ้น ดังนี้

๑. แบบทั่วไป พระอริยบุคคล ๔

๑.๑ พระโสดาบัน

๑.๒ พระสกทาคามี หรือพระสกิทาคามี

๑.๓ พระอนาคามี

๑.๔ พระอรหันต์

๒. แบบพิสดาร พระอริยบุคคล ๘

๒.๑ พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค

๒.๒ พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล

๒.๓ พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค

๒.๔ พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล

๒.๕ พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค

๒.๖ พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล

๒.๗ พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรค

๒.๘ พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผล

๓. ตามความหลุดพ้น พระอริยบุคคล ๗

๓.๑ สัทธานุสारी

๓.๒ อัมมานุสारी

๓.๓ สัทธาวิมุต

๓.๔ ทิฎฐิปปัตตะ

๓.๕ กายสักขี

๓.๖ ปัญญาวิมุต

๓.๗ อุภโตภาควิมุต^{๔๑}

ผู้ที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า อเสขบุคคล^{๔๒} คือ บุคคลผู้ไม่ต้องศึกษา ได้แก่ ผู้บรรลุอรหัตตผลแล้ว ส่วนบุคคลผู้ไม่ได้รับการพัฒนาหรือได้รับการพัฒนาแล้ว แต่ยังไม่ถึงขั้นสูงสุดดังกล่าว เรียกว่า เสขบุคคล คือ ผู้ยังต้องศึกษา^{๔๓}

อย่างไรก็ตาม การบรรลุนิพพานได้นั้นต้องอาศัยปัญญาคือการรอบรู้ในกองสังขารทั้งหลาย ซึ่งรวมอยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยคำว่า มรรค แปลว่า ทาง หนทาง โดยองค์ประกอบ คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ ได้แก่

สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ หมายถึง ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกข์สมุทัย ความรู้ในทุกข์นิโรธ ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ หมายถึง ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

สัมมาวาจา เจรจาชอบ หมายถึง เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ หมายถึง เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบหรือเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

สัมมาวายามะ เพียรชอบหรือพยายามชอบ หมายถึง สร้างฉันทะ พยายาม ปรากรความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ... ป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ...ละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ...ทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ...ความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโยธูปบุลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า สัมมาวายามะ

^{๔๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๖.

^{๔๒}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๒๘๐/๘๐.

^{๔๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๗.

สัมมาสติ ระลึกชอบ หมายความว่าถึง พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ...พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ นี้เรียกว่า สัมมาสติ

สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ หมายความว่าถึง สัจจจากามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป บรรลุทุติยฌานที่มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปีติจางคลายไป มีจิตเป็นอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่และเสวยสุขด้วยกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุขและทุกขได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกขไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ^{๔๔}

อริยมรรคมีองค์ ๘ โดยย่อแล้ว สามารถสรุปลงในไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือเรียกว่า สิกขา ๓ อย่าง ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

คำว่า ไตรสิกขา แยกศัพท์ออกเป็น ไตร กับ สิกขา คำว่า ไตร (ภาษาอังกฤษ = Three) เป็นภาษาสันสกฤตแปลว่า ๓ ตรงกับภาษากรีกว่า Tri ตรงกับภาษาลาตินว่า Tres ตรงกับภาษามคธหรือบาลีว่า ตี หรือ เต ซึ่งก็แปลว่า ๓ เช่นกัน ส่วนคำว่า สิกขา เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลี แปลว่า ข้อที่พึงหรือข้อที่ต้องศึกษาและปฏิบัติ ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศิกษา ภาษาไทยนำมาใช้เป็นศึกษา หลักไตรสิกขามาในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาต^{๔๕} เป็นต้น

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหาร เราต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถของบุคคล ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ^{๔๖}

^{๔๔}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕-๓๓๗.

^{๔๕}อง.ติก. (ไทย) ๒/๕๒๑/๒๕๙.

^{๔๖}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติในหมวด ๓ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยสิกขาขั้นแรกที่สุด เราเรียกว่า ศีล ซึ่งหมายถึงการประพฤติดี ประพฤติถูกต้องตามหลักทั่วไป ๆ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน มีจำแนกไว้เป็นศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑ ศีล ๒๒๗ หรืออื่น ๆ อีก เป็นการปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยปราศจากโทษขั้นต้น ๆ ทางกาย ทางวาจาของตน ที่เกี่ยวกับสังคมและส่วนร่วม หรือเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ ส่วนสิกขาขั้นที่ ๒ เรียกว่า สมาธิ ข้อนี้ได้แก่ การบังคับจิตใจของตนเองไว้ให้อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ให้มากที่สุดตามที่ตนต้องการ ขอให้ตั้งข้อสังเกตความหมายของคำว่าสมาธิไว้ให้ถูกต้อง และสิกขาขั้นที่ ๓ นั้นเรียกว่า ปัญญา หมายถึงการฝึกฝนอบรมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุดในสิ่งทั้งปวงตามที่มันเป็นจริง^{๔๗} ไตรสิกขา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ แต่พูดในฐานะที่เป็นระบบฝึกฝนอบรม เมื่อจัดเป็นระบบฝึกฝนอบรมก็จะฝึกฝนสามมิติ เท่านั้น คือ ทางด้านปัญญา ทางด้านศีล ทางด้านจิตทางด้านปัญญาเป็นเรื่องทางความรู้ ความเข้าใจแนวคิด ค่านิยมที่ถูกต้อง ทางด้านศีล การควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบ สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจทางด้านจิต เป็นการพัฒนาจิตให้มีสมาธิ พัฒนาจิตให้มีความเพียร พัฒนาจิตให้มีสติศีล สมาธิ ปัญญา ๓ องค์ประกอบนี้เป็น ๓ มิติ ต้องทำไปด้วยกัน เรื่องเดียวกันทำไปด้วยกัน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน จึงตรัสรวมกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องทำศีลก่อนให้สมบูรณ์ แล้วต้องมาทำสมาธิ ทำสมาธิสมบูรณ์แล้วมาทำปัญญา^{๔๘}

ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถือว่าเป็นทฤษฎี ถ้าเป็นการปฏิบัติต้องเป็น ปัญญา แล้วเป็นศีล แล้วเป็นสมาธิ สำหรับศีล สมาธิ ปัญญา ที่วางไว้เป็นรูปทฤษฎีนี้ก็ไม่ใช่ว่าผิด ถูกตามรูปของทฤษฎี คือเรียงตามลำดับจากต่ำไปหาสูง แต่พอถึงที่ปฏิบัติแล้วต้องตั้งปัญญามานำหน้าและปัญญานั้นจะงอกงามเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ไป เพราะว่ามีสมาธิแล้ว ปัญญา ก็จะงอกงามกว่าเดิม ปัญญา จูงให้ศีล สมาธิเดินไปถูกทางแล้ว ก็จะเพิ่มกำลังให้แก่ปัญญาให้สูงขึ้น^{๔๙}

คำว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย

๑. อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

^{๔๗}พุทธทาสภิกขุ (เจ้าหมื่น อินทปญโญ), **คู่มือมนุษย**, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๕๖.

^{๔๘}เสฐียรพงษ์ วรรณปก, “มัชฌิมาปฎิพา: สายกลางสองมิติ”, **ข่าวสด**, (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙): หน้า ๒๙.

^{๔๙}พุทธทาสภิกขุ (เจ้าหมื่น อินทปญโญ), **วิธีแก้ปัญหาวชิวัต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงธรรม, มปป.), หน้า ๑๙๘.

๒. อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม

๓. อธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง^{๕๐}

หลักธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการฝึกฝนอบรมพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความสุข ทำให้บรรลุถึงสิ่งทีประเสริฐ จนทำให้สามารถพ้นทุกข์ได้ในที่สุด ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. อธิศีลสิกขา (ศีล)

ศีล (นปฺ.) สภาวะ, ธรรมชาติ, ปกติ^{๕๑} ศีล (สัน) หมายถึง ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ซึ่งเป็นธรรมข้อ ๑ ในทศพิธราชธรรมด้วย กล่าวคือ ศีล คือ ความประพฤติที่ดี^{๕๒} ที่ชื่อว่าศีล เพราะมีความหมายว่า สारว^{๕๓} ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี สิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้องสัมพันธ์ มี ๒ ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลายทั้งปวงด้วย)^{๕๔} ดังพุทธพจน์ว่า

อธิศีลสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ที่มีศีล สรรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย อยู่ คือ ศีลชั้นเล็ก ศีลชั้นใหญ่ เป็นที่พึ่ง เป็นเบื้องต้นเป็นความประพฤติ เป็นความสාරว เป็นความระวัง เป็นหัวหน้า เป็นประธานเพื่อความถึงพร้อมแห่งธรรมที่เป็นกุศล นี้ชื่อว่า อธิศีลสิกขา^{๕๕}

^{๕๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๑๒๗.

^{๕๑}ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔๙.

^{๕๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๔๖.

^{๕๓}พระนารถเกราะ และพระมหาพิภฏกจูฬายเถระ วจนา, มลิตบทพลพหุภฏฐกา-ฎีกา, ตรวจชำระโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

^{๕๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^{๕๕}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑/๔๘.

บรรดาปิฎก ๓ ส่วนที่จัดเป็นศีล ได้แก่ พระวินัยปิฎก โดยความหมายของคำว่า วินัย มีรูปวิเคราะห์ว่า วิธวิเสสสนยตตา วินยโนโต เจว กายวานานํ วินยตถวิทูติ อัย วินโยติ อุกขาโต แปลว่า วินัยนี้อันท่านผู้รู้หรือรณแห่งวินัยทั้งหลายเรียกว่า วินัย

วิ วิเศษ คนมีวินัยเป็นคนวิเศษกว่าคนอื่น ๆ ดีกว่าคนอื่น ๆ

วิ แจ่ม คนมีวินัยย่อมแจ่มแจ้งในที่ทุกสถานด้วยมารยาท

วิ ต่าง คนมีวินัยย่อมต่างจากคนไม่มีวินัย

วิธวินย มินัยต่าง ๆ คือ มีหลายระดับหลายอย่าง แยกเป็นอาคาริยวินัย และอนาคาริยวินัย

วิเสสสนย คือ มีคำอธิบายรัดกุมกว่าพระสูตร เพราะเป็นกฎหมาย พระต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ถ้าทำเล่น ๆ ย่อมจะมีโทษ

วินยน คือ มีการฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้มีจรรยาว่าที่เป็นอยู่

พระวินัยนี้เป็นหลักที่พระพุทธองค์ไม่ได้บัญญัติเอาไว้ล่วงหน้า แต่การบัญญัติกฎเกณฑ์อะไรลงไปบัญญัติตามสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจริง เมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นแต่เป็นสิ่งที่ไม่สมควรแล้วจึงบัญญัติห้าม^{๕๖} หลักฐานพระพุทธพจน์บางตอนในพระสูตรที่ตรัสเกี่ยวกับศีล ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย การงานที่จะพึงทำด้วยกำลังอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลทำอยู่ทั้งหมดนั้น บุคคลอาศัยแผ่นดิน ดำรงอยู่บนแผ่นดินจึงทำได้ การงานที่พึงทำด้วยกำลังเหล่านี้บุคคลทำได้ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ฉันใด ภิกษุอาศัยศีล ตั้งอยู่ในศีลแล้ว จึงเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ กระทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน^{๕๗}

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีศีลสมบูรณ์ มีปาฏิโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาฏิโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลายเถิด เมื่อเธอทั้งหลายมีศีลสมบูรณ์ มีปาฏิโมกข์สมบูรณ์ สำรวมด้วยการสังวรในปาฏิโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย จะมีกิจอะไรที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเล่า^{๕๘}

^{๕๖}พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญโญ), **หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๕๗}ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๔๙/๔๒.

^{๕๘}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒/๒๒.

อิสราภาพทางสังคมหรือเกี่ยวกับศีล คือ ความปลอดภัยจากการบีบคั้นเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์ พ้นจากความอยุติธรรม การเอารัดเอาเปรียบ การข่มเหงแย่งชิง มีอาชีวะ คืออาชีพที่ประกอบได้โดยสุจริต ดำรงชีวิตอย่างโปร่งโล่ง ไม่ว่างงาน พึงตนได้^{๕๙} ศีลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ ๆ ๔ หมวด คือ

๑. การรักษาวินัยแม่บทของชุมชน (ปาฏิโมกขสังวร) เมื่อคนอยู่ร่วมกันหรือทำงานทำกิจการร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็นองค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้อง มี กฎเกณฑ์ กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อยความประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกันความร่วมมือรับผิดชอบและสามัคคีที่จะเอื้อโอกาสหรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตามวัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชนนั้น ดังเช่นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีวินัยแม่บทที่เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาฏิโมกข์ ซึ่งเรามักเรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล ๒๒๗ ชุมชนอื่น เป็นต้น

๒. การรู้จักใช้อินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) เรารับรู้สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดูไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะเกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ถูกหลอกลวงและเสื่อมเสียสุขภาพ เป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการแย่งชิงหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการใช้ อินทรีย์ ให้ดู ฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหู แสวงหาความรู้เป็นต้น ก็จะได้ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการสร้างสรรค์

๓. การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ (อาชีวะปาริสุทธิ) การทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพโดยวิธีทุจริต เป็นมิฉฉาชีพ นอกจากชีวิตของคนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพและส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ

๔. การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา (ปัจจัยปฏิสวนา) พฤติกรรมของมนุษย์ ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้ เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภคก็จะก่อปัญหาอย่างมาก ทั้งแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่ง ของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ฟุ้งเฟ้อ พุ่มพวย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้ง แย่งชิง เบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อมลภาวะ เป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย ๔ ตลอดจนเทคโนโลยีนั้น ๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย

^{๕๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, หน้า ๑๕๒.

อวดโก้ อวดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟูฟ่า ให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดีที่เรียกว่า โภชนะมีัตตัญญูตา ตลอดจนการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุดโดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุด ปัจจยปฏิเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจแล้ว บริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดี ตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้น ๆ ซึ่งศีลในทางพระพุทธศาสนามีอยู่หลายอย่างด้วยกัน ตามสถานภาพของบุคคลผู้ถือปฏิบัติ ดังนี้

ศีล ๕ เรียกก้อย่างหนึ่งว่า นิจศีล (ศีลเนื่องนิตย) หรือเบญจศีล^{๖๐}

ศีล ๘ หรืออุโบสถศีล (ศีลอุโบสถ)^{๖๑}

ศีล ๑๐ (ศีลของสามเณร)^{๖๒}

ศีล ๓๑๑ (ศีลของภิกษุณี)^{๖๓}

ศีล ๒๒๗ (ศีลของภิกษุ)^{๖๔}

ศีลเป็นพื้นฐานแห่งการปฏิบัติสมาธิและปัญญา เพื่อหวังผลคือความหลุดพ้น แต่ถ้ากล่าวถึงประโยชน์ในระดับการดำรงชีวิตประจำวันก็สามารถปฏิบัติในระดับปาฏิโมกข์สงวรได้ คือ เปรียบเทียบปาฏิโมกข์สงวรศีลกับศีล ๕ รวมทั้งกฎ ระเบียบต่าง ๆ ของสังคม เมื่อเรามีความสำรวม ระวังกายวาจาของตนไม่ให้เบียดเบียนคนอื่น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีอิสรภาพทางสังคม

ศีลนั้นอาจจะมองในแง่ของระเบียบวินัยเพื่อสร้างสังคมที่เรียบร้อย อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข เป็นสภาพเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตและปฏิบัติกิจของสมาชิกทั้งหลาย (ศีลระดับวินัย) ก็ได้ มองในแง่ของความประพฤติดีงามของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ติงามกับผู้อื่น เป็นผลดีแก่ชีวิตของตัวเอง และคนอื่นทั้งหลายก็ได้ มองในแง่เครื่องมือคุมความประพฤติ ทำให้กายวาจาเรียบร้อยงดงามอยู่ในระเบียบก็ได้ มองในแง่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับกำจัดกิเลสชั้นหยาบที่แสดงออกทางกายวาจา ขัดเกลาคคนให้ประณีตขึ้นก็ได้ มองในแง่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกายวาจาและอาชีวะให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพื้นฐานของการฝึกปรือคุณภาพจิตและการใช้สมรรถภาพของจิตอย่างได้ผลในระดับสมาธิก็ได้ มองในแง่เป็นสภาพปกติทางกายวาจาและอาชีวะของผู้ที่มีชีวิตดีงาม หรือคนที่ได้รับการฝึกอบรมดี มีการศึกษาแท้จริง บรรลุภูมิธรรมอันสูงสุดแล้วก็ได้ ซึ่งโดยย่อที่สุด แบ่งศีลได้เป็น ๒ ระดับ คือ

^{๖๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๐๒.

^{๖๑}อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๒๐๔-๒๐๖.

^{๖๒}ข.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๑.

^{๖๓}วิ.ม. (ไทย) ๓/๑๒๓๔/๒๓๑.

^{๖๔}วิ.ม. (ไทย) ๒/๖๕๕/๔๒๗.

๑. ธรรมชั้นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นธรรม ได้แก่ หลักความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยถือเอาภาวะที่ควรจะมีควรจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืน ย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมตาของธรรมชาติเองโดยตรง อีกหนึ่งอย่างหมายถึง การปฏิบัติตามธรรมชั้นศีลก็ดี ตามวินัยก็ดี ที่กลายมาเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคลแล้ว

๒. วินัยเป็นศีล หรือศีลในแง่ที่เป็นวินัย ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายจำเพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืน (มักจะ) ต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่งต่างหากจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ อีกอย่างหนึ่งหมายถึง วิธีฝึกให้คนมีศีล^{๖๕}

โดยแท้จริง สาระของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิด คำว่า ละเมิด แง่หนึ่งคือละเมิดระเบียบ ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ละเมิดวินัยที่วางกันไว้ อีกแง่หนึ่งคือละเมิดต่อผู้อื่น หมายถึง เจตนาที่จะเบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง ศีลจึงหมายถึงการไม่เจตนาละเมิดระเบียบวินัยหรือการไม่เจตนาล่วงเกินเบียดเบียนผู้อื่น ถ้ามองแต่อาการหรือการกระทำ ศีลก็คือความไม่ละเมิดและการไม่เบียดเบียน และเมื่อบุคคลถือนั้นในศีลย่อมได้รับอานิสงส์ คือ มีโอกาสมาก มีความองอาจกล้ากล้า ไม่เคอะเขิน (เวลาสมาคมกับผู้อื่น) ไม่หลงสติทำกาละ (ไม่เสียชีวิตแบบคนขาดสติ) ตายแล้วได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์^{๖๖}

ข. อริจิตตสิกขา (สมาธิ)

สมาธิ หมายถึง การฝึกพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ตั้งงามแล้วก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจยิ่งกว่านั้น ปัญญาจะเจริญงอกงามได้ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งสู้ปัญหา เอาใจใส่ มีความเพียรพยายามที่จะคิดค้นไม่ท้อถอย ยิ่งเรื่องที่เกิดหรือพิจารณานั้นยากหรือละเอียดลึกซึ้งก็ยิ่งต้องมีจิตใจที่สงบแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่านไม่พลุ่งพล่านกระวนกระวาย^{๖๗}

^{๖๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

^{๖๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๒๑๐.

^{๖๗}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๖๗.

ขั้นสมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตใจให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงาน คือ พิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นโดยระลึก รู้ตัวทั่วพร้อม เรียกว่า จิตตสิกขา ดังพุทธพจน์ที่เป็นหลักฐานปรากฏบางตอนในพระสูตร ดังนี้

อริจิตตสิกขา เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน ที่มีวิตก วิจารณ์ ปิติและสุข อันเกิดจากวิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติ และสุขที่เกิดจากสมาธิอยู่ เพราะปิติจางคลายไปมีอุเบกขา มีสติ-สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนาม กาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่ามีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เพราะละสุข และทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มี สติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่นี้ชื่อว่า อริจิตตสิกขา^{๖๘}

สมาธิ (สะมา) หมายถึง ความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจให้แน่วแน่เพื่อให้จิตใจสงบ หรือเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้ง^{๖๙} สมาธิ แปลกันว่า ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่ กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอคือ จิตตั้งเสถียรคคตา หรือเรียกสั้น ๆ ว่า เอกัคคตา ซึ่ง แปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง^{๗๐} ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญาเครื่องรักษาตน มีสติ เจริญอัปปมาณาสมาธิเถิด เมื่อ เธอมีปัญญาเครื่องรักษาตน มีสติ เจริญอัปปมาณาสมาธิอยู่ ญาณ ๕ ย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ญาณ ๕ คือ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้มีสุขในปัจจุบัน และมีสุขเป็นวิบากต่อไป ๑ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้อันคนเลวเสพไม่ได้ ๑ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธิ นี้สงบ ประณีต ได้ด้วยความสงบระงับ ๑ บรรลุได้ด้วยภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น และมีใช้บรรลุ ได้ด้วยการข่มธรรมที่เป็นข้าศึก ห้ามกิเลสด้วยสังขารจิต ๑ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า เรามี สติเข้าสมาธินี้ได้ มีสติออกจากสมาธินี้ได้ ๑^{๗๑}

อริสมาธิสิกขา หรืออริจิตตสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น คือมี ความสุขสงบ ผ่องใส ตั้งมั่นในอารมณ์เดียวคือความสงบ โดยมีลักษณะ ดังนี้

^{๖๘}ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑/๔๘.

^{๖๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๑๗๑.

^{๗๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

^{๗๑}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๗/๓๕-๓๖.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมาธิภาวนาที่บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบันเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สัจจจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก วิจารณ์ มีปิติและสุขอันเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุตติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์สงบไป มีปิติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติ สัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปิตินั้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้ที่มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุตตตฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อน ๆ ได้ มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขา ได้มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่^{๗๒}

ค. อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา)

ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวแทนทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหนก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญานำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจยึดติดมีปัญหาคิดตันอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องกว้างขวางแยกออกไปได้หลายด้านและมีหลายขั้นหลายระดับ เช่น เป็นปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จความรู้ความเข้าใจในข้อมูล รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เข้าถึงเนื้อหาความหมายถูกต้องชัดเจนการเรียนรู้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมทั้งชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้เห็นใหม่ ๆ ได้ ปัญญาที่ช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ความรู้เข้าใจในระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย หรือปัญญาที่ช่วยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม ความเข้าใจเข้าถึงเท่าทันความจริงของสังขารคือโลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎธรรมดาของธรรมชาติจนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้น เป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์^{๗๓} ดังที่ คัมภีร์พระไตรปิฎกได้อธิบายถึงปัญญาไว้หลายที่ ดังนี้

ในคุฎฐกสูตรตนิทเทส กล่าวถึงปัญญา ๓ อย่าง คือ

๑. ญาตปริยญา การกำหนดรู้ขั้นรู้จัก
๒. ตีรณปริยญา การกำหนดรู้ขั้นพิจารณา
๓. ปหานปริยญา การกำหนดรู้ขั้นละ^{๗๔}

^{๗๒} อ.จตุกก. (ไทย) ๑๑/๓๐๗/๑๔๘.

^{๗๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๖๗.

^{๗๔} ข.ม. (ไทย) ๒๔/๑๓/๖๓.

ในสังคิยสูตร กล่าวถึง ปัญญา ๓ คือ

๑. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด
๒. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง หรือการศึกษาเล่าเรียน
๓. ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรมจิตใจ^{๗๕}

ในอวุกขชิตสูตร กล่าวถึงบุคคลมีปัญญา ๓ จำพวก คือ

๑. อะวะกุชชะปัญญะ ผู้มีปัญญาดังหม้อคว่ำ ได้แก่ ผู้ฟังหรือเรียนอะไรก็ไม่เข้าใจ เปรียบเหมือนหม้อคว่ำที่ไม่อาจรองรับน้ำที่เทลงใส่ได้
๒. อุจฉังคะปัญญะ ผู้มีปัญญาดังหน้าตัก ได้แก่ ผู้ที่ฟังหรือเรียนอะไรแล้วก็เกิดความเข้าใจบ้าง แต่ภายหลังก็ลืมหมดสิ้น เปรียบเหมือนคนที่กินของขบเคี้ยวต่าง ๆ ที่วางไว้บนตัก แต่เมื่อเผลอต้มลูกชิ้น ของเหล่านั่นก็หล่นเสีย
๓. ปุถุปัญญะ ผู้มีปัญญามาก ได้แก่ ผู้ที่ฉลาด ฟังหรือเรียนอะไรแล้วก็เข้าใจได้ง่ายและจำได้ไม่ลืม เปรียบเหมือนหม้อหงายที่สามารถรองรับน้ำที่เทลงมาได้ทั้งหมด^{๗๖}

ในสังคิยสูตร กล่าวถึงปัญญา ๔ คือ

๑. ทุกขญาณ ความรู้ในทุกข์
๒. ทุกขสมุทธานุญาณ ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์
๓. ทุกขนิโรธญาณ ความรู้ในความดับทุกข์
๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาญาณ ความรู้ในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์^{๗๗}

ในวิสุทธิมรรค ปัญญานิเทศ กล่าวถึงปัญญา ๒ คือ

๑. โลกียปัญญา ปัญญาของปุถุชน
๒. โลกุตตรปัญญา ปัญญาของพระอริยบุคคล^{๗๘}

^{๗๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๑๙๖.

^{๗๖}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๑๒๔.

^{๗๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๐/๒๐๒.

^{๗๘}พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาภ มหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑๓.

ส่วนคำว่า ญาตปริญญา มีความหมายว่า ความรู้ในระดับผัสสะ หรือที่เรียกว่าอายตนะนั่นเอง ซึ่งเป็นบ่อเกิดหรือแดนเกิดแห่งความรู้ในทางพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ว่า

นักปราชญ์รู้จักผัสสะ คือ รู้ เห็นว่า นี่จักขุสัมผัส นี่โสตสัมผัส นี่ฆานสัมผัส นี่ชีวหาสัมผัส นี่กายสัมผัส นี่มโนสัมผัส นี่อจิรวจนะสัมผัส นี่ปฐวีสัมผัส นี่ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา นี่ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งทุกขเวทนา นี่ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งอทุกขมสุขเวทนา นี่ผัสสะที่เป็นกุศล นี่ผัสสะที่เป็นอกุศล นี่ผัสสะที่เป็นอพยาगत นี่ผัสสะที่เป็นกามาวจร นี่ผัสสะที่เป็นรูปาวจร นี่ผัสสะที่เป็นรูปาวจร นี่สัญญาตผัสสะ นี่อนิมิตตผัสสะ นี่อุปปณิหิตผัสสะ นี่ผัสสะที่เป็นโลกียะ นี่ผัสสะที่เป็นโลกุตระ นี่ผัสสะที่เป็นเป็นอดีต นี่ผัสสะที่เป็นอนาคต นี่ผัสสะที่เป็นปัจจุบัน นี่ชื่อว่าญาตปริญญา นักปราชญ์ทำสิ่งที่รู้แล้วให้ปรากฏอย่างนี้แล้ว พิจารณาผัสสะคือพิจารณาโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดุจหัวฝี เป็นดุจลูกศร เป็นของลำบาก เป็นอาพาธ เป็นอย่างอื่น เป็นของทรุดโทรม เป็นเสียด เป็นอุปัทวะ เป็นภัย เป็นอุปสรรค เป็นของหวั่นไหว เป็นของผูกพัน เป็นของไม่ยั่งยืน เป็นของไม่มีที่ต้านทาน เป็นของไม่มีที่ซ่อนเร้น เป็นของไม่มีที่พึ่ง เป็นของว่าง เป็นของเปล่า เป็นของสูญ เป็นอนัตตา เป็นของมีโทษ เป็นของแปรผันไปเป็นธรรมดา เป็นของไม่มีแก่นสาร เป็นเหตุแห่งความลำบากเป็นดุจเพชรฆาต เป็นของปราศจากความเจริญ เป็นของมีอาสวะ เป็นของที่ถูกเหตุปัจจัยปรุงแต่ง เป็นเหี่ยวแห้งมาร มีชาติ เป็นธรรมดา มีชรา เป็นธรรมดา มีพยาธิ เป็นธรรมดา มีมรณะเป็นธรรมดา มีโสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส เป็นธรรมดา มีความเศร้าหมองเป็นธรรมดา เป็นเหตุเกิดทุกข์ ตั้งอยู่ไม่ได้ หาความแช่มชื่นไม่ได้ เป็นโทษ เป็นของที่ต้องสลัดออกไป นี่ชื่อว่า ตีรณปริญญา^{๗๙}

ตีรณปริญญาเป็นปัญญาที่ปฏิบัติต่อเนื่องจากญาตปริญญา คือ เมื่อเกิดผัสสะหรือการรับรู้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือมีสติกำหนดพิจารณาให้เห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และอนัตตา การพิจารณาที่จะทำให้สามารถเข้าถึงปหานปริญญาได้ต้องเป็นการพิจารณาอันเกิดจากผลการปฏิบัติ หรือที่เรียกว่าสภาวะธรรม เทียบได้กับปัญญาในระดับภาวณาปัญญา นักปราชญ์ครั้นพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว ย่อมละ บรรเทา ทำให้หมดสิ้นไป ให้ถึงความไม่มีอีกซึ่งความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในผัสสะ ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจในผัสสะทั้งหลายเสีย ผัสสะนั้นเธอทั้งหลายจะได้เด็ดขาดแล้วอย่างนี้ ตัตรากถอนโคณ เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปได้แล้ว นี่ชื่อว่า ปหานปริญญา^{๘๐}

^{๗๙}ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๖๓-๖๔.

^{๘๐}ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๓/๖๓-๖๔.

ปัญญามีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้ การใช้ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย ดังนั้น มนุษย์จึงต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญของกระบวนการดำเนินชีวิตด้วยการพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิต ให้สามารถอยู่รอดอย่างดีงาม มีความสุข^{๘๑}

ปัญญา คือ ความเข้าใจในเหตุผล ดี ชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการ อันใดเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์^{๘๒} การเรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา ที่จะฝึกตัวเอง พัฒนาชีวิตตนเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี ซึ่งชีวิตของมนุษย์นั้นโดยปกติจะสัมพันธ์กับโลกใน ๓ ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม หมายถึง ความสัมพันธ์กับผู้คน เพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ด้านจิตใจ หมายถึง ความสัมพันธ์ในการแสดงออกทางกายและวาจาของตนเองและผู้อื่น และสุดท้ายทางด้านปัญญา เป็นการแสดงออกทางด้านความเห็น ความเข้าใจ การพิจารณาในเหตุผล ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทั้ง ๓ ด้านนี้มีผลต่อเราทุกคนในการดำเนินชีวิต^{๘๓} หากขาดปัญญาเสียแล้ว การเป็นอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีองค์ประกอบ ๓ ด้านก็อาจจะนำมาซึ่งความทุกข์ ไม่สามารถ ควบคุม สติ สัมปชัญญะและอารมณ์ได้ ปัญญาจะเป็นตัวชี้ นำ บอกทาง ให้แสงสว่าง ขยายขอบเขต ปรับแก้จิตใจและพฤติกรรมและปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากปัญหาหรือทุกข์^{๘๔}

การพัฒนาปัญญาที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนาปัญญาที่บริสุทธิ์ ไปตามทำนองคลองธรรมไปสู่ความรู้แจ้ง จนจิตใจไม่ยึดมั่นในความเป็นตัวเรา^{๘๕} มุ่งเน้นการพัฒนาให้มีมากขึ้นในสิ่งที่น่าพึงปรารถนา โดยมีความสงบสุขเป็นเป้าหมายสูงสุด ไม่ว่าชีวิตในทางฝ่ายวัตถุ ฝ่ายจิตล้วนๆ และฝ่ายสติปัญญา ล้วนต้องพัฒนาไปสู่ภาวะที่น่าพอใจ คือ ความสงบสุขทั้งสิ้น^{๘๖}

^{๘๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), “หัวใจพระพุทธศาสนา”, พุทธจักร, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐): หน้า ๑๐.

^{๘๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๔.

^{๘๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๓๔๘-๓๕๑.

^{๘๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๙.

^{๘๕}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๔๘.

^{๘๖}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), พุทธศาสนาคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาจัดพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

สรุปได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนา ปรากฏมีคำว่า ภาวนา มีความหมายตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคนไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายหรือจิตใจก็ตาม ส่วนการพัฒนาวัตถุหรือสภาพแวดล้อม จะใช้คำว่า วัฒนา ทางพระพุทธศาสนามีทั้งทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งในส่วนของตัวมนุษย์และใน ส่วนของสังคม แต่จะเน้นที่การพัฒนาในตัวบุคคล เพราะเห็นว่า เมื่อคนพัฒนาแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวมได้ และพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง ที่เรียกว่า วิปัสสนาภาวนา เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติให้คนพ้นทุกข์ วิปัสสนาภาวนาจึงถือเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนในทัศนะแห่งพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม แนวทางการพัฒนาใน ทัศนะของพระพุทธศาสนาต้องอาศัยข้อปฏิบัติในถึงความดับทุกข์ เรียกว่า อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งสามารถสรุปลงในไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือเรียกว่า สิกขา ๓ คือ การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา ๓ อย่าง ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขาหรือศีล อธิจิตตสิกขาหรือสมาธิ และอภิปญญาสิกขาหรือปัญญา นั่นเอง

๒.๑.๕ การพัฒนาตามมุมมองศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาที่ตามมุมมองของศาสตร์สมัยใหม่ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า พัฒนา ในภาษาไทยตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Development^{๘๗} การพัฒนาตามทฤษฎีสมัยใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น^{๘๘} ซึ่งเป็นพัฒนาในลักษณะของการพัฒนาองค์การ (Organization Development) โดยเฉพาะ

คำว่า องค์การ (Organization) หมายถึง หน่วยที่จัดเป็นศูนย์รวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่มาร่วมกันทำงานเป็นหน่วยงานเดียวกัน ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีกฎ ระเบียบ หรือกติกาในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ^{๘๙} องค์การคือระบบเปิดที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ระบบนี้ ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Transformation) และผลผลิต (Output) โดยที่นักวิชาการบางท่านเห็นว่าองค์การจะต้องมีพื้นฐานในการปฏิสัมพันธ์กันในการดำเนินงานเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์การ^{๙๐}

^{๘๗}ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: วิชาษา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗.

^{๘๘}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, หน้า ๑๙.

^{๘๙}สุรพล สุยะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^{๙๐}Kate, D., & Kahn, R., *The Social Psychology of Organizations*. (New York: John Wiley & Sons, 1978), p. 20.

การบริหารจัดการองค์การเป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมเฉพาะอย่างที่เป็นไปโดยทำให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดได้ การจัดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นระบบหรือเป็นโครงสร้าง และการมอบหมายกิจกรรมให้แก่ตำแหน่งต่าง ๆ และแก่บุคคลที่กำหนดไว้โดยต้องมีกติกาในการปฏิบัติงานร่วมกัน^{๔๑} การบริหารองค์การมีลักษณะเป็น กระบวนการที่กำหนด กฎ ระเบียบ แบบแผน ในการปฏิบัติ งานขององค์กร ซึ่งรวมถึงวิธีการการทำงานเป็นกลุ่ม นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึงการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานออกเป็นส่วนต่าง ๆ แต่ละส่วนกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดความสัมพันธ์ของหน้าที่การงานที่แบ่งออกไปกำหนดสายการบังคับบัญชาตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด คือ ตำแหน่งต่าง ๆ จนถึงหน่วยงานขนาดใหญ่ของหน่วยงานนั้น ๆ จนครอบคลุมอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทั้งหมด^{๔๒} สามารถจำแนกประเภทขององค์การ ได้ดังนี้

๑. องค์การที่ยึดตามวัตถุประสงค์ ประกอบไปด้วย องค์การเพื่อประโยชน์ของสมาชิกขององค์การนั้น (Member Organization) องค์การทางธุรกิจ (Business Organization) องค์การเพื่อบริการ (Service Organization) และองค์การเพื่อสวัสดิการประชาชน (Bureaucratic Organization)

๒. องค์การที่ยึดตามโครงสร้าง ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น ๒ ประเภทย่อย คือ องค์การแบบเป็นทางการ (Formal Organization) และองค์การแบบไม่เป็นทางการ (informal Organization) หรือเรียกว่า องค์การอุปนัยหรือองค์การนอกรูปแบบ

๓. องค์การที่ยึดกำเนิด แบ่งย่อยออกเป็น ๒ ประเภท คือ องค์การแบบปฐม (Primary Organization) คือ องค์การที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ สมาชิกในองค์การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อนบ้านใกล้เคียง และองค์การแบบมัธยม (Secondary Organization) คือ องค์การที่มนุษย์จัดตั้งขึ้น โดยสมาชิกในองค์การมีความสัมพันธ์กันตามบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบที่มีอยู่ เช่น หน่วยงานราชการ ห้างหุ้นส่วน บริษัท โรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สมาคม^{๔๓}

^{๔๑}พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิดา ศรีมณี, **หลักการจัดองค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๗.

^{๔๒}สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภุชฌ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๑), หน้า ๒๓.

^{๔๓}สมคิด บางโม, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๑๘.

การจัดโครงสร้างองค์การที่เหมาะสมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว หลักการออกแบบโครงสร้างองค์การจะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการออกแบบ ประกอบไปด้วยหลักการแบ่งงานกันทำ หลักการแบ่งโครงสร้างหน่วยงานภายใน หลักการแบ่งช่วงชั้น การควบคุม และหลักการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้โครงสร้างขององค์การต้องคำนึงเพิ่มเติมถึงความแตกต่าง การรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรวมศูนย์อำนาจ การแบ่งกระจายอำนาจความเป็นทางการ การปรับตัวเข้าหากัน และความเป็นมาตรฐานเดียวกันอีกด้วย ปัจจุบันนี้รูปแบบของโครงสร้างองค์การแบ่งออกเป็นประเภทหลัก ๆ ๒ โครงสร้าง คือ โครงสร้างองค์การแบบแนวตั้งหรือแนวตั้ง (Vertical Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นสายการบังคับบัญชาและอำนาจหน้าที่เริ่มจากระดับสูงลงมาสู่ระดับล่าง โดยระดับสูงเป็นผู้ออกนโยบายและระดับล่างดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้ และโครงสร้างองค์การแบบแนวนอนหรือแนวนอน (Horizontal Structure) เป็นการจัดองค์การเน้นหลักการแบ่งงานกันทำ เป็นการเพิ่มหนทางการดำเนินงาน ทำให้การสื่อสารและการไหลของงานทำได้ง่าย สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น^{๙๔}

ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการจัดโครงสร้างองค์การให้ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ ได้แก่

๑. มีเป้าหมาย นโยบาย และแผนงานในการดำเนินงานอย่างชัดเจน
๒. มีศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกที่มีสมรรถภาพ ความรับผิดชอบ และอำนาจการโดยตรง
๓. มีการระบุหน้าที่การงานและความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนให้ชัดเจนตามความเหมาะสม ตรงกับความรู้ความสามารถ
๔. มีการจัดระบบการทำงานที่เหมาะสม มีเทคนิคการควบคุมงานและการประสานงานภายในองค์การ
๕. มีระบบที่ต้องสื่อสารที่ดีทั้งภายในและภายนอกองค์การ
๖. คำนึงถึงการที่ต้องสามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสภาวะการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวและการพัฒนาองค์การจะต้องมีความสม่ำเสมอและตลอดไป

อย่างไรก็ตาม องค์การที่มีโครงสร้างที่ไม่มีความยืดหยุ่นมักจะไม่ประสบความสำเร็จ ในการจัดโครงสร้างองค์การจึงควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์ เทคโนโลยี และบุคลากรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องด้วย

^{๙๔}สุรพล สุยะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, หน้า ๑๑-๑๓.

หากกล่าวถึง ทฤษฎีองค์การ (Organization Theory) ซึ่งเป็นการศึกษาการประมวลผลขององค์การที่ระดับการวิเคราะห์ที่มีขนาดใหญ่ โดยเป้าหมายของทฤษฎีองค์การ คือ การเข้าใจองค์การ การมองในวงกว้าง ๆ หรือเป็นการวิเคราะห์องค์การในภาพใหญ่นั้นเอง เนื่องจากต้องศึกษาองค์การทั้งหมดเป็นหนึ่งหน่วย โดยมีจุดเน้นการวิเคราะห์สำหรับทฤษฎีองค์การ ไม่ใช่ตัวบุคคลแต่เป็นตัวขององค์การเอง เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ของโครงสร้างและเนื้อหาสาระขององค์การ ไม่ว่าจะเป็นมิติต่าง ๆ ด้านการสร้างรูปแบบ การสร้างความเชี่ยวชาญ ระดับของอำนาจ การรวมศูนย์กลาง ขนาดขององค์การ เทคโนโลยีเชิงองค์การ สิ่งแวดล้อม เป้าหมาย และกลยุทธ์ ตลอดจนศึกษาถึงวัฒนธรรมองค์การ ทฤษฎีองค์การจึงมีความเกี่ยวข้องกับผู้คนที่รวมกันเข้าเป็นแผนกและองค์การ และมีความแตกต่างในด้านโครงสร้างและพฤติกรรม ณ ระดับการวิเคราะห์ในชั้นขององค์การ ทฤษฎีองค์การจึงนับเป็นสังคมวิทยาขององค์การ ในขณะที่พฤติกรรมองค์การเป็นจิตวิทยาขององค์การ^{๕๕} ทฤษฎีองค์การต่าง ๆ จึงเป็นการหาข้อสรุปในการออกแบบองค์การอันเป็นสากล และแม้ว่าทฤษฎีแต่ละแนวอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็มีคุณสมบัติที่จะชี้ให้เห็นการออกแบบองค์การที่ดีที่สุด สามารถใช้ได้กับทุกคน ทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบโรงงาน โรงพยาบาล โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย นั้นเป็นความพยายามที่มีอยู่ตลอดเวลา^{๕๖} โดยมีพื้นฐานรูปแบบและกฎเกณฑ์ของพฤติกรรมองค์การ^{๕๗} และทฤษฎีองค์การที่มีมานับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ ถึงปัจจุบันนี้ จำแนกเป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่

๑. ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม (Classical Organizational Theory) โดยถือว่าการริเริ่มคิดค้นทฤษฎีนี้เมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งมีสาระสำคัญคือเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการสร้างองค์การขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการเบื้องต้นทางด้านเศรษฐกิจขององค์การและสังคม โดยมุ่งให้โครงสร้างองค์การมีรูปแบบที่สะดวกต่อการบริหารและการปกครอง และมุ่งเน้นผลผลิตสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นักทฤษฎีที่สำคัญในสมัยนี้ คือ Frederick Taylor เจ้าของทฤษฎีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ Max Weber เจ้าของทฤษฎีระบบราชการ Urwick and Gulick เจ้าของทฤษฎี POSCORB เป็นต้น

^{๕๕}วีเชียร วิทยาอุดม, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธัช การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า

๑.

^{๕๖}มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **องค์การและการจัดการ**, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๓.

^{๕๗}ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ, **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดี. เค. ปรีนติ้งเวิลด์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

๒. ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (Neo-Classical Organization Theory) ทฤษฎีนี้พัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีองค์การดั้งเดิม เกิดขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ ถึงศตวรรษที่ ๒๐ โดยสรุปทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญในด้านความรู้สึกนึกคิดนึกของบุคคลผู้ปฏิบัติงาน ยอมรับถึงอิทธิพลทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมนุษยสัมพันธ์ รวมถึงพฤติกรรมองค์การซึ่งเป็นตัวช่วยให้การจัดองค์การดำเนินไปด้วยดี เจ้าของทฤษฎีที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ คือ Hugo Munsterberg เจ้าของทฤษฎีจิตวิทยาอุตสาหกรรม Dickson เจ้าของทฤษฎีกระบวนการมนุษยสัมพันธ์ และ Maslow เจ้าของทฤษฎีแรงจูงใจ เป็นต้น

๓. ทฤษฎีองค์การปัจจุบัน (Modern Organization Theory) เริ่มพัฒนาทฤษฎีนี้ตั้งแต่ช่วง ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา โดยคงใช้ฐานแนวคิดของสองทฤษฎีองค์การข้างต้นมาปรับปรุงพัฒนาขึ้นใหม่ เป็นหลักสังคมเศรษฐศาสตร์ มองมนุษย์ผู้ทำงานเป็นสิ่งที่มีความรู้สึกรู้ใจ นำความรู้ด้านมนุษยสัมพันธ์มาใช้ นำสิ่งแวดล้อมมาพิจารณา ใช้แนวคิดเชิงระบบมาเป็นตัวหนุน เจ้าของแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้ มีหลายท่าน คือ Alfred Korzybski, Mary Parker Follett และ Chester I Barnard เป็นต้น^{๙๘}

ทฤษฎีองค์การจึงเป็นระบบหรือชุดแนวคิดที่เป็นหลักการอธิบายถึงการจัดการองค์การทั้งในเรื่องของโครงสร้าง ระบบในการบริหารจัดการภายในองค์การ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่จะนำไปสู่การออกแบบองค์การที่ตอบสนองการบริหารจัดการที่ดี และมีประสิทธิภาพ^{๙๙}

องค์การทุกองค์การเป็นพลวัต (Dynamic) ย่อมต้องเคลื่อนไหวไปตามสภาพของปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์การ การปรับตัวและการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นตลอดเวลา มิฉะนั้นองค์การจะตายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ^{๑๐๐} กระบวนการพัฒนาองค์การ (Organization Development) จึงเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์การเพื่อให้้องค์การสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์การอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยที่แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาองค์การ คือ

^{๙๘}สุรพล สุยะพรหม และคณะ, ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ, หน้า ๘.

^{๙๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๑๐๐}ชูชีพ พุทธประเสริฐ, การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖.

- เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผน กล่าวคือ จะต้องมีการตรวจวินิจฉัยปัญหาในองค์การอย่างมีระบบเพื่อให้ได้สาเหตุที่แท้จริงและนำไปสู่การแก้ไข
- เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทุกระบบที่ประกอบกันเป็นองค์การ มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์การ
- การพัฒนาองค์การต้องอาศัยความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ และใช้ศิลปะในทุกขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง
- เป็นการดำรงไว้ซึ่งดุลยภาพของทุกระบบ ให้สามารถร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลถึงการพัฒนาองค์การให้ทันกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก
- เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปในลักษณะประสานสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการเป็นขั้นตอน
- เป็นกลวิธีเปลี่ยนแปลงในลักษณะเสริมสร้างด้วยการให้การศึกษาอบรมเพิ่มเติมหลายรูปแบบเพื่อให้บุคคลเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อในการทำงาน ความรู้สึกในคุณค่าของคน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ
- เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐาน
- เป็นกระบวนการที่อาศัยประสบการณ์พื้นฐานความเชื่อว่าการประสบการณ์สอนคน ปัญหาที่นำมาพิจารณาจึงเป็นปัญหาจากการปฏิบัติอยู่จริง
- ใช้กระบวนการกลุ่มในการดำเนินงาน โดยเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในองค์การจะไม่ประสบผลสำเร็จเลย ถ้ากลุ่มไม่มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีกระบวนการพัฒนาองค์การ^{๑๐๑}

การพัฒนาองค์การยังเป็นวิธีการที่เป็นระบบในการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เป้าหมายกระบวนการ (Process Goals) มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการในการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างบุคคล เช่น การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา และการ จัดการความขัดแย้งระหว่างสมาชิก เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกสามารถปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การ และเป้าหมายผลลัพธ์รวม (Outcomes Goals) การพัฒนาองค์การจะให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงาน (Task Performance) ขององค์การ โดยมุ่งพัฒนาความสามารถในการปรับตัวขององค์การให้สามารถดำเนินงานภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม โดยใช้เทคนิคในระดับต่าง ๆ ขององค์การเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามต้องการ

^{๑๐๑}อ้างแล้ว, ชูชีพ พุทธประเสริฐ, การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา, หน้า ๗๓.

ดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปกระบวนการในการพัฒนาองค์การจึงมี ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นขั้นตอนเริ่มต้นในการพัฒนาองค์การ ภายหลังจากการรับรู้ปัญหา โดยกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางแก้ไขปัญหารวมทั้งปรับปรุงพฤติกรรมของระบบ โดยอาศัยความรู้จากการวิจัยและเทคนิคการพัฒนาองค์การประกอบกัน

๒. การปฏิบัติ (Active Intervention) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาองค์การดำเนินการพัฒนาองค์การโดยประยุกต์วิธีการต่าง ๆ ตามแผนการที่กำหนด เพื่อให้การพัฒนาองค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพโดยการวัดและประเมินความก้าวหน้าของแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อที่จะปรับปรุงให้การดำเนินงานมีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๓. การเสริมแรง (Reinforcement) ผู้ทำหน้าที่พัฒนาองค์การต้องทำการประเมินผลการดำเนินงานว่าประสบผลตามที่ต้องการเพียงใด ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงให้การดำเนินงานเหมาะสมกับสถานการณ์ จากนั้นทำการเสริมแรงและทำพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงให้คงตัว (Refreezing) เพื่อให้พฤติกรรมที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่ผันแปรหรือย้อนกลับสู่สภาวะเดิม เนื่องจากความเฉื่อยที่เกิดจากความเคยชินของบุคคลหรือกลุ่ม ตลอดจนติดตามผล (Follow Up) เพื่อทำการปรับปรุงและเสริมแรงให้ระบบที่ต้องการคงอยู่อย่างต่อเนื่อง^{๑๐๒}

รูปแบบของการพัฒนาองค์การตั้งอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในช่วงระหว่างขั้นของการละลายพฤติกรรม (Refreezing) ส่วนการเปลี่ยนแปลง (Change) จะถูกแนะนำอย่างระมัดระวังผ่านการเข้าแทรกสถานการณ์ที่องค์การเผชิญอยู่หรือเพื่อความเหมาะสมกับสภาพขององค์การในขณะนั้น^{๑๐๓}

การพัฒนาองค์การเป็นกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะขององค์การอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้า และจะเน้นกระทำในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและกระบวนการของกลุ่มบนรากฐานแห่งความร่วมมือร่วมใจกัน โดยอาศัยเครื่องมือทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์เข้าช่วยในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มาและธำรงไว้ซึ่งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความมีสุขภาพสมบูรณ์ขององค์การ^{๑๐๔}

^{๑๐๒} ธีรพันธุ์ พันธ์ เขจรนันท์, พฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑), หน้า ๒๖๕-๒๖๙.

^{๑๐๓} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

^{๑๐๔} สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร, การพัฒนาองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

การพัฒนาองค์การต้องอาศัยการจัดการ (Management) หรือกระบวนการประสานกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ เข้าด้วยกัน^{๑๐๕} ทั้งที่เป็นตัวคนและวัตถุให้สามารถประสานเข้าด้วยกัน และสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๑๐๖} เพื่อทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๗} การจัดการเป็นศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ^{๑๐๘}

สรุปได้ว่า การพัฒนาในทัศนะของศาสตร์ตะวันตกเน้นการพัฒนาผลผลิตโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้า ที่เรียกว่า ทรัพยากรทางการบริหาร ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการองค์กรทุกองค์การภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยมีกฎ ระเบียบ หรือกติกาในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นการออกแบบองค์การที่ดีที่สุด สามารถใช้ได้กับการพัฒนาทุกสถานการณ์ และมีลักษณะเป็นพลวัตร คือ ต้องเคลื่อนไหวไปตามสภาพปัจจัยทั้งภายนอกและภายในองค์กร กล่าวคือ เป็นกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะขององค์การอย่างมีแผนไว้ล่วงหน้า หรือกล่าวได้ว่า การพัฒนาตามทฤษฎีสมัยใหม่เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น เป็นการปรับปรุงสมรรถนะ โดยมีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เน้นความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะโครงสร้างทางกายภาพขั้นพื้นฐานและด้านสังคม เป็นการพัฒนาซึ่งมีทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาในลักษณะของการพัฒนาองค์การ (Organization Development)

^{๑๐๕}P. Robbins Stephen and M. Coulter, **Management**, 7thed., (New Jersey: Prentice Hall International Lnc., 2002), p. 6.

^{๑๐๖}ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^{๑๐๗}ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, **การบริหารงานบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร: กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๑๐๘}สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พิกษ์อักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของสถาบันทางสังคม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสถาบันทางสังคม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้ สถาบันสังคม หมายถึง กลุ่มคนที่รวมกันแน่นนอน ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะกระทำการต่อกันระหว่างกันและร่วมกัน และหมายรวมถึงแบบอย่างของการกระทำทางสังคมที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนแน่นนอน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา^{๑๐๙} สถาบันสังคม คือ แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และมีหน้าที่ที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้^{๑๑๐} สถาบันสังคม คือ กลุ่มของบรรทัดฐานทางสังคมที่จัดไว้เป็นหมวดหมู่อย่างมีระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติกิจกรรมตามค่านิยมและตามความจำเป็นหรือความต้องการของผู้คนในสังคมนั้น ๆ^{๑๑๑}

ในทางสังคมวิทยานั้น สถาบันทางสังคม หมายถึง ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete) สังเกตเห็นได้และที่เป็นนามธรรม (Abstract) มองเห็นไม่ได้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่มีอยู่ รูปธรรม เช่น การประกอบพิธีทางศาสนา การสมรส การดำเนินในด้านการปกครองและการเมือง (การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเปลี่ยนรัฐบาลและอื่น ๆ) ส่วนในด้านที่เป็นนามธรรมก็คือสิ่งที่เป็นปทัสสถาน (บรรทัดฐาน) สังคมต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์รู้้อยู่แน่นอนว่ามีอยู่ แม้จะมีได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีลักษณะแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นไปในแบบของการร่วมมือกัน โดยร่วมมือกันอย่างถาวร และเป็นการร่วมมือภายใต้กฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่ง นอกจากนั้น การที่พฤติกรรมชุดใดชุดหนึ่งของมนุษย์จะเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่าสถาบันได้ พฤติกรรมนั้นจะต้องมีลักษณะเฉพาะตัวและเปลี่ยนแปลงยาก มนุษย์ที่ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน (Group Behavior) โดยมีกฎเกณฑ์และเป็นระยะเวลาอันนี้ ต้องประพฤติร่วมกันโดยรู้ตัว ถึงแม้ว่าจะเป็นการปฏิบัติโดยอัตโนมัติเนื่องจากความเคยชินก็ตาม ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ความประพฤติปฏิบัติในสังคมที่จะเป็นสถาบันได้ต้องเป็นไปอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ไม่ใช่การปฏิบัติอย่างเป็นกันเอง

^{๑๐๙} พัทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๐.

^{๑๑๐} นิเทศ ดินนะกุล, **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอนคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐.

^{๑๑๑} ฌรงค์ เส็งประชา, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑), หน้า ๘๔.

ในทางสังคมศาสตร์ สถาบันสังคม หมายถึง บรรทัดฐานทางสังคม เช่น วิถีประชา จารีต และกฎหมายต่าง ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่สำคัญของสังคม สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับสิ่งเหล่านี้ มีความเชื่อมั่นในความถูกต้อง การเคารพในสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และพร้อมที่จะป้องกันรักษาให้ดำรงอยู่ต่อไป สถาบันจึงเป็นที่รวมและรักษาคุณค่าสำคัญในสังคม^{๑๒}

สรุปได้ว่า สถาบันสังคม หมายถึง กระบวนการซึ่งมีการรวมกลุ่มสมาคมกันก็ดี หรือมีวิธีการต่าง ๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระบบและมั่นคง เป็นที่รวมของบรรทัดฐาน ระเบียบ แบบแผน หรือแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นระเบียบระบบ เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมอย่างเป็นทางการ มีความมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงง่าย เพื่อตอบสนองความต้องการและการดำรงอยู่ของสังคม

๒.๒.๒ สาเหตุของการเกิดสถาบันทางสังคม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ สาเหตุของการเกิดสถาบันทางสังคม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สถาบันสังคมเป็นผลสืบเนื่องมาจากมนุษย์มีความต้องการทางร่างกายต่าง ๆ เมื่อมนุษย์เกิดความต้องการ มนุษย์ก็จะหาวิธีการเพื่อบำบัดความต้องการ และจากประสบการณ์ตลอดจนการทดลองและผิดพลาด (Trials and Errors) มนุษย์จึงได้สร้างระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการหาทางมาบำบัดความต้องการต่าง ๆ เหล่านั้นขึ้น พอสรุปได้ว่า สถาบันสังคมเกิดจากสาเหตุสำคัญ ดังนี้

๒. ความต้องการของมนุษย์ ทั้งความต้องการทางกายและความต้องการทางจิตใจ ทำให้รวมกันเป็นสถาบันเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

๓. การเพิ่มของประชากรมนุษย์มากขึ้น ทำให้ความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น จึงรวมกันเป็นสถาบันง่ายขึ้น และเกิดขึ้นตลอดเวลา

๔. สถาบันสังคมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดระเบียบทางสังคม เพราะเป็นกลุ่มของบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อสังคม ต้องสร้าง และดำรงรักษาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

๕. เป็นวัฒนธรรมหรือแบบอย่างของพฤติกรรมที่สมาชิกของสังคมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีในสังคม

๕. เกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ ที่ตระหนักถึงความสำคัญและตระหนักในความจำเป็นของการดำเนินชีวิตร่วมกันในลักษณะของสถาบัน เพื่อความสงบสุข ความสะดวกสบาย และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์และสังคม

^{๑๒} ประเสริฐ แยมกสินฟู และคณะ, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘-๒๐.

๖. ความเจริญก้าวหน้าและการขยายตัวของสังคม ทำให้สถาบันสังคมที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกได้ จึงเกิดสถาบันสังคมใหม่ขึ้นอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า สถาบันสังคมเกิดจากสาเหตุสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ความต้องการของมนุษย์ การเพิ่มของประชากรมนุษย์ การจัดระเบียบทางสังคม วัฒนธรรมหรือแบบอย่างของพฤติกรรม และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์และสังคม

๒.๒.๓ ประเภทของสถาบันทางสังคม

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ประเภทของสถาบันทางสังคม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สถาบันสังคมถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของโครงสร้างสังคม (Social Structure) ซึ่งเปรียบเทียบเสมือนเสาของบ้าน หากเสาไม่ดีบ้านก็พังได้ สถาบันทางสังคมที่สำคัญของชีวิต มีดังนี้

๑. สถาบันครอบครัวและเครือญาติ เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่บุคคล อดผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด

๒. สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม เป็นสถาบันที่บุคคลมีโอกาสเลือกเข้าสังคมตามที่พึงพอใจ หรือความสนใจก่อนประโยชน์เฉพาะเรื่องอย่างอื่น

๓. สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่บุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยประโยชน์ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิต การซื้อขาย เป็นต้น

๔. สถาบันการปกครอง เป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม

๕. สถาบันนันทนาการ เป็นสถาบันที่ประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อความเพลิดเพลิน ผลที่ได้คือ ดนตรี ศิลปะ กีฬา หรือกลายเป็นธุรกิจที่ผู้ต้องการพักผ่อนหย่อนใจสามารถไปหาซื้อบริการในฐานะผู้ดู ผู้ชมการแสดง เป็นต้น

๖. สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่ผลิตคนดี มีความรู้ โดยความเป็นคนดี คือ การรู้ศีล รู้ธรรมซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุข^{๑๑๓}

สรุปได้ว่า สถาบันสังคมถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของโครงสร้างสังคม เปรียบเทียบเสมือนเสาของบ้าน โดยสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ๆ ต่อชีวิตของบุคคลและสังคมโดยรวม ได้แก่ สถาบันครอบครัวและเครือญาติ สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการปกครอง สถาบันนันทนาการ และสถาบันศาสนา

^{๑๑๓} พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, หน้า ๔๑.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า “สันติ” หมายถึง ความสงบ และคำว่า “สันติสุข” หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ^{๑๑๔} ในทางพระพุทธศาสนา สันติสุข คือ หลักการของการดับทุกข์ ดังที่คราวหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับนิพพานว่า “ธรรมดว่าอมตะเป็นของเห็นได้ยากสัจจะมีใช้สิ่งที่เห็นได้ง่ายเลยชำแรกค้นหาได้แล้วเมื่อรู้อยู่เห็นอยู่ ย่อมไม่มีอะไรค้างใจ” ปุถุชนชอบเพิ่มอัตราหรือขีดระดับของความสุขให้สูงขึ้นด้วยการหาทางเพิ่มความร่ำรวยเพื่อให้ได้รับความสุขให้มากยิ่งขึ้นการแสวงสุขของปุถุชนเป็นเหมือนการก่อกระพ้อไหมไฟขึ้นแล้วได้รับความสนุกสนานขึ้นฉ่ำเยือกเย็นจากการดับไฟนั้นยิ่งไหมไฟให้ลุกลิงร้อนแรงขึ้นเท่าใดก็ยิ่งใช้ความแรงในการดับทำให้เกิดเสียงฉีกฉวบวบโลดโผนมากขึ้นเท่านั้นปุถุชนจึงมักดำเนินชีวิตในแบบของการไหมไฟดำเนินชีวิตส่วนผู้หลุดพ้นแล้วเป็นเหมือนผู้ที่ได้ดับไฟสำเร็จแล้วอยู่สุขสบายเยือกเย็นปลอดภัยไม่ต้องถูกเผาผลาญ^{๑๑๕}

ความอยู่เย็นเป็นสุข คือ ดุลยธรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกันอันประกอบด้วยดุลยภาพของกายจิตสังขมและสิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่าเกิดความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม (Wholeness) โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่ามรรค คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสดมภ์ ๓ คือ จิตวิวัฒน์ การพัฒนาจิตให้กว้างไม่เห็นแก่ตัว (ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง) การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นไม่รวมศูนย์ (เศรษฐกิจดุลยนิยม) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจดุลยนิยมและสัมมนาพัฒนา คือ การพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุดและส่งเสริมสดมภ์โดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่ การศึกษา ศาสนา สุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน การสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขการส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่^{๑๑๖}

^{๑๑๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๒๐๖.

^{๑๑๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธิม, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓๔.

^{๑๑๖}ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

สันติสุขเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสงบระงับของกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ด้วยอำนาจของทฤษฎี หรือการยึดมั่นถือมั่น^{๑๑๗} สันติสุขหรือสันติภาพย่อมเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคม และ สันติที่แท้จริงและเป็นพื้นฐานของสันติเชิงสังคมก็คือสันติภายใน^{๑๑๘}

สรุปได้ว่า สันติสุข คือ ความสุขที่เกิดจากความสงบ เป็นองค์รวมเรื่องสันติภาพที่ต้องกล่าวไว้สมบูรณ์ในภาวะ ที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นสภาพสังคมอันเป็นอุดมคติซึ่งมนุษย์ไม่ทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิต และต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขจึงเป้าหมายและกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

๒.๓.๒ ความสำคัญของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำก็จะปรากฏออกมาในทางที่พึงามการเข้าใจ ความสำคัญของสันติสุข มีดังนี้

๑. สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่วการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระงับยับยั้งกายวาจาการแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณาเป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุข ความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในชั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทฤษฎีอัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะศีลธรรมนี้คือศีล เมื่ออยู่ได้ปัญหาก็หมดไป

^{๑๑๗} พระมหาพรหม ธรรมหาโส, พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๖๖.

^{๑๑๘} Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk), **Buddhist Morality**, (Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 1994), p. 19.

๒. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไปมีความสุขพื้นฐาน เป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ได้แก่ ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเจิดจ้าไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อย่างไรก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่าเป็นผู้มีความสุข

๓. สันติสุข เป็นความสงบสันติ กามสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปรุงแต่งอยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชินภาวะ เช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น ซึ่งเป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส เมื่อเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบาย เป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้องยังเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยังดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้นเพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน

สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้นจำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็นสังคมคุณภาพ ซึ่งสังคมคุณภาพนั้นเกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นั้นในทางพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมกันนั้นน้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมา มักจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า วิธีการอารยะ (Civilize) หรือ ความเป็นอารยะ (Civility)^{๑๑๙}

สรุปได้ว่า สันติสุข มีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขจึงมีความสำคัญยิ่งที่มนุษย์จะต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต

^{๑๑๙} ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๑๒.

๒.๓.๓ ประเภทของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ประเภทของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การร่วมกันอย่างสันติสุขต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน ถ้าปรารถนา การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยาก แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะปัญหาสำคัญ คือ คนที่เพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนเสียก่อน กล่าวคือ จะต้องมีความสงบภายในใจ ถ้ายังไม่สงบภายในใจเราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ ในพระพุทธศาสนา เน้นไปที่ยุดิ การเบียดเบียน ประทุษร้ายกัน เบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียดเบียนกันทางทรัพย์สิน สร้างอาชญากรรมทางเพศ ทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โกหกหลอกลวงกันเบียดเบียนกัน ด้วยสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อมองเป้าหมายที่จะให้เกิดเป็นสันติภาพแล้วเราจะสรุป รวมด้วยคำเพียงสามคำเท่านั้นเอง คือ การที่เราสามารถสงบความทุกข์ได้ สามารถสงบภัยได้ สามารถ สงบโรคได้^{๑๒๐} การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ โลภียสันติสุข และโลกุตตรสันติสุข ดังนี้

๑. โลภียสันติสุข

โลภียสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลกสุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้ หมายถึง โลกเป็นที่ของสัตว์ภาวะของชีวิตของ สัตว์ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับจิตใจ ระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภพ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุขความทุกข์ในชั้นโลกียะที่เป็น รูปธรรมชัดเจน^{๑๒๑}

โลภียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ๔ คือ (๑) กามาวจรภูมิ (ชั้นที่ ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณระดับจิตใจที่ ของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น) (๒) รูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรม เป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ (๓) อรูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนาอรูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานหรือ ผู้อยู่ในอรูปภพทั้ง ๔ ชั้น)^{๑๒๒}

^{๑๒๐}พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), ศาสนากับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ดจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗.

^{๑๒๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๘.

^{๑๒๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

ทั้ง ๓ ภูมินี้ เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกันสุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้เป็นความสงบเป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข

๒. โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ สุขที่ อยู่เหนือวิสัยโลก หมายถึง สุขอันเป็นเรื่องราวภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ สุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ เรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรคอันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคลเพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่าทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ได้แก่ อริยมรรคซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ^{๑๒๓}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ไว้ว่า สุขของคฤหัสถ์มี ๔ ประการ ประกอบด้วย (๑) อตติสุข คือ สุขที่เกิดแก่ความมีทรัพย์ (๒) โภคสุข คือ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค (๓) อานันยสุข ๓ คือ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ และ (๔) อนวัชชสุข คือ สุขเกิดแต่ประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ^{๑๒๔} สันติสุขในพระพุทธศาสนา สามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือกรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ ดังนี้

๑. กายเป็นสุข ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงเรื่องของกายกรรมที่ทำให้เกิดความสุขได้นั้น ระบุไว้ว่า “กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวา วาจากรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวา มิโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวา เจตนาความปรารถนาความตั้งใจและสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้มีสัมมาทิวา สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ และสัมมาวิมุตติ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนาใคร่พอใจเกื้อกูลเป็นสุขซ้อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวา^{๑๒๕} กล่าวได้ว่า กายกรรมที่ทำให้เข้าถึงความสุขได้นั้น ต้องมีจุดเริ่มต้นที่ความคิดหรือการมีสัมมาทิวา จึงจะทำให้การกระทำ และการประกอบอาชีพการงานเป็นไปด้วยความดีงาม มุ่งเข้าสู่การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและหมู่ชน

^{๑๒๓} อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ประกอบด้วย สัมมาทิวา (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ), ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑.

^{๑๒๔} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕-๑๐๖.

^{๑๒๕} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๔/๒๔๖.

๒. วาจาเป็นสุข ตัวอย่างของลักษณะการใช้วาจาให้เกิดสันติสุขที่ดีที่สุดนั้น คือ วาจาของพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรมเพื่อสร้างสันติสุขให้กับหมู่ชน ดังความในพระไตรปิฎกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่งเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทการพูดก็นับว่ายอดเยี่ยมคือบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่พูดวาจาเกี่ยวกับมุสาวาท ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้างกัน ไม่พูดวาจาอันส่อเสียด ไม่มุ่งเอาชนะกัน กล่าววาจาอันเกิดจากความแค้นเคือง กล่าวแต่วาจาอันมีหลักฐานด้วยปัญญาเชื่อว่ามโนตามกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญนี้คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทการพูด”^{๑๒๖}

๓. ใจเป็นสุขสันติ สุขในพระพุทธศาสนามีจุดหมายสูงสุด คือ นิพพาน ทั้งนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีระบุถึงการนำธรรมมาเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้สะอาดเป็นที่รองรับความสุขหรือสิ่งที่เป็นกุศล โดยเรียนรู้ตามจิตและหาทางรู้เท่าทันจิตของตนไม่ให้ถูกมารหรือกิเลสครอบงำ ลักษณะของผู้มีใจเป็นสุขได้นั้น ดังความว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องผลของภิกษุ เราไม่เล็งเห็นกำลังอื่นแม้อย่างหนึ่งซึ่งข่มได้แสนยากเหมือนกำลังของมาร ๓ นี้เลย บุญนี้จะเจริญขึ้นได้อย่างนี้ก็เพราะสมทานกุศลธรรมเป็นเหตุ”^{๑๒๗}

ประการสำคัญ คือ ความสุขในชีวิตประจำวันเกิดได้ตลอดเวลา และชีวิตจะไม่เป็นทุกข์เลย ถ้าเรามีธรรมะชนิดที่ควบคุมตัวกูหรือชาตินี้ได้แล้ว อะไร ๆ จะไม่เป็นทุกข์เลย จะมีอะไรสักเท่าไร มากน้อยเท่าไร จะไม่เป็นทุกข์เลย ล้วนแต่อำนวยความสะดวก ความสะดวกสบายอะไรอย่างนั้น ไม่เป็นทุกข์เลย จิตใจจะมีความสุข สว่าง สงบ เยือกเย็นอยู่ได้^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) โลภียสันติสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ และ (๒) โลกุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิสัยโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ทั้งนี้ สันติสุขในพระพุทธศาสนาสามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือ กรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ

^{๑๒๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๑๓.

^{๑๒๗}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๒.

^{๑๒๘}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญโญ), ปฏิจจสมุปปาทในชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทตลาดหลักทรัพย์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า คำนำ.

๒.๓.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จึงพบเนื้อหาคำสอนที่สำคัญ ดังนี้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็น ๒ ระดับ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังนี้

๑. ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุขเป็นความสุขที่มีลักษณะแห่งความเจียบ ความสะดวกความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่ เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นชุ่มมัว ความสงบระงับสงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้ จะเป็นความสุขสงบในขั้นปुरुชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร โดยนัยนี้ สังคัลลสูตร ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ ไว้ดังนี้

๑.๑ มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา (๒) เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน (๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพาได้ และ (๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๑.๒ ทมะหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๑.๓ มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ (๒) เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี (๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข (๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วย พุดเสริม

๑.๔ สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พุดจริงทำจริง

๑.๕ ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่ การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๑.๖ มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบ คือ (๑) บอกความลับแก่เพื่อน (๒) รักษาความลับของเพื่อน (๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง และ (๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๑.๗ มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบ คือ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ เคยฟัง และ (๔) บอกทางสวรรค์ให้ ทั้งนี้ หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทิศเบื้องบน ตรงกันทุกข้อแต่จะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ (๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว (๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง (๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ (๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอทางสวรรค์^{๑๒๙}

^{๑๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๔๓.

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะแนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญา มีคุณธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ตั้งงามที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดีเห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีมิตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นสนุกสนานด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานี้กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้าถึงใจได้แก่ มิตรสื่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น Facebook เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาการที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธเจ้าก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือฟังตนเองได้เป็นอิสระ ทั้งนี้ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบ เกิดจากความรู้ ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดี ประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนายิ่งขึ้นไปในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี^{๓๓๐}

๒. ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ตั้งงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ตั้งงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคล เข้าด้วยกันสำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่

^{๓๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประดาตกแต่งเสริมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขชั้นต่าง ๆ นั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่ และอธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่^{๑๓๑}

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น ติฐธัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา (๒) รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา (๓) รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่ เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา และ (๔) รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มี ความสุขได้ โดยไม่ สรุ่ยสร้อยฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และอีกหัวข้อธรรม ได้แก่ สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนาซึ่งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา (๒) ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา (๓) ประกอบด้วย ความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือคนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา (๔) การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้นจะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธหลงให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ได้ผลแท้งกว่าวิธีที่ยังในระดับที่ เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม

^{๑๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๗.

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน กล่าวคือ (๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข ซึ่งสันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในชั้นปุถุชนคนธรรมดาที่อาศัยความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงาม ที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ และ (๒) ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข เป็นปัจจัยที่ดีงามภายในตัวบุคคล เป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ซึ่งรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา หรือข้อที่จะต้องศึกษาปฏิบัติ ได้แก่ อธิศีลสิกขาคือศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขาคือจิตอันยิ่งใหญ่ และ อธิปัญญาสิกขาคือปัญญาอันยิ่งใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นข้อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ทั้งนี้ ปัจจัยทั้ง ๒ ย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะการปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามย่อมเกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมภายนอก และปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน นั่นเอง

๒.๓.๕ การสร้างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความเจริญหรือความเสื่อมหรือความประสบผลสำเร็จหรือความล้มเหลวในชีวิต มีส่วนสัมพันธ์อย่างมากมายกับปัจจัยในทางบวกคือการส่งเสริมและในทางลบคือการบั่นทอน รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขต้องอาศัยผู้นำทางให้ตรง สันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์และสังคมโลกทุกระดับพึงปรารถนาและต้องการให้เกิดขึ้น และวิธีที่ช่วยให้มนุษย์และสังคมสันติสุขได้ จำเป็นต้องสร้างขึ้นมาทั้ง ๒ ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม ดังนี้

๑. การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคล

การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคลควรส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาดีหรือถูกต้องสมบูรณ์ คือ ต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพและมีความรู้ด้านศีลธรรมหรือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ด้วย ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยดีหรือถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา สุขภาพอนามัยดีทางกายคือร่างกายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของจิต สุขภาพอนามัยดีทางจิตคือจิตปกติไม่เป็นคนวิกลจริต ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของสติปัญญา และสุขภาพอนามัยดีทางสติปัญญาคือไม่มีความเห็นผิด เข้าใจผิด เชื่อผิด และไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีส่งเสริมให้บุคคลมีครอบครัวที่ดีหรือถูกต้อง หรือไม่มีปัญหาครอบครัวคือมีความเป็นอยู่ที่ดีถูกต้องต่อกันและกันตามหลักธรรมะเรื่องทิศ ๖ ได้แก่ ทิศข้างหน้าคือบิดามารดา ทิศข้างหลังคือลูกหลาน ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย ทิศข้างขวาคือครูบาอาจารย์ ทิศข้างบนคือผู้บังคับบัญชาและสมณะ ทิศข้างล่างคือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา^{๓๓๒}

^{๓๓๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๘.

การส่งเสริมให้บุคคลมีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ เป็นบุคคลที่ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน มีระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่ากินอยู่พอดีเท่าที่จะให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่ แล้วทำหน้าที่ได้มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักธรรมชาติ จินตนาการ ธรรมชาติคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ ทั้งนี้ หน้าที่แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ หน้าที่ชั้นที่หนึ่งพื้นฐานทั่วไปคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ หน้าที่ชีวิตรอดอยู่ได้ เป็นหน้าที่ระดับโลกียะ และหน้าที่ชั้นที่สองคือให้รอดจากความทุกข์ ความบีบคั้นของโลก เป็นหน้าที่ระดับโลกุตระ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะมีหน้าที่อย่างโลกียะ ให้รอดชีวิตอยู่ได้ในโลก แต่ต้องมีชีวิตอย่างโลกุตระคือมีหน้าที่ไม่ให้เรื่องโลก ๆ ความเห็นแก่ตัวของกูมาครอบงำทำให้เป็นทุกข์ได้ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนไม่เห็นแก่ตัวคือรักผู้อื่น เพราะนำหลักธรรมะสูงสุดมาใช้คือทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เรามีปัญหาคือความทุกข์อย่างเดียวกัน คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างเดียวกัน แล้วเราจะเบียดเบียนกันทำไมเราจะเอาเปรียบกันทำไม เราจะรังเกียจกันทำไม เราจึงรักผู้อื่น ส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรม คือ มีการคิด การพูด การกระทำที่เป็นไปเพื่อให้เกิดความปรกติ ความสงบสุขหรือสันติสุข แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาโกลาหลวุ่นวายวิฤตการณ์ใด ๆ ที่ตรงกันข้าม ส่งเสริมให้บุคคลมีสัมมาทิฐิ คือ ความคิดความเห็น ความเชื่อ ความรู้ ที่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดการคิด การพูดและการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย สัมมาทิฐิจึงเป็นความรู้ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม และส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนมีชีวิตเย็น ชีวิตเย็นนี้ มี ๒ แบบ คือ ชีวิตเย็นอย่างผู้มีกิเลส แก่กิเลสไม่เกิดขึ้น เพราะสามารถควบคุมไว้ได้ เรียกว่า ชีวิตเย็นแบบชาวโลก และชีวิตเย็นอย่างผู้ไม่มีกิเลส คือ แบบพระอรหันต์ เพราะหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นอีก

๒. การสร้างสันติสุขในระดับสังคม

การสร้างสันติสุขในระดับสังคม ควรส่งเสริมให้สังคมมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้อง กล่าวคือระบบที่คนร่ำรวยกับคนยากจนอยู่ร่วมกันได้ โดยการร่วมมือกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับทะนุบำรุงส่งเสริมรักษาทรัพยากรของธรรมชาติ และทำสิ่งที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก หรือทำสิ่งที่ไม่มีค่าให้กลายเป็นของมีค่า และเป็นระบบเศรษฐกิจที่จัดการให้มนุษย์ได้รับประโยชน์สูงสุดทางจิตวิญญาณคือบรรลุมรรคผลนิพพาน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือคนยากจนก็ตาม ต่างก็พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ โดยมีหลักธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจคือมีความรู้สึกที่ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการเมืองที่ถูกต้อง กล่าวคือ ระบบที่ทำให้อยู่กันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสตรา โดยไม่ต้องใช้อำนาจ และระบบการเมืองซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รัฐบาลการบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ รัฐสภาพ พรรคการเมือง เป็นต้น จะต้องมศีลธรรมคือความถูกต้องเป็นหลักในการปฏิบัติทั้งนักการเมืองและประชาชน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการปกครองที่ถูกต้อง

ระบบการปกครองทั้งหลายที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นระบบใดก็ตาม ต้องถือเอาธรรมะคือความถูกต้องเป็นใหญ่ มีความถูกต้องเป็นหลัก โดยที่ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองก็ต้องมีธรรมะ มีศีลธรรม คือ ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ธรรมะ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบศีลธรรมและศาสนาที่ถูกต้อง ศีลธรรมที่ถูกต้องคือศีลธรรมที่เป็นไปตามหลักของศาสนาที่ถูกต้อง เพราะศีลธรรมเป็นผลผลิตที่ออกมาจากหลักเกณฑ์ของศาสนา เพราะฉะนั้นศาสนาจะต้องเป็นระบบที่ถูกต้องด้วย ศาสนาที่ถูกต้องจึงหมายถึงศาสนาที่มนุษย์สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ถูกต้องคือสันติสุขแก่มนุษย์ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการศึกษาที่ถูกต้อง กล่าวคือ การศึกษาจะต้องสอนให้คนมีทั้งความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้อง มีศีลธรรม เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ สามารถพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงคือทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติเป็นสาวกที่ดีของศาสนา และส่งเสริมให้สังคมมีระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้องในที่นี้ไม่ได้หมายถึงระบบการกำจัดมลภาวะเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างไปจนถึงวิทยาการสำหรับการเป็นอยู่ทุกแขนง ทุกทิศทาง ทุกระดับที่ถูกต้อง โดยการดำเนินการให้มีลักษณะพอดี และสามารถควบคุมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสันติสุขได้ เรียกว่า นิเวศวิทยาที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่ความมีสันติสุข

การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข จึงเป็นสภาพความเป็นอยู่ หรือการดำรงชีพอยู่ที่มีแต่ความสงบปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง มีความยุติธรรม และแนวทางต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความสงบอย่างมีหลักการและมีเหตุผล รวมทั้งรู้จักสิทธิหน้าที่ มีวินัยในตนเอง เพราะที่ไหนมีความสงบ มีความสุข นั่นก็คือภาวะไร้ความขัดแย้ง ภาวะที่ทำให้เกิดความสงบสุข ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา

สรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา หากส่งเสริมตามแนวทางดังที่กล่าวในเบื้องต้นให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน ทั้งส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนสังคม สันติสุขก็จะบังเกิดขึ้นแก่สังคมโลก

๒.๓.๖ ชุมชนสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ชุมชนสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ชุมชนสันติสุขนั้นจะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก (External Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี (การคืนดี) เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ลักษณะของชุมชนสันติสุขดังกล่าว คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นทั้งทางกายหรือทางวัตถุ การบีบคั้นทางสังคม การบีบคั้นทางจิต และบีบคั้นทางปัญญา^{๑๓๓}

ลักษณะภายนอกที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. ชุมชนที่รวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒. ชุมชน มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

^{๑๓๓}ประเวศ วะสี, **สานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า บทนำ.

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๓๔}

โดยรวม คือ ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นใน ศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชน พร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหว อย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาส ให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมโปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมใน การประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผล การแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการ เข้าร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่ มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และ มุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการพึ่ง ความช่วยเหลือ จากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพา ตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่นภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ชุมชนสันติสุขคือความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม มีส่วนประกอบ ที่สำคัญ ๓ ประการ เข้ามาผนวกกัน ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๑๓๕} เกณฑ์ชีวิตของ ชุมชนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง มี ความเป็นปึกแผ่น แน่นแฟ้น มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของ ตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีศีล เป็นสังคมที่ สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่นเพราะว่า เราเป็นคนมีสัมมาอาชีพ มีงานมีกิจการที่มั่นคงขยัน สร้างสรร ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวม คือ

๑. อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบานร่าเริง จิตใจร่าเริง ก็คือ ความ หมั่นหมองความเครียดน้อยลง แจ่มใส ไม่เศร้า ไม่หดหู่ ไม่เครียด ไม่เซ็ง ถ้าใครยังเครียด เซ็ง มีด ๆ มั่ว ๆ หม่น ๆ หมอง ๆ นั้นผิดทางแล้ว

^{๑๓๔}อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์, การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิด เพื่อข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๓๕}ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

๒. ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รู้เรื่องฟุ้งเฟื่อง ไม่ผลาญพลา สรุ่ยสร่าย โลกทุกวันนี้มันเฟ้อ อยากได้มา แสวงหาเกินความจำเป็น มาบำเรอตน มาสะสม

๓. มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด สิ่งไหน นำมาซ่อมแซมใช้ได้ใหม่ก็นำมาใช้อีก

๔. ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม

๕. มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพพร้อมเพรียงกันทำงาน งานที่เป็น กุศล เป็นภาพรวมของความสามัคคี สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของความเป็นภราดร เป็น ชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน หมายถึงความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่คลอนแคลน เป็นความ ยั่งยืนคงทน มั่นคงแข็งแรง

๖. เป็นสังคมที่สร้าง “ทุนทางสังคม” มีประโยชน์คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปในขอบ กว้าง “ทุนทางสังคม” คือการเสียสละอย่างแท้จริง เราเสียสละให้คนคนหนึ่ง “ทุน” คือการสั่งสม เรา เสียสละ ๕ หน่วย ก็เป็นบุญของเรา ๕ หน่วย มันเป็นนามธรรมที่ได้เสียสละให้กับสังคม คนที่มี ประโยชน์มีคุณค่าต่อผู้อื่นนั่นแหละ คือ “ทุนทางสังคม” มีคุณธรรมที่แท้จริง มีสัจธรรมที่เป็นผู้เสียสละ ให้แก่ทางสังคม

๗. เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกย

๘. เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างมีความสุข^{๑๓๖}

สรุปได้ว่า ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชนที่มีชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชน ที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วม ในกระบวนการของชุมชน มีความมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน มีพื้นฐาน ของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยนัยนี้ ชุมชนสันติสุขนั้น จะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพ ในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งนี้ มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ ดังกล่าวนี้นับเป็นองค์ประกอบชุมชนสันติสุขที่เป็นองค์ประกอบ ในลักษณะองค์รวม ไม่สามารถขาดองค์ใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้ นั่นเอง

^{๑๓๖}โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

๒.๓.๗ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สังคมแห่งสันติ จัดได้ว่า เป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้ง และบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ^{๑๓๗}

สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านต่าง ๆ ทำให้มีความสุขทั้งส่วนตนและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังพุทธพจน์ความว่า “ชีวิตถูกขรณำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกขรณำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องต้านทาน บุคคลพิจารณาเห็นภยันต์ในมรณะควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเถิด”^{๑๓๘}

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนโดยมุ่งหมายไปที่เรื่องของชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปถอนทุกข์ถอนปัญหาของชีวิตซึ่งเป็นเสมือนลูกศรอาบยาพิษออกจากชีวิตให้ได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังที่ ทำอย่างไรจะพัฒนาปุถุชนไปให้เป็นอริยชนหรืออารยชน เราจึงต้องพัฒนาปุถุชนนี้ขึ้นไปอีก เพื่อไม่ให้มนุษย์ปุถุชนเหล่านี้มาสร้างปัญหาความขัดแย้ง ไม่มาทำสงครามกัน ไม่ให้มาเอารัดเอาเปรียบข่มเหงรังแกอะไรต่าง ๆ สารพัด ที่มันเกิดเป็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน^{๑๓๙}

คำถามว่า “ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ” เหตุผลก็คือ “สันติภาพนั้นมันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคลหรือทั้งหมดในโลก ล้วนต้องการสันติภาพ”^{๑๔๐}

^{๑๓๗}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๗.

^{๑๓๘}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓/๔-๓๕๖.

^{๑๓๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๔๐}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), สันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

ในประเทศไทยขณะนี้ความขัดแย้งทางความคิดลึกลงแทบจะทุกหมู่บ้าน ในชุมชนมี มองแทบไม่เห็นหนทางแห่งความสมานฉันท์ และเห็นวิวัฒนาการของประชาธิปไตย เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือกระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะลายนและสลายความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริมและยอมรับในศักยภาพของมนุษย์โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เองเป็นฐานราก เข้มแข็งพอที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะพาให้ชุมชนก้าวผ่านความขัดแย้ง หนนี้ไปได้ แนวทางการสร้างสังคมสมานฉันท์ในกรอบของพุทธสันติวิธี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุข มีความรู้ความเข้าใจศาสนาที่ตนนับถืออย่างเพียงพอ โดยปราศจากการนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องกีดกันสันติสุขที่จะพึงมีร่วมกัน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยกรอบความคิดและการวิเคราะห์จากสหศาสตร์ ประกอบด้วย สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสาขาต่าง ๆ ด้วย

สันติวิธีและประชาธิปไตยจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุนหรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคอย่างสุจริตและเป็นธรรมในสังคมด้วยหลักธรรมาธิปไตยคือถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้องความสมควร ถือได้ว่าการทำความดีก็เพราะเห็นแก่ความดี ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ความถูกต้องไม่ใช่ทำด้วยหวังอะไรตอบแทน หลักธรรมาธิปไตยนี้พระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตยอาจนำไปใช้ได้ทุกกรณีและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ทุกคนนั้นต้องคำนึงถึงหลักธรรมาธิปไตย เมื่อสังคมไทยมีความรักความสามัคคีแล้วก็เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

ในบรรดาธิปไตยทั้ง ๓ นั้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด และโลกาธิปไตยก็ยังดีกว่าอัตตาธิปไตย ถึงอย่างไรพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง เป็นธรรม ชอบธรรม มีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง ต่อประชาชน เหมือนพ่อปกครองลูก (Paternalism) และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการปกครองในยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด^{๑๔๑}

^{๑๔๑}วิรัช ถิรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ หรือปรารถนาธรรมเป็นใหญ่ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ พรรคนะ คือ ในแง่ของการประพฤติธรรม และในแง่ของปรัชญาการปกครอง โดยในแง่ของการประพฤติธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นการปรารถนาพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในอาธิปเตยสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย... ธรรมาธิปไตย เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเวชะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ เชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดของทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อหิงสาอันรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย ภิกษุทั้งหลาย ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้ว เรายกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย”^{๑๔๒}

ส่วนในแง่ของปรัชญาการปกครอง ธรรมาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมาตย์หรือเกียจติยศ รวมถึงพรรคพวก ญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ การปกครองในลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำมาใช้กับทุกยุคสมัย แม้จะกล่าวอีกสักกี่ครั้งก็ยุคสมัยก็คงเป็นอยู่อย่างนั้น อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับธรรมะคือความถูกต้องโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นความเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อยก็ตาม แม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว ทว่าชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้องก็ถือเอาตามนั้น

การปกครองที่ดีเลิศตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๑๔๓}

^{๑๔๒} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

^{๑๔๓} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาลุฬารบรรณาคาร, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๔.

สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง แนวทางนี้เป็นการปฏิเสธหนทางสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ

๑. หนทางในการแสวงหา และแย่งชิงผลประโยชน์และความต้องการเพื่อบำรุงบำเรอและสนองต่อความอยากที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์

๒. การทรมาณตนโดยการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความทุกข์ยากลำบากให้แก่ตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ตัวเองบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวัง

โลกเป็นอหิวาภาวะตามหลักอิทัปปัจจยตา คือ สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ทศณะดังกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนาช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความยึดติดในสมมติบัญญัติทั้งยังช่วยให้ถอนออกจากความสำคัญมั่นหมายในตัวตน^{๑๔๔} แนวทางปฏิบัติการณ์สันติวิธีแบบอหิวาภาวะมีลักษณะเด่น คือ การไม่แยกการภาวนากับกิจกรรมทางสังคมออกจากกัน เพราะปฏิบัติการทางสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนาตนในทางจิตวิญญาณ เป็นการบ่มเพาะความเมตตาความอดทนความไม่ถือตัวตนและการเอาชนะความโกรธเกลียด พร้อมทั้งจะยอมรับความทุกข์ทางกายโดยที่ใจไม่ได้ทุกข์ตามไปด้วย เป็นต้น และยังถือว่าเป็นแค่การกระทำแต่ไม่มีผู้กระทำซึ่งการคิดเช่นนี้จะช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นในผลของการกระทำให้ลดน้อยถอยลง

ด้วยเหตุนี้ “ทางสายกลาง” จึงถือว่าเป็น “สันติวิธีวิถีพุทธ” ที่ประกอบด้วยหนทางในการดับทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรงสมุทัยคือสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อให้เข้าถึงนิโรธ คือสันติ โดยใช้ “มรรค ๘” ซึ่งถือได้ว่าเป็น “สันติวิธีวิถีพุทธ” ที่ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ คือ

๑. ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) โดยเน้นกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น ประตูปานแรก คือสร้างความรับรู้ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวประเด็นปัญหา สาเหตุ เป้าประสงค์ที่มุ่งหวัง และวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าประสงค์การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องตั้งแต่แรก จะทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ข้อเสนอของกันและกันว่า มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติร่วมอย่างไรประเด็นสำคัญคือ ความเข้าใจชัดเจนในความเป็นเราจะทำให้ง่ายต่อการเปิดพื้นที่ให้คนอื่น หรือกลุ่มอื่นได้พิจารณาข้อห่วงใยต่าง ๆ ด้วยซึ่งการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันอย่างถูกต้องจะก่อให้เกิดพลังสนับสนุนและการตอบรับจากกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมอย่างมากมายมหาศาล

^{๑๔๔}พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิวาภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๗.

๒. ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) โดยการแสดงออกต้องไม่เป็นไปเพื่อความอยากได้อำนาจหรือมุ่งผลประโยชน์และความต้องการส่วนตนหากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง การไม่คิดผูกพยาบาทอาฆาตมาดร้าย และจงเวรจองกรรมต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและการไม่กระทำการที่นำไปสู่การเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เกิดความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนอันเกิดจากการแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

๓. การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) เน้นการสื่อสารแบบสัมมาวาจาโดยไม่ใช้วาจาหรือคำพูดที่แสดงออกด้วยการด่าทอ การใช้คำหยาบคาย การพูดเพื่อเจ้อ ส่อเสียดการพูดปิดมดเท็จ ถูกเหยียดหยามการใส่ร้ายป้ายสีอันจะนำไปสู่การสร้างความโกรธเกลียด เคียดแค้นและชิงชังเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมสัมมาวาจาจึงเป็นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นจริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคีมีประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา การสื่อสารด้วยคำพูดผ่านสื่อต่าง ๆ ที่เน้นแง่มุมเชิงบวกจะทำให้บรรยากาศการพูดคุย และหาทางออกเป็นไปได้อย่างมากยิ่งขึ้นเพราะหลายครั้งการสื่อสารได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คู่กรณีมาขยายผลและเติมเชื้อไฟแห่งความเกลียดชังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๔. การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) โดยการไม่ยุยงส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรงด้วยการทำร้ายประหัตประหารบุคคลอื่นที่มีความเชื่อและเห็นต่าง สังคมโลกและสังคมไทยมิได้สิ้นไร้ไม้ตอกและอับจนหนทางในการแสวงหาเครื่องมือจัดการความขัดแย้งหากแต่ท่าทีของคู่ขัดแย้งได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการหาทางออกร่วมกันการแสดงท่าทีที่เปี่ยมล้นด้วยความรัก ให้เกียรติและเคารพกลุ่มบุคคลความเชื่อและการกระทำที่แตกต่างจะเป็นสะพานที่ทำให้คู่กรณีได้ทอดเดินข้ามพื่นที่ของตัวเองไปเรียนรู้และพร้อมจะเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากยิ่งขึ้น

๕. ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรม ไม่คลาดเคลื่อนไปจากธรรมจะทำให้การดำเนินชีวิตมีคุณและมีความหมายมากยิ่งขึ้นแนวทางเหล่านี้จะกลายเป็นแบบอย่างของกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ทั้งในความเชื่อมั่นและเกิดแรงแรงบันดาลใจในการปฏิบัติภารกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันแบบอย่างที่ได้ชัดคือการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายของมหาตมะคานธีได้กลายเป็นพลังและความศรัทธาของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม การเพียรละสิ่งไม่ถูกต้องและเหมาะสมที่ได้ดำเนินการอยู่การเพียรรักษาสิ่งที่ดีและงดงามเอาไว้อย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาความจริง ความดีและความงามให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ การกระทำการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดแนวร่วมอย่างยั่งยืนและมั่นคงและแนวร่วมเหล่านั้นพร้อมที่จะร่วมอุดมการณ์อย่างมั่นคงโดยไม่หวาดกลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ที่จะตามมาอีกทั้งจะทำให้คู่กรณีตระหนักรู้ถึงพลังของถึงความมุ่งมั่นของเรา

๗. การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) กำกับ ควบคุมและรู้เท่าทันความคิดของตนเองไม่กระทำการหรือตัดสินสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความหุนหันพลันแล่นภายใต้อิทธิพลของไฟที่กำลังสุมใจคือ ไฟคือความอยากได้ผลประโยชน์ และความต้องการ ไฟคือความโกรธเกลียดและไฟคือความหลง ในขณะที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ความกดดัน ยุ่งยาก และซับซ้อนต้องใช้สติเป็นเครื่องมือในการกำกับ และตรวจสอบ ไม่ให้ประมาท ยามใจและหลงใหลในชัยชนะ ซึ่งอาจจะก่อเกิดผลกระทบในเชิงลบตามมาดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและความแพ้เสียแล้ว จึงสงบระงับ (เวร) นอนเป็นสุข”

๘. ความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration) เป้าหมายของสันติวิธี คือการปรากฏขึ้นของความสันติ ซึ่งผ่านการรับฟัง การยอมรับ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นจำเป็นต้องเพ่ง จดจ่อและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดทิศทางและวางกรอบเอาไว้ อีกทั้งไม่ย่อท้อเหนื่อยหน่ายต่อปัญหาที่เข้ามา ทำทลายต่อการพูดคุยเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่คู่กรณีสามารถรับได้โดยไม่ยึดมั่นในทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับเราคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้น ถึงกระนั้น ในขณะที่เรามุ่งมั่นต่อเป้าหมายมากเพียงใด จำเป็นต้องใส่ใจต่อวิธีการและความสัมพันธ์มากขึ้นเพียงนั้น^{๑๔๕}

หากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน สันติวิธีทั้งสิ้น^{๑๔๖}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติเพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) และความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration)

^{๑๔๕} อ่างแล้ว, พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งทวิภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, หน้า ๑๕๔.

^{๑๔๖} Robert A. Dahl, *On Democracy*, (London: Yale University Press, 2000), pp. 38-44.

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ^{๑๔๗}

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก^{๑๔๘} เป็นการมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หลักของเศรษฐกิจพอเพียง นั้น ก็คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ ความเป็นปกติยั่งยืน^{๑๔๙} เป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่มั่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๑๕๐}

^{๑๔๗}สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๑๔๘}อำพน กิตติอำพน, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๑๔๙}ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๑๕๐}สุเมธ ตันติเวชกุล, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุมีผลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาท ในการดำเนินชีวิต โดยใช้ความรู้ต่าง ๆ อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม คือ รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่ว เกรงกลัวต่อผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคม มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น และชีวิตอื่น ๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน ร่วมสร้างสรรค์พลังในทางบวก อย่างรู้จักสามัคคี นำไปสู่การพัฒนา และความเจริญก้าวหน้าที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ ด้านสังคม/ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม/ความเชื่อ/ค่านิยมต่าง ๆ^{๑๕๑}

หลักพอเพียง เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริงความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา การใช้ชีวิตตามหลักพอเพียงหรือชีวิตพอเพียงนั้นหากมีความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้องและชัดเจน ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และความสุขได้^{๑๕๒}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาท ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

^{๑๕๑} ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๑๕๒} จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช พิบูลสรวุฑ, **ตามรอยพ่อชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

๒.๔.๒ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคำที่ประชาชนชาวไทยได้ยินกันอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา และหลายภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคราชการและภาคเอกชนต่างพยายามน้อมนำมาปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันและประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานในองค์กร แต่อย่างไรก็ตามความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ประชาชนชาวไทยนำไปปฏิบัติได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไรมักเป็นคำถามแรก ๆ ที่ถูกถาม บางท่านเข้าใจว่าเป็นการใช้จ่ายอย่างประหยัด การห้ามไม่ให้เป็นหนี้ ความเป็นอยู่โดยไม่เกี่ยวข้องกัน หรือการไม่ชวนชวนทำอะไรสิ่งใด ๆ อย่างเต็มที่ ที่มากเกินไปนั้น บางท่านถึงกับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเหตุผลเพื่อใช้ยอมรับสภาพที่เป็นอยู่^{๑๕๓}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ความว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานหลักปรัชญานี้ให้คนไทยเพื่อเป็นแนวทางที่ให้ดำเนินชีวิตตลอดจนเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไปอย่างช้า ๆ เป็นขั้นเป็นตอนด้วยความมั่นคง ไม่ก้าวกระโดด

^{๑๕๓} ชูรัตน์ ฉิมโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗.

กระทั่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนักพนักงานถูกปลดเป็นจำนวนมาก ค่าเงินบาทถูกลดค่าลงอย่างมากผู้ประกอบการธุรกิจต่างพากันล้มละลายกลายสภาพเป็นคนเคยรวัย หลายปัจจัยเป็นแรงกดดันและเข้ามามีส่วนในการทำงานหาเช้ากินค่ำอย่างหนัก แต่ในท่ามกลางวิกฤตยังมีโอกาส ช่วงเวลานั้นเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งหนึ่ง ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา ฯ พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดี ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ความว่า

“ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราที่เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักธุรกิจต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัย คนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รู้สึกละไม่หรรษา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้”^{๑๕๔}

“ที่พูดกลับไปกลับมาในเรื่องการค้า การบริโภค การผลิตและการขายนี้ก็เห็นว่าท่านทั้งหลายกำลังกลุ้มใจวิกฤตการณ์ ตั้งแต่คนที่เงินน้อยจนกระทั่งคนที่มีเงินมาก ล้วนเดือนร้อน แต่ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้ นี่ยังไม่ได้พูดถึงคำที่เคยพูดทุกครั้ง คือต้องสามัคคีกัน ต้องไม่ปิดขากันมากเกินไป แต่ว่าไม่ได้หมายความว่า จะต้องทำแบบที่บางคนนี้จะทำ จะต้องให้ทุกคนมีโอกาสทำงาน ทำงานตามหน้าที่ เมื่อทำงานตามหน้าที่แล้ว ก็ต้องหวังดีต่อผู้อื่น นี่เป็นหลักที่สำคัญ ต้องทำงานด้วยการเห็นอกเห็นใจกัน และทำด้วยความขยันหมั่นเพียร”...^{๑๕๕}

^{๑๕๔} สำนักพระราชพิธีการ, ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ

ปี พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓๑.

^{๑๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓๒.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลาย จากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้^{๑๕๖} พระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^{๑๕๗} ปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) กำหนดหลักการสำคัญในการพัฒนาประเทศอันดับแรก คือ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๙ เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องมีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม^{๑๕๘}

สรุปได้ว่า แรกเริ่มเดิมที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลายจากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้ และภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการป้องกันและแก้ไขที่ยั่งยืน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสการเปลี่ยนไปของโลก

^{๑๕๖} ชูณหะวัณ ศิวโมกษธรรม, *บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*, หน้า ๓๐.

^{๑๕๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๖.

^{๑๕๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙), หน้า ๔.

๒.๔.๓ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้จะทำให้สามารถวางแผน และปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหาทันต่อสถานการณ์และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตน และรู้จักประมาณสถานการณ์จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิต และกิจการงานไปได้ อย่างราบรื่นและก้าวหน้า^{๑๕๙} เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และการพัฒนาในอดีตให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย ในขณะที่เราพูดถึงเรื่องความยั่งยืน แต่ไม่เคยทำอะไรให้เกิดความยั่งยืนเลย ทุกวินาทีถูกกระตุ้นให้บริโภคตลอดเวลาจากโลกาภิวัตน์ ถ้าหยุดการบริโภคเมื่อไหร่ธุรกิจก็จบเช่นกัน^{๑๖๐} เมื่อทุกคนร่วมใจกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์ คือ ความสมดุล ได้แก่ สมดุลชีวิต สมดุลโรงเรียน สมดุลในชุมชน และความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทุกด้าน^{๑๖๑}

เมื่อพิจารณาจากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย พบว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศใน ๖ ประการ ดังนี้

๑. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการขจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

^{๑๕๙} สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๑๖๐} สุเมธ ตันติเวชกุล, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, หน้า ๒๘๖.

^{๑๖๑} เกษม วัฒนชัย, เส้นทางสู่ความพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๘.

๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

๓. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

๔. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

๕. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยั่งยืน

๖. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน^{๑๖๒}

ภายใต้เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมของการพัฒนาในช่วง ๕ ปีต่อจากนี้ไป ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ โดยจะต้องปฏิรูปและปรับเปลี่ยนเพื่อแก้ปัญหารากฐานสำคัญที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดของประเทศที่สั่งสมมานาน ในขณะเดียวกันดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและจุดเด่นของประเทศให้เกิดผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่ จำเป็นต้องวางระบบการบริหารจัดการความเสี่ยงและการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม รวมทั้งวางรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาในระยะยาว^{๑๖๓}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้รู้จักประมาณในการใช้ชีวิต ประมาณในการใช้จ่าย ในส่วนของสังคมช่วยให้สังคมเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงประเทศ เพราะไม่ต้องไปทะเลาะแย่งชิงกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลให้ชีวิต และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวคือ พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทุกด้าน

^{๑๖๒} โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๗-๘๑.

^{๑๖๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), หน้า ๑๓.

๒.๔.๔ องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ ๒.๑

องค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๖๔}



^{๑๖๔}กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓-๑๔.

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ใช้ในความหมายถึงความพอเพียง เป็นการใช้ชีวิตที่ถูกต้องตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ใช้ชีวิตอย่างรู้ประมาณในการบริโภค คือ ใช้ปัจจัยสี่เท่าที่จำเป็น ไม่ใช่ใช้ตามความต้องการเพื่อสนองความอยากและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน^{๑๖๕} ดังนี้

๓.๑ ความพอประมาณ คือ ทำอะไรให้เหมาะสมต้องพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี ซึ่งจะดีขนาดไหนนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละคน เพราะความพอดีของแต่ละคนไม่เท่ากัน อย่างให้ใหญ่เกินไป การควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความปรารถนา และพฤติกรรมตลอดจนการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในขอบเขตอันมีเหตุผล^{๑๖๖}

๓.๒ ความมีเหตุผล ทำอะไรต้องมีเหตุผล อย่าทำตามกระแส ต้องพิจารณาให้รอบคอบว่าเหมาะสม การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ^{๑๖๗}

๓.๓ มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล^{๑๖๘}

^{๑๖๕}โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๖๖}จรัญ จันทลักษณ์, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกษตรยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมมิตร, ๒๕๔๙), หน้า ๔๘.

^{๑๖๗}อรุณพล อนันตวรสกุล, “การสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๒, หน้า ๑๑.

^{๑๖๘}สุนัฒนา ศิวโมกษธรรม, บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, หน้า ๑.

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

๔.๑ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกฝนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

๔.๒ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วยด้านจิตใจ คือ การตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

๕. แนวทางปฏิบัติผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี^{๑๖๙}

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ (รัชกาลที่ ๙) ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤตและให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^{๑๗๐}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติ ตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อมเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวกนำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

^{๑๖๙} ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ, พระเจ้าแผ่นดินนักส่งเสริมการเกษตร, (กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๕.

^{๑๗๐} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า ๖.

๒.๔.๕ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ปวงชนชาวไทย โดยพระราชทานให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินำไปขับเคลื่อนในกระบวนการพัฒนาประเทศ ในช่วงเริ่มต้นเป็นช่วงเวลาที่มีส่วนร่วมสร้างความเข้าใจในความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มผู้นำทางความคิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการมีการรวมกลุ่มกันในระดับประเทศ เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาจากบทความที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชนุญาตอย่างละเอียดและเชื่อมโยงกับแนวความคิดและทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน ได้สรุปสาระหลักและทำให้เข้าใจง่ายเป็นภาพ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข^{๑๗๑} โดยทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ไม่ใช่เฉพาะในหมู่คนจนหรือเกษตรกร โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือ การเกิดจิตสำนึก มีความศรัทธาเชื่อมั่นเห็นคุณค่าและนำไปปฏิบัติด้วยตนเองแล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว ได้แก่ มุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งใฝ่รู้และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อความมั่นคงในอนาคต และเป็นที่ยังให้ผู้อื่นได้ในที่สุด เช่น หาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวจากการประกอบสัมมาชีพ รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ประหยัดแต่ไม่ใช้ตระหนี่ ลด-ละ-เลิก อบายมุข สอนให้เด็กรู้จักคุณค่า รู้จักใช้ และรู้จักออมเงินและสิ่งของเครื่องใช้ ดูแลรักษาสุขภาพ มีการแบ่งปันภายในครอบครัว ชุมชน และสังคมรอบข้าง รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับชุมชน ได้แก่ คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การรวมกลุ่มอาชีพ องค์การการเงินสวัสดิการชุมชน การช่วยดูแลรักษาความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง

^{๑๗๑}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดาวฤกษ์คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

ความพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน เริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า คู่ค้า ผู้ถือหุ้น และพนักงาน ด้านการขยายธุรกิจต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจธุรกิจของตนเอง รู้จักลูกค้า ศึกษาคู่แข่ง และเรียนรู้การตลาดอย่างถ่องแท้ ผลิดในสิ่งที่ถนัดและทำตามกำลัง สร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างและพัฒนาคุณภาพ ผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง มีการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์รับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญต้องสร้างเสริมความรู้และจิตสำนึกให้แก่นักงานอย่างเหมาะสม

ความพอเพียงระดับประเทศ เป็นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด^{๑๗๒}

กระแสโลกาภิวัตน์ได้สะท้อนถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรงนั้น เป็นที่ประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรมในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการฟื้นฟูหรือปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรและหน่วยงาน รวมทั้งบุคคลและครอบครัว สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะระดับประเทศเท่านั้น หากได้นำไปประยุกต์ใช้ในต่างประเทศหรือในโลก น่าจะช่วยจรรโลงโลกให้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และสร้างความเชื่อมั่นว่า หากได้มีการประเมินสถานการณ์ หรือประเมินตัวเองสม่ำเสมอให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และปฏิบัติเป็นกิจวัตร ประโยชน์สุขจะเกิดกับตนเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ บุคคลที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้ผล มักจะมีคุณสมบัติเหมือนกันหลายอย่าง เช่น มีความเพียร มีความซื่อสัตย์ สนุกสนานกับการเรียนรู้และการสร้างปัญญาให้กับตนเอง เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม และการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล คนเหล่านี้มักคำนึงถึงหลักการบริโภคแบบยั่งยืน มีความเคารพธรรมชาติ และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน^{๑๗๓}

^{๑๗๒} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า ๑๘-๒๑.

^{๑๗๓} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ, หน้า ๗๘-๗๙.

ด้านเศรษฐกิจ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ลงทุนเกินขนาด คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกัน ไม่เสี่ยงเกินไป

ด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้ รัก สามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว และชุมชน รักษาเอกลักษณ์ ภาษา ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ ฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและคงอยู่ชั่วลูกหลาน

ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง จะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุล มั่นคงและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย^{๑๗๔}

ประการสำคัญ คือ การขับเคลื่อนด้านการศึกษาเพื่อเป็นการวางรากฐานการพัฒนาคนและพัฒนาชาติ หรือตอกเสาเข็มรากฐานของชีวิตให้มั่นคงตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งต้องเน้นการค้นคว้า รวบรวมผลงานแนวทางการบริหารจัดการศึกษาและการออกแบบการเรียนรู้ที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุปนิสัย “อยู่อย่างพอเพียง” ให้เกิดขึ้นได้จริงกับผู้เรียนในบริบทสภาพแวดล้อมต่าง ๆ^{๑๗๕}

สรุปได้ว่า ทุกภาคส่วนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ โดยที่ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัวมุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งทางกาย ทางใจ และพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ความพอเพียงระดับชุมชน มุ่งให้คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน และเชื่อมโยงเครือข่ายนอกชุมชน และความพอเพียงระดับประเทศ มุ่งเน้นการบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้

^{๑๗๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*, หน้า ๒๒-๒๔.

^{๑๗๕} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ* ๑ ทศวรรษ, หน้า ๗๑.

๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตก

บริบทนี้ ครอบคลุมข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตก โดยจำแนกรายละเอียดในเชิงพื้นที่ทั้ง ๓ จังหวัด ดังนี้

๑. กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี

จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งอยู่ ลัดติจูด 14 01N และลองจิจูด 99 32E มีพื้นที่ประมาณ ๑๙,๔๓๗ ตารางกิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่ามีทั้งป่าโปร่ง และป่าดงดิบ มีแม่น้ำสำคัญสองสายคือ แม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อย ซึ่งไหลมาบรรจบรวมกันเป็นแม่น้ำแม่กลอง ที่บริเวณอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วยทิวเขาหุบเขา และที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่ทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันตกเป็นที่อกเขาแล้วค่อย ๆ ลาดลงมาทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออก ทางทิศเหนือและทิศตะวันตก เป็นป่าไม้และภูเขา ทิศตะวันออกเฉียงเหนือและบางส่วนทางทิศเหนือเป็นที่ราบกว้างใหญ่สลับกับเนินเขาเตี้ย ๆ แต่แห้งแล้ง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ และตอนกลางของจังหวัดเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากจังหวัดกาญจนบุรีมีสภาพท้องที่กว้างขวางมาก ลักษณะของภูมิอากาศจึงแตกต่างกันไป โดยบริเวณที่ราบจะมีสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกับจังหวัดในภาคกลางและภาคตะวันตก ส่วนบริเวณที่เป็นป่าและภูเขาจะแตกต่างกัน คือ ในฤดูร้อนจะร้อนจัด ในฤดูหนาวจะหนาวจัด ฤดูฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม^{๑๗๖} ประชากรของจังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๙ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ มอญ กระเหรี่ยง ไทยทรงดำ ขมุ ไทยวน ลาวไทยอีสาน ลาวเวียง ลาวครั่ง และลาวพวน โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑

ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี^{๑๗๗}

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๑	มอญ	เมือง	บ้านเก่า	๑๖,๑๕๙
			ข้อสะเดา	๓,๘๗๕
			หนองบัว	๖,๑๔๑

^{๑๗๖}ฝ่ายยุทธศาสตร์จังหวัดกาญจนบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔), (กาญจนบุรี: สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี, ๒๕๖๑), หน้า ๑-๒.

^{๑๗๗}ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี ไม่นับรวมกลุ่มไทยพื้นถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี.

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๒	กระเหรี่ยง	ทองผาภูมิ	ห้วยเขย่ง	๑๑,๓๓๙
			สหกรณ์นิคม	๕,๕๓๒
			ปิล็อก	๖,๐๗๕
			ชะแล	๑๑,๔๑๓
			หินดาด	๕,๙๒๕
			ลั่นถีน	๘,๑๐๑
๓	ไทยทรงดำ	บ่อพลอย	หนองรี	๔,๔๗๔
			ช่องด่าน	๗,๗๐๖
			บ่อพลอย	๗,๔๑๙
๔	ขมุ	ศรีสวัสดิ์	นาสวน	๔,๗๘๐
			หนองเปิด	๒,๖๐๕
๕	ไทยวน	ท่าม่วง	ท่าม่วง	๓,๖๗๒
			เขาน้อย	๕,๒๙๑
๖	ลาวไทยอีสาน	ไทรโยค	ไทรโยค	๑๐,๖๓๖
			สิงห์	๕๐๗๙
๗	ลาวเวียง	ท่ามะกา	พระแท่น	๓,๕๐๗
			โคกตะบอง	๔,๐๑๕
๘	ลาวครั่ง	พนมทวน	พนมทวน	๒,๓๓๔
๙	ลาวพวน	เลาขวัญ	หนองโสน	๘,๒๔๕
			หนองนกแก้ว	๖,๐๖๕
รวม				๑๕๐,๓๘๗

๒. กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอมวกเหล็ก อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ราชบุรีเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ทวารวดี” และราชบุรียังเป็นแหล่งพบปะของพ่อค้าวานิชแต่ครั้งโบราณ ทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับพม่า ดังนั้น ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สุดแห่งหนึ่ง^{๑๗๘} ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโสด และ ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒

ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี^{๑๗๙}

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๑	ชาติพันธุ์จีน	บ้านโป่ง	บ้านโป่ง	๑๗,๐๗๒
		บ้านโป่ง	กรับใหญ่	๑๔,๖๔๓
		เมือง	หน้าเมือง	๓๖,๐๔๐
		โพธาราม	โพธาราม	๙,๒๙๒
๒	ชาติพันธุ์ยวน	เมือง	คูบัว	๑๐,๙๒๖
			ห้วยไผ่	๖,๗๖๖
			ดอนตะโต	๑๕,๕๐๕
			เจดีย์หัก	๒๑,๓๐๖
			หินกอง	๘,๓๙๑
			ดอนแร่	๔,๓๕๖

^{๑๗๘}วิกิพีเดียพจนานุกรมเสรี, จังหวัดราชบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

^{๑๗๙}ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี ไม่นับรวมกลุ่มไทยพื้นถิ่นจังหวัดราชบุรี.

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๓	ชาติพันธุ์ยวน (ต่อ)	โพธาราม	หนองโพ	๖,๘๓๙
		บ้านโป่ง	หนองปลาหมอ	๗,๑๔๒
		บางแพ	วัดแก้ว	๕,๘๗๖
		ปากท่อ	อ่างหิน	๔,๘๖๘
		ปากท่อ	ทุ่งหลวง	๑๓,๖๖๗
		ปากท่อ	บ่อกระดาน	๒,๖๘๔
		จอมบึง	รางบัว	๙,๒๘๔
		สวนผึ้ง	ท่าเคย	๙,๔๕๑
	ชาติพันธุ์มอญ	บ้านโป่ง	คู้งพยอม	๗,๒๑๒
		บ้านโป่ง	บ้านม่วง	๓,๖๖๖
		บ้านโป่ง	นครชุมน์	๖,๒๙๘
		โพธาราม	คลองตากต	๑๑,๘๖๓
		โพธาราม	สร้อยฟ้า	๓,๔๕๖
		โพธาราม	ดอนกระเบื้อง	๔,๒๑๕
๔	ชาติพันธุ์เขมร	เมือง	คู้งกระถิน	๕,๖๒๐
		เมือง	พงสวาย	๙,๗๖๗
		ปากท่อ	ยางงาม	๒,๓๘๕
		ปากท่อ	ดอนทราย	๙,๖๘๘
		ปากท่อ	ปากท่อ	๗,๔๗๙
		ปากท่อ	หนองกระทุ่ม	๕,๘๘๙
		วัดเพลง	เกาะศาลพระ	๓,๗๓๕
		บางแพ	หัวโพ	๔,๗๐๙
		บางแพ	บางแพ	๘,๒๐๕
		โพธาราม	บางโตนด	๕,๑๙๙
		โพธาราม	เจ็ดเสมียน	๕,๗๐๙

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๕	ชาติพันธุ์ลาวเวียง	เมือง	เขาแร้ง	๓,๓๓๒
		โพธาราม	บ้านฆ้อง	๘,๗๐๑
		โพธาราม	บ้านสิงห์	๑๒,๑๕๗
		โพธาราม	บ้านเลือก	๑๐,๔๘๐
		โพธาราม	ดอนทราย	๗,๒๒๔
		บ้านโป่ง	หนองกบ	๑๑,๘๗๗
		บ้านโป่ง	ปากแรต	๑๖,๒๓๘
		บ้านโป่ง	หนองอ้อ	๑๕,๔๘๐
		บ้านโป่ง	ท่าผา	๑๘,๔๖๒
		จอมบึง	ปากช่อง	๙,๗๗๓
๖	ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง	จอมบึง	จอมบึง	๑๕,๔๗๓
		ดำเนินสะดวก	ดอนคลัง	๔,๘๘๙
		ดำเนินสะดวก	บัวงาม	๔,๒๘๒
		บางแพ	ดอนคา	๓,๕๗๕
		ปากท่อ	ห้วยยางโทน	๔,๒๒๑
๗	ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง	สวนผึ้ง	สวนผึ้ง	๒๐,๙๕๕
		สวนผึ้ง	ตะนาวศรี	๑๕,๖๒๘
		บ้านคา	บ้านคา	๙,๒๐๐
		บ้านคา	บ้านบึง	๙,๕๐๖
		ปากท่อ	ยางหัก	๗,๘๒๘
รวม				๕๑๘,๔๘๔

๓. กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบุรี

เพชรบุรีนับเป็นเมืองโบราณแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ร่วมกับกลุ่มบ้านเมืองอาณาจักรโบราณในอาณาจักรเวียงของสยามประเทศ ด้วยความเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน ตลอดจนถึงที่ตั้งของบ้านเมืองเปิดสัมพันธ์ประจันหน้ากับโลกภายนอกอย่างผ่าเผย เผชิญหน้ากับชายทะเลอ่าวไทยที่ไม่เคยว่างเว้นจากการมาเยือนของคนจากต่างแดน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนจากโลกภายนอกของเมืองเพชรบุรีอยู่เสมอ ความสัมพันธ์กับโลกภายนอกเช่นนี้เองที่ทำให้เพชรบุรีจึงมีความหลากหลายของผู้คน และกลุ่มคนหลากหลายตาเดินทางเข้ามาแลกเปลี่ยนปะทะสังสรรค์กันทั้งทางการค้า ทางวัฒนธรรมในสังคมเพชรบุรี จนเกิดเป็น “หลากหลายชนชาติ (พันธุ์) ในเมืองเพชรบุรี”^{๑๘๐} ประชากรของจังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๖ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชาติพันธุ์ลาวพวน ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง ชาติพันธุ์ไทยจีน โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓

ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบุรี^{๑๘๑}

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๑	ไทยทรงดำ	เขาย้อย	หนองปรัง	๓,๗๔๒
		เขาย้อย	ห้วยท่าช้าง	๑,๙๙๐
		เขาย้อย	ทับคาง	๓,๔๘๘
		เขาย้อย	เขาย้อย	๗,๖๕๖
		เขาย้อย	หนองชุมพล	๕,๐๒๗
		เขาย้อย	หนองชุมพลเหนือ	๔,๗๑๒
		เขาย้อย	บางเค็ม	๓,๖๔๑
		หนองหญ้าปล้อง	ท่าตะคร้อ	๔,๐๔๙
		หนองหญ้าปล้อง	หนองหญ้าปล้อง	๗,๐๓๘

^{๑๘๐} สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, เอกสารประกอบการประชุมงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมอาเซียนสัมพันธ์และการแสดงนานาชาติ ครั้งที่ ๘: เครือญาติชาติพันธุ์รวมกันเป็นหนึ่ง, (เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๖๑), หน้า ๕-๖.

^{๑๘๑} ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเพชรบุรี ไม่นับรวมกลุ่มไทยพื้นถิ่นจังหวัดเพชรบุรี.

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
	ไทยทรงดำ (ต่อ)	ท่ายาง	ท่าไม้รวก	๙,๑๓๔
		ท่ายาง	กัลดีหลวง	๗,๑๖๒
		ท่ายาง	วังไคร้	๕,๓๖๖
		ท่ายาง	ยางหย่าง	๓,๕๒๘
		แก่งกระจาน	วังจันทร์	๕,๑๐๓
		บ้านลาด	บ้านลาด	๓,๗๐๔
		บ้านลาด	ไร่สะท้อน	๕,๐๔๗
		บ้านลาด	ห้วยลึก	๓,๔๕๐
		เมืองเพชรบุรี	ดอนยาง	๕,๔๖๘
		เมืองเพชรบุรี	หนองขนาน	๖,๔๒๗
		เมืองเพชรบุรี	บางจาก	๒,๑๔๖
		เมืองเพชรบุรี	หัวสะพาน	๔,๕๖๔
๒	ลาวพวน	บ้านลาด	ตำหุ	๒,๘๔๙
		บ้านลาด	ไร่โคก	๓,๔๖๕
		บ้านลาด	ห้วยข้อง	๑,๒๐๗
		เมืองเพชรบุรี	ธงชัย	๙,๐๘๑
		ท่ายาง	มาบปลาเค้า	๔,๐๑๑
		เขาย้อย	หนองปลาไหล	๒,๖๘๓
		บ้านแหลม	บางขุนไทร	๗,๑๒๔
๓	ลาวเวียง	เขาย้อย	สะพัง	๓,๔๘๖
๔	มอญ	บ้านแหลม	บางตะบูนนอก	๒,๙๐๑
		เมือง	บางครก	๗,๑๖๓
๕	กะเหรี่ยง	หนองหญ้าปล้อง	ยางน้ำกลัดใต้	๒,๘๕๑
		หนองหญ้าปล้อง	ยางน้ำกลัดเหนือ	๒,๑๘๑
		แก่งกระจาน	สองพี่น้อง	๕,๐๔๔
		แก่งกระจาน	ป่าเต็ง	๗,๐๔๐
		แก่งกระจาน	แม่เพรียง	๔,๐๑๔

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๖	ไทยจีน	ท่ายาง	ท่ายาง	๑๘,๒๐๘
		บ้านแหลม	บ้านแหลม	๑๔,๘๐๗
		บ้านแหลม	ปากทะเล	๒,๔๖๐
		เมืองเพชรบุรี	ท่าราบ	๑๒,๐๙๖
รวม				๒๒๔,๘๔๓

สรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตก เมื่อพิจารณาในบริบทเชิงพื้นที่ทั้ง ๓ จังหวัด พบว่า (๑) จังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศ มีสภาพท้องที่กว้างขวางมาก ลักษณะของภูมิอากาศจึงแตกต่างกันไป ทั้งนี้ ประชากรของจังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๙ กลุ่มชาติพันธุ์ (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ มอญ กระเหรี่ยง ไทยทรงดำ ขมุ ไทยวน ลาวไทยอีสาน ลาวเวียง ลาวครั่ง และลาวพวน โดยมีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น ๑๕๐,๓๘๗ คน (๒) จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่าในอดีตชื่อว่าทวารวดีซึ่งเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สุดแห่งหนึ่ง ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโສ້ງ และชาติพันธุ์กระเหรี่ยง มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น ๕๑๘,๔๘๔ คน และ (๓) เพชรบุรีเป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งที่มีผู้คนเข้ามาแวะเวียนเยี่ยมเยียนเสมอ จึงมีตำนานและเรื่องเล่าสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนจากโลกภายนอก ความสัมพันธ์กับโลกภายนอกเช่นนี้เองที่ทำให้เพชรบุรีจึงมีความหลากหลายของผู้คน เกิดเป็นสังคมหลากหลายชาติพันธุ์ ประชากรของจังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๖ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ชาติพันธุ์ลาวพวน ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง ชาติพันธุ์ไทยจีน มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น ๒๒๔,๘๔๓ คน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคม

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางสังคม จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคม ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก” จากผลการวิจัยพบว่า วิธีการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามากที่สุด คือ การสอนไม่ให้หยิ่งผยองหรือขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น เคารพผู้ใหญ่ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสถาบันครอบครัวของนักศึกษา มีวิธีการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด คือ การสอนให้ลูกมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ การแนะนำตักเตือนลูกให้เห็นโทษภัยของสิ่งเสพติด และการประยุกต์วิธีการทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาทางสังคมนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาประยุกต์ใช้มากที่สุด คือ การสำนึกตนเมื่อได้ทำผิดลงไป เพื่อยอมรับในความผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสถาบันครอบครัวประยุกต์ใช้มากที่สุด คือ การส่งเสริมและสนับสนุน เมื่อสมาชิกในครอบครัวได้ประพฤติในสิ่งที่ดี การสำนึกตนเมื่อได้ทำผิดลงไป เพื่อยอมรับในความผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป^{๑๘๒}

คอลัฟ ต่วนบุละ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แรงสนับสนุนทางสังคม: กลไกป้องกันปัญหาการพนันของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” จากผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลให้เยาวชนในพื้นที่มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ กล่าวคือ เยาวชนต้องมีการปรับตัววิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเอง การปรับอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมการเลือกคบเพื่อน และการปรับตัวเข้ากับวิถีใหม่ ซึ่งคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าการเข้ามาของสิ่งใหม่ ๆ นั้นเชื่อว่าจะมีสิ่งดี ๆ เสมอ ย่อมจะประกอบด้วยสิ่งที่ไม่ได้มาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาของนักศึกษาจากต่างถิ่นที่เป็นวัยเดียวกันกับเยาวชนในพื้นที่ก็เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงในหลาย ๆ เรื่อง^{๑๘๓}

^{๑๘๒}มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง, “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก”, รายงานการวิจัย, (คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก), ๒๕๕๕, หน้า ๘.

^{๑๘๓}คอลัฟ ต่วนบุละ และคณะ, “แรงสนับสนุนทางสังคม: กลไกป้องกันปัญหาการพนันของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ๗๘.

บรรยวีสต์ ฝากคำ และนฤมล ดวงแสง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี” จากผลการวิจัยพบว่า การนำหลักพุทธธรรม ไปประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันปัญหาสารเสพติดตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานีมีการนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๙๑ ผู้นำชุมชนระดับอำเภอมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและ ชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๘๙.๘ ผู้นำชุมชนระดับตำบลมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๙๗.๗๙ ผู้นำครอบครัวระดับอำเภอ มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานีโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๘๕ และพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐^{๑๘๔}

รุจิรวัฒน์ ลำตาล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทสถาบันทางสังคมในการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทสถาบันทางสังคมในการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สถาบันการศึกษามีบทบาทให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองสูงสุด สถาบันทางการเมือง มีบทบาทให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองต่ำสุด สถาบันครอบครัวและการศึกษา มีบทบาทให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนกลุ่มเพื่อน สื่อแขนงต่าง ๆ และการเมือง มีบทบาทให้ความรู้ทางการเมืองการปกครอง ไม่แตกต่างกัน^{๑๘๕}

สรุปได้ว่า สถาบันทางสังคมเป็นสถาบันสำคัญของสังคมที่มุ่งสนองประโยชน์แก่คนในสังคมทั้งในส่วนที่เป็นรูปแบบที่เป็นทางการและรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ สถาบันทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษา สถาบันการปกครอง สถาบันศาสนา เป็นต้น

^{๑๘๔}บรรยวีสต์ ฝากคำ และนฤมล ดวงแสง, “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ก-ข.

^{๑๘๕}รุจิรวัฒน์ ลำตาล, “บทบาทสถาบันทางสังคมในการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๕๗ - เมษายน ๒๕๕๘): หน้า ๕๒.

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีเป็นการเผยแพร่ธรรมตามแนวทางของพระพุทธเจ้า โดยรูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีเป็นการเรียนรู้ธรรมะผ่านกิจกรรม ในลักษณะของพระวิทยากรธรรมะโอดี ซึ่งพระสงฆ์สามารถเป็นพระวิทยากรธรรมะโอดีได้ มีความเหมาะสม เพราะเป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาผ่านการประยุกต์เพื่อการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ด้วยกระบวนการใช้สื่อกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ และใช้กระบวนการของกิจกรรมกลุ่มในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยและวิเคราะห์องค์กร วิเคราะห์ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สร้างรูปแบบการฝึกอบรม ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ รูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีจึงเกิด D-H-A-M-M-A-O-D Model โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข^{๑๘๖}

ศรคม เผือกผิวงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบัวอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งจะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง และมั่นคง จึงได้ทำการประยุกต์หลักสารานิยธรรมเพื่อใช้ในการสร้างความร่วมมือในชุมชนของวัดคูบัวอน สำหรับแนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนวัดคูบัวอนประกอบด้วย (๑) การปรับทัศนคติของชุมชนในการทวงแหวนวัดเป็นสมบัติของชุมชน (๒) การสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วมและยึดเป็นแนวปฏิบัติที่ชุมชนต้องร่วมมือ (๓) การปรับใจเข้าหากันมองทุกอย่างด้วยเมตตา (๔) การพัฒนาท่าทีการแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา (๕) การสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารที่เมตตาในชุมชน และ (๖) การจัดสรรด้วยความเป็นธรรมในมุมมองประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๑๘๗}

^{๑๘๖} พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก-ข.

^{๑๘๗} ศรคม เผือกผิวงค์, “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบัวอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก.

พระมหาคำพอง สททวโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาในชุมชนทั้งสองศาสนาที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ภายใต้ภาวะความแตกต่างนั้นกลับเป็นการหลอมรวม และผสมผสานวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ของประชาชนในชุมชนทั้งสองศาสนาในชุมชนแห่งนี้ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงซึมซับและหลอมรวมกัน โดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาแบ่งกันประชาชนในชุมชน ดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของการจัดการศึกษา สำหรับผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในมิติความเป็นมนุษย์ พบว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่งและเรียนรู้ได้โดยกระบวนการศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่ง เป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิถีคิด มิติทางสังคม พบว่า โครงสร้างของความรู้ และความต้องการของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิรูปและฟื้นฟู ผ่านวิธีสอนและเนื้อหา การให้ผู้เรียนยอมรับและเข้าใจความหลากหลายของกันและกัน^{๑๘๘}

นางลักษณ์ ลักษณะโกคิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖” จากผลการวิจัยพบว่า องค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖ มีชื่อว่า “6Ps Model” ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (๑) การจัดการเพื่อสันติสุข (Peaceful Management:PM) (๒) ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (Peaceful Leadership :PL) (๓) การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (Peaceful Governance :PG) (๔) ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข(Peaceful Justice :PJ) (๕) ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (Peaceful Workplace :PW) และ (๖) ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข(Peaceful Results :PR) โดยมี ๑๔ องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (๑) การสื่อสารในองค์กร (๒)วัฒนธรรมองค์กร (๓) การจัดการความรู้ (๔) การบริหารจัดการองค์กร (๕) ภาวะผู้นำ (๖) บุคลากรในองค์กร (๗) คุณค่าหลัก (๘) หลักธรรมาภิบาล (๙) จริยธรรมขององค์กร (๑๐) ความรับผิดชอบต่อสังคม (๑๑) ธรรมาภิบาล (๑๒) องค์กรมุ่งเน้นให้พนักงานมีความสุข (๑๓) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุข (๑๔) ผลการดำเนินงานขององค์กร และ (๑๕) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย^{๑๘๙}

^{๑๘๘}พระมหาคำพอง สททวโร, “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ก-ข.

^{๑๘๙}นางลักษณ์ ลักษณะโกคิน, “การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ก.

ปัญญกรีย จุลไกรอานิสงส์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง คือ แรงงานฝ่ายผลิตยังขาดซึ่งการจดจ่อในงานที่รับผิดชอบอันเนื่องมาจากการขาดสมาธิและสติในขณะทำงาน ขาดความสนใจในการทำงานอย่างจริงจัง ขาดการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและข้อผิดพลาดในการควบคุมการผลิตที่จะส่งผลกระทบต่อองค์กร มีปัญหาเรื่องการทำงานแบบส่งทอดต่องานในแต่ละกะ ทำให้ผู้เข้ากะใหม่ไม่ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานก่อนหน้านี้ (๒) สติในพระพุทธศาสนา คือ ความระลึกได้ ความเอาใจใส่ความจำได้ความไม่เลื่อนลอย ไม่เผลอไม่ประมาทกระทำทุกอย่างด้วยความระมัดระวังตัวรับผิดชอบไม่ปล่อยปละละเลยมีความตื่นตัวในขณะทำงาน พร้อมทั้งรู้ว่า สิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ควรหรือไม่ควร รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยความรอบคอบถี่ถ้วน ไม่ทำผิดพลาดให้เกิดความเสียหาย อีกนัยหนึ่งนั้น การมีสติระลึกได้ คือ ความไม่ประมาทนั่นเอง (๓) ประยุกต์ใช้หลักสติในการพัฒนาการทำงานของแรงงานฝ่ายผลิต ด้วยการฝึกอบรมโดยกิจกรรม “โครงการสวดมนต์ปฏิบัติธรรมร่วมกัน” พบว่าพนักงานมีใจเย็นขึ้น มีอารมณ์สุขุม ไม่วุ่นวาย สามารถควบคุมตนเองได้ อดทนได้นานขึ้น มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล พุดจาสื่อสารกันอย่างระมัดระวัง มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมากขึ้น มีความรอบคอบ ไม่เข้าใจผิด ไม่หลงลืม ไม่เผลอตัว มีสภาวะแห่งความตื่นและความรู้สึกตัวควบคุมอารมณ์ได้ง่าย ผลปรากฏ คือ ผลการผลิตที่ดีขึ้นในแง่ของความปลอดภัย การสูญเสียผลิตภัณฑ์อันเกิดจากความผิดพลาดของผู้ควบคุมเครื่องจักรมีอัตราส่วนลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ประสิทธิภาพในการทำงานมีคุณภาพมากขึ้น^{๑๙๐}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน ทางสายกลางซึ่งเป็นทางสายเอกที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย คือ สันติวิธีวิถีพุทธ หรือ พุทธสันติวิธี

^{๑๙๐}ปัญญกรีย จุลไกรอานิสงส์, “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก-ข.

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้นำองค์กรประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีค่ามากที่สุด คือ องค์กรประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (๐.๙๔๖) รองลงมาคือด้านความมีเหตุผล (๐.๘๕๑) และด้านความพอประมาณ (๐.๗๖๑) ตามลำดับ โดยมีเงื่อนไขด้านความรู้ (๐.๘๖๘) มากกว่าเงื่อนไขด้านคุณธรรม (๐.๘๕๕) ผู้นำองค์กรประกอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีค่ามากที่สุด คือ ด้านการศึกษา (๐.๙๐) รองลงมาคือด้านการสร้างสรรคงาน (๐.๘๙) ด้านการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (๐.๘๘) และด้านการใช้องค์ความรู้ (๐.๘๘) ตามลำดับ สำหรับ องค์กรประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีค่ามากที่สุด คือ ด้านการมีงานทำ (๐.๙๕) รองลงมา คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (๐.๙๔) ด้านการกระจายรายได้ที่ดี (๐.๙๔) ด้านมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น (๐.๘๙) และด้านการควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม (๐.๘๙) ตามลำดับ^{๑๙๑}

กานดา เต๊ะขันหมาก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา มีเจตคติต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมาก จำนวน ๒ ข้อ จาก ๑๕ ข้อ (ร้อยละ ๑๓.๓๓) ในระดับดี จำนวน ๖ ข้อ จาก ๑๕ ข้อ (ร้อยละ ๔๐.๐๐) และในระดับที่ควรได้รับการพัฒนา จำนวน ๗ ข้อ จาก ๑๕ ข้อ (ร้อยละ ๔๖.๖๗) มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับเกือบทุกครั้ง โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับเกือบทุกครั้งในทุกด้าน (ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการดูแลสุขภาพ และด้านเศรษฐกิจและการใช้จ่าย) สำหรับปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี ๓ ปัจจัย ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนเงินที่ได้รับเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายต่อเดือน และความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๑๙๒}

^{๑๙๑}ขวัญกมล ดอนขวา, “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี), ๒๕๕๗, หน้า ก.

^{๑๙๒}กานดา เต๊ะขันหมาก, “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา), ๒๕๕๖, หน้า ก.

วิชุดา ชุศรีวาส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน ๕ ด้าน ดังนี้ (๑) การลดรายจ่าย มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก โดยพบว่า สมาชิกในชุมชนได้ผลิตสมุนไพรไล่แมลง และน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ใช้เองในครัวเรือน (๒) การเพิ่มรายได้ สมาชิกในชุมชนมีการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน เป็นต้น เพื่อกระจายผลผลิตไปยังสถานที่จำหน่ายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อขยายตลาด ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น (๓) การออม ในภาพรวมมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีการวางแผนการใช้จ่ายและปลูกฝังการเก็บออมเพื่ออนาคต (๔) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เนื่องมาจากชุมชนมีการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ (๕) การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พบว่า มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทยในชนบทมาช้านาน^{๑๙๓}

อุเทน เจริญภูมิ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีระดับการศึกษาและตำแหน่งปัจจุบันแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑ แตกต่างกัน สำหรับ ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานและขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๙๔}

^{๑๙๓}วิชุดา ชุศรีวาส, “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (สำนักส่งเสริมวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์), ๒๕๕๙, หน้า ก.

^{๑๙๔}อุเทน เจริญภูมิ และคณะ, การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑”, วารสารชุมชนวิจัย, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑): หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประห์ษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การถอดบทเรียนและวิเคราะห์หัตถ์ลักษณะศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา” จากผลการวิจัยพบว่า การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกมิติ ทั้งผู้บริหารและคณะครูได้นำมาเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Whole School Approach) โดยมุ่งให้เกิดการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่กิจกรรมในสถานศึกษา พัฒนาสู่การเป็นสถานศึกษาพอเพียง และดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการอย่างมีระบบทั้ง โรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง จนพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการสถานศึกษา การบริหารหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และการมีส่วนร่วมของชุมชน และเมื่อได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการบริหารจัดการทั้งระบบดังกล่าวแล้ว สถานศึกษาสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดและบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้ได้รับรางวัลตามโครงการหรือนโยบายของต้นสังกัดและนอกสังกัด^{๑๙๕}

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการของการสร้างพื้นฐานให้มีความเข้มแข็งในด้านความพออยู่พอกิน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ซึ่งทรงให้ความสำคัญกับพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน โดยในปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการขับเคลื่อนสัมมาชีพชุมชนเต็มพื้นที่ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนแก่ผู้นำชุมชน ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด ได้แก่ การสนับสนุนการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนในระดับจังหวัด การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมของทีมสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย ได้แก่ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการฝึกอาชีพของครัวเรือนเป้าหมาย การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ผู้แทนครัวเรือนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่บ้านของตน และการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ได้แก่ การจัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนเป้าหมาย เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพให้เกิดรายได้

^{๑๙๕}ศาลินา บุญเกื้อ และนันทกาญจน์ ชินประห์ษฐ์, “การถอดบทเรียนและวิเคราะห์หัตถ์ลักษณะศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ), ๒๕๕๗, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธนพชร นุตสารและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” จากผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตำบลเวียงใต้ และกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ ตำบลแม่नाเติง อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตำบลเวียงใต้และกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้อำเภอบายมากทำให้ทั้ง ๒ กลุ่มชาติพันธุ์รับวัฒนธรรมจากภายนอกทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๒ กลุ่มนี้ใช้วัฒนธรรมกฎหมายด้วยวิธีการนับถือผีเป็นการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันที่ภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปการนับถือผีแบบดั้งเดิมไม่สามารถควบคุมสมาชิกภายในชุมชนได้ จึงจำเป็นต้องออกกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมา เพื่อควบคุมให้สมาชิกในชุมชนมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งการตั้งกฎหมายท้องถิ่นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำวัฒนธรรมกฎหมายเข้ามาปรับเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน^{๑๙๖}

วศิน โตะสิงห์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีบุญกลางบ้าน อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี พบว่า (๑) การปลูกฝังค่านิยม จากสถาบันครอบครัว โดยการเริ่มต้นจากพ่อ แม่ ที่ควรปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดี อบรมสั่งสอนลูกให้เป็นคนดีของสังคม การส่งเสริมให้เด็กนักเรียนมีส่วนร่วมในการร่วมประเพณีบุญกลางบ้านหรือการจัดให้มีการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเต้นรำ การประกวดร้องเพลงการเดินขบวนพาเหรด การแข่งขันการจักสาน การแข่งขันกีฬา เป็นต้น (๒) การจัดการหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีบุญกลางบ้านในสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมความรู้และส่งเสริมประเพณีบุญกลางบ้าน และความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ (๓) การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีบุญกลางบ้าน เพื่อเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ (๔) การส่งเสริมประเพณีบุญกลางบ้านต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องพร้อมการพัฒนาและส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ เช่น การจัดงานหรือการออกนิทรรศการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าของชุมชนและการแสดงพื้น^{๑๙๗}

^{๑๙๖}ธนพชร นุตสารและคณะ, “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๙, หน้า ข.

^{๑๙๗}วศิน โตะสิงห์, “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์), ๒๕๕๙, หน้า ๔-๕.

วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ลาวเวียงอุทอง อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ตั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ บ้านสมอลม อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เพราะเห็นว่าภูมิประเทศอุดมสมบูรณ์ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อพยพมาไปตั้งบ้านเรือนที่ตำบลดอนคา เป็นชุมชนขนาดใหญ่มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ เช่น บุญข้าวจี บุญบั้งไฟ สารทลาว ตักบาตรเทโว อย่างไรก็ตามชาวลาวเวียงได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นและความเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การกินข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก สันนิษฐานว่าเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของภูมิประเทศที่เหมาะสมในการปลูกข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว มีการนำแคนพัฒนาให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่กลายเป็นวงแคนประยุกต์ มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การแต่งกายด้วยผ้าทอมือ การพูดภาษาลาวเวียงและมีความภาคภูมิใจในการเป็นชาวลาวเวียงแม้ว่าความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่จดจำจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการแพ้สงคราม การถูกกวาดต้อนก็ไม่ได้ทำให้รู้สึกถึงความด้อยกว่าชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่ทำให้ชุมชนลาวเวียงแห่งนี้มีความเข้มแข็ง พยายามรักษาและฟื้นฟู และสร้างอัตลักษณ์ลาวเวียงขึ้นเพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลง ความทันสมัย รวมทั้งกระแสการท่องเที่ยวชุมชนที่กำลังได้รับความนิยม^{๑๙๘}

สม จะเปา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า ชาวคะฉิ่น มีด้านความเชื่อ ศาสนาแบบดั้งเดิม วัฒนธรรม และประเพณี ที่ได้เชื่อถือกันมายุคต่อยุคจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากได้รับการยอมรับการเป็นชนเผ่าชีวิตความเป็นอยู่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ วัฒนธรรม และประเพณีของชนชาติพันธุ์คะฉิ่น ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมที่เปิดกว้าง สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผย เช่น ด้านวัฒนธรรม ประเพณีการแต่งกาย ภาษา และประเพณีการเต้นรำ แต่อย่างไรก็ตามยังมีบางส่วนที่ยังไม่สามารถยอมรับตามกฎหมาย ดังการศึกษาที่ทุกคนก็เข้าใจตรงกันว่าการศึกษาเป็นสิ่งที่ดี แต่ขึ้นอยู่กับความขวนขวายในการเรียนรู้ศึกษาที่แตกต่างกัน บางคนส่งเสริมลูกหลานให้การศึกษาอย่างดีก็มีอนาคตสดใส บางคนไม่มีโอกาสให้ลูกหลานให้การศึกษาได้ จึงค่อยตามกระแสค่านิยม จึงแตกต่างกันในความรู้ความเข้าใจกันอย่างมาก^{๑๙๙}

^{๑๙๘}วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง, “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”, วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): หน้า ๒๖.

^{๑๙๙}สม จะเปา, “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๗๐.

สุธี จันทศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของการขับไทดำมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ การขับในพิธีกรรม และการขับที่เป็นวัฒนธรรมบันเทิง การขับไทดำในพิธีกรรมนั้นมีการสืบทอดในลักษณะของการคงสภาพ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ โดยผู้ขับจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามแบบแผนของพิธีกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างเคร่งครัด ซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะขาดผู้สืบทอดและลดบทบาทเหลือเพียงการสาธิต ส่วนการขับไทดำในวัฒนธรรมบันเทิง พบการปรับเปลี่ยนโดยการผสมผสานองค์ประกอบทางดนตรีแบบดั้งเดิมเข้ากับดนตรีสมัยนิยมรวมถึงการผลิตและเผยแพร่โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นว่า การสืบทอดในลักษณะคงสภาพดนตรีแบบดั้งเดิม แม้จะสามารถต่อยอดจัดสำนึกความเป็นไทดำได้ดี แต่กลายเป็นข้อจำกัดในการดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทสังคมสมัยใหม่ ในขณะที่การปรับเปลี่ยนสะท้อนถึงการต่อรองผ่านการนำองค์ประกอบและเทคโนโลยีในสังคมกระแสหลักมาปรับใช้ ทำให้การขับมีความทันสมัยและมีคุณค่าเชิงสุนทรียะมากขึ้น จึงมีแนวโน้มของการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทดำในพื้นที่ทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตต่อไปได้^{๒๐๐}

สรุปได้ว่า แต่ละชาติพันธุ์ต่างมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้มุ่งหมายเฉพาะบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่างพรรณเหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไปเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกันก็สามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน

^{๒๐๐} สุธี จันทศิริ, “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): หน้า ๘๗.

บทที่ ๓

บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ได้วิเคราะห์บทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากกรณี ศึกษาของโครงการย่อยทั้ง ๕ โครงการ ซึ่งเป็นตัวแทนของการศึกษาสถาบันทางสังคมในสังคมไทยจากหลากหลายพื้นที่ เป็นฐานคิดสำคัญในการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และออกแบบต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๓.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๓.๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๓.๓ การประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๓.๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๓.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๓.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

บริบทนี้ เป็นบทวิเคราะห์ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจากโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ บริบทพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๑.๑ สภาพปัจจุบันของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สภาพปัจจุบันของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. นางอรทัย วงศ์วัชรมงคล

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

๒. นางสุนีย์ อยู่สุข

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

๓. นายสรเสรีญ คำทอง

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

๔. นายสมศักดิ์ พนมชัยสว่าง

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

๕. นายเผด็จ เชื้อทอง

ตำแหน่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

๖. นายเจือ เจริญทอง

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลไทรโยค อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

๗. นายยุทธนา อิมประเสริฐชัย

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินดาด อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๘. นางสาวหลินฟ้า แซ่จั้ง

ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนกแก้ว อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี

๙. นายชูชาติ แม่นทิม

ตำแหน่ง ที่ปรึกษากำนันตำบลเขาน้อย อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

๑๐. นางสาวปณณัฐฐา ภูชิตจารวงษ์

ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน นักวิชาการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๑. ด้านเศรษฐกิจ

สภาพปัจจุบันของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านเศรษฐกิจ พบว่า (๑) บริบทของหลักอิสลามศึกษา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีการทำมาค้าขายด้วยความไม่ทุจริตคนโกง ไม่โฆษณาขายสินค้าด้วยถ้อยคำโกหกหรือเกินความจริง หลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสุรา เหล้า บุหรี่ และอบายมุขต่าง ๆ ตั้งราคาสินค้าการเกษตรตามราคาตลาด และเน้นการประกอบอาชีพสุจริต หรือสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสำคัญ (๒) บริบทของหลักอริยจิตตศึกษา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีการร่วมกันคิดพิจารณาร่วมกันในกลุ่มอาชีพของชุมชน ส่งเสริมการมีจิตสงบเป็นสมาธิขณะทำงาน มุ่งเน้นกระบวนการสร้างความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการประกอบกิจการงาน หรืออาชีพระดับครัวเรือน และ (๓) บริบทของหลักอริยปัญญาศึกษา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มี วัด ภาครัฐ และเอกชนให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพตั้งอยู่ในชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน และมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชนโดยอาศัยพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัดประจำชุมชนเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านอาชีพแขนงต่าง ๆ

๒. ด้านสังคม

สภาพปัจจุบันของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านสังคม พบว่า (๑) บริบทของหลักอริยศีลศึกษา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีการใช้ภาษาถิ่นที่ไพเราะ ไม่พูดคำหยาบ ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ประพฤติผิดในกามไม่เกี่ยวข้องกับสุราและสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่ลักขโมยหรือทุจริตฉ้อโกงกัน พึ่งพาอาศัยกันตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง พอมี พออยู่ พอกิน (๒) บริบทของหลักอริยจิตตศึกษา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี ประองดอง และสมานฉันท์ และ (๓) บริบทของหลักอริยปัญญาศึกษา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นเป็นทุนทางสังคม มีแหล่งเรียนรู้ทางภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น โดยมีศูนย์การเรียนรู้ตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัดประจำชุมชน และมีกลุ่มจิตอาสาขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ

๓. ด้านการศึกษา

สภาพปัจจุบันของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการศึกษา พบว่า (๑) บริบทของหลักอริสเติลศึกษา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีตัวอย่างที่ดีจากคนในบ้านแก่เด็ก มีกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ มีการเรียนศีลธรรมในโรงเรียน การปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบสถานศึกษา มีการอบรมเด็กและเยาวชนให้ไม่ทุจริตคดโกง และมีจิตอาสา (๒) บริบทของหลักอริจิตตศึกษา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีการสอนการทำสมาธิกับเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา มีการศึกษาเรียนรู้นอกระบบหรือเรียนรู้จากวิถีชุมชน มีอุปนิสัยสร้างสมาธิให้กับเด็ก และมีการฝึกเด็กให้ไตร่ตรองก่อนลงมือทำ และ (๓) บริบทของหลักอริปัญญาศึกษา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีพระสงฆ์เป็นต้นแบบในการพัฒนาทางปัญญา มีพระสอนศีลธรรมนำความรู้สำหรับพัฒนาตนเองตามแนวพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่แก่นักเรียน มีหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้าไปอบรมความรู้เกี่ยวกับวิถีชุมชนแก่นักเรียน มีการศึกษาดูงานวิถีชีวิตชุมชน และมีการจัดตั้งกลุ่มยุวเกษตรกรชุมชนด้วย

๔. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

สภาพปัจจุบันของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า (๑) บริบทของหลักอริสเติลศึกษา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีการรณรงค์ให้คนในชุมชนไม่ดื่มสุราหรือยุ่งเกี่ยวกับเสพสิ่งเสพติดให้โทษ และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดูแลและนำสุขอนามัยพื้นฐานของชุมชน (๒) บริบทของหลักอริจิตตศึกษา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์มีการรณรงค์ให้ใช้สติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต มีการให้คนในชุมชนพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และมีการสร้างกระบวนการในการดูแลสุขภาพชุมชน และ (๓) บริบทของหลักอริปัญญาศึกษา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ใช้ปัญญาพิจารณาอาหารที่ถูกลักษณะและเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหามลพิษ มีการดูแลสุขภาพด้วยกิจกรรมเสริมรายได้ และมีกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนทำงานด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

๓.๑.๒ แนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

แนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. นางอรัญญา วงศ์ธรรมมงคล

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

๒. นางสุนีย์ อยู่สุข

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

๓. นายสรสรเสริญ คำทอง

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

๔. นายสมศักดิ์ พนมชัยสว่าง

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลพนมทวน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

๕. นายเผด็จ เชื้อทอง

ตำแหน่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อพลอย จังหวัด
กาญจนบุรี

๖. นายเจือ เจริญทอง

ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลไทรโยค อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

๗. นายยุทธนา อิมประเสริฐชัย

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหินลาด อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๘. นางสาวหลินฟ้า แซ่จ้ง

ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนกแก้ว อำเภอเลาขวัญ
จังหวัดกาญจนบุรี

๙. นายชูชาติ แม่นทิม

ตำแหน่ง ที่ปรึกษากำนันตำบลเขาน้อย อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

๑๐. นางสาวปณณัฐรา ภูษิตจรรุ่งษ์

ตำแหน่ง นักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำ
ชุมชน นักวิชาการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัด
กาญจนบุรี พบว่า

๑. ด้านเศรษฐกิจ

แนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านเศรษฐกิจ พบว่า (๑) บริบทของหลักอริสัสสิกขา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมให้ทุก ๆ ครอบครัวมีค่านิยม ชื่อสัตย์ สุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง ควรส่งเสริมให้พูดจาไพเราะและยิ้มแย้มแจ่มใส ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาทรัพย์โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และหลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์ไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็น (๒) บริบทของหลักอริจิตตสิกขา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมการทำงานด้วยความมุ่งมั่น และตั้งใจ ควรส่งเสริมการสร้างสมาธิในการทำงาน และควรส่งเสริมกระบวนการคิดพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของแต่ละครัวเรือน กลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มสัมมาชีพในชุมชน และ (๓) บริบทของหลักอริปัญญสิกขา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งวัดประจำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษของสมาชิกในครอบครัว หรือเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านวิชาชีพแขนงต่าง ๆ หรือเป็นแหล่งทดลองอาชีพครัวเรือน ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุก ๆ อาชีพที่มีในชุมชน และควรส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว

๒. ด้านสังคม

แนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านสังคม พบว่า (๑) บริบทของหลักอริสัสสิกขา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนทำร้าย ควรส่งเสริมค่านิยมสุจริต ไม่ทุจริตฉ้อโกง ควรส่งเสริมการไม่ล่วงเกิน ไม่ประพฤติผิดในกาม ควรส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ และควรส่งเสริมสุขภาวะของครัวเรือน ชุมชน และสังคม (๒) บริบทของหลักอริจิตตสิกขา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี ควรส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท และควรส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในทุกสถานการณ์เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และ (๓) บริบทของหลักอริปัญญสิกขา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ควรส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และควรส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนและสังคม

๓. ด้านการศึกษา

แนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการศึกษา พบว่า (๑) บริบทของหลักอภิสัสสิกขา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกความสุจริตทั้งในและนอกระบบการศึกษา ควรส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ ควรส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเด็กและเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และให้ความสำคัญกับการศึกษาจากคนในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดี (๒) บริบทของหลักอภิจิตตสิกขา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมการสอนวิธีสร้างสมาธิกับเด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ ควรส่งเสริมการใช้อุบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก ควรส่งเสริมให้มีการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ และควรส่งเสริมการเรียนรู้ระบบหรือการพิจารณาจากวิถีชุมชนจากการทำงานร่วมกับคนในครอบครัว หรือผู้ใหญ่ในชุมชน และ (๓) บริบทของหลักอภิปญญาสิกขา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมให้ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะแหล่งความรู้เคลื่อนที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน ควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีบรรพบุรุษของชุมชนที่วัดประจำชุมชน และควรจัดตั้งศูนย์เยาวชนเกษตรกรรมชุมชนที่วัดประจำชุมชน

๔. ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม

แนวทางประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม พบว่า (๑) บริบทของหลักอภิสัสสิกขา (ศีล) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมการงดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด และควรส่งเสริมการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุข (๒) บริบทของหลักอภิจิตตสิกขา (สมาธิ) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม และควรส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน และ (๓) บริบทของหลักอภิปญญาสิกขา (ปัญญา) พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ควรส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา ควรส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มยุวอาสาพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด ควรส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่สาธารณะหรือพื้นที่ของวัด

๓.๑.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๗ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ)

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

๒. พระครูกาญจนกิจโสภณ (ทนากร วรณาโณ)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำห้องเรียนคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไชยชุมพลชนะสงครามพระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๓. นายณพดล กลิ่นหอม

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอปอพลอย จังหวัดกาญจนบุรี

๔. นายพิรัช ราชสุภา

ตำแหน่ง ปลัดอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

๕. นางเอี่ยมพร ราชมณี

ตำแหน่ง รองปลัดเทศบาลตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

๖. นางณัฏฐนันท์ ศรีประเสริฐ

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านห้วยน้ำขาว หมู่ ๒ ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

๗. นางสาวอลิสรา แดงสุวรรณ

ตำแหน่ง ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเป็ด อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน นักวิชาการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี เป็นองค์ความรู้ดังแสดงในภาพที่ ๓.๑

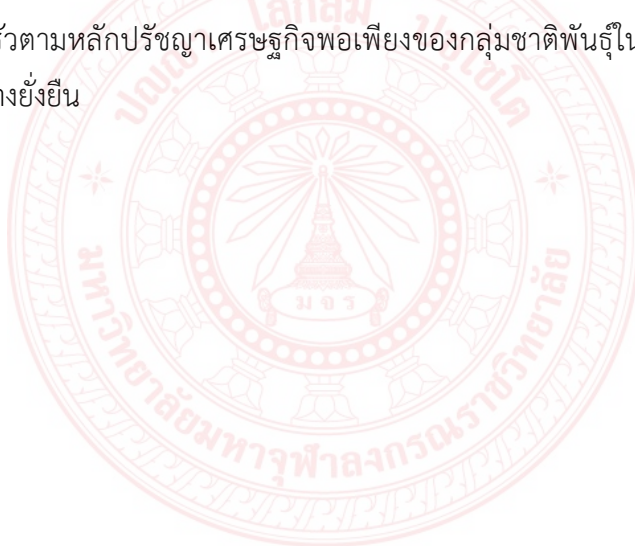
ภาพที่ ๓.๑

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ
กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก*

รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก			
ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านการศึกษา	ด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม
อิสลามศึกษา (ศีล) - ส่งเสริมค่านิยมสุจริต - ส่งเสริมให้พูดจาไพเราะ มีสัมมาคารวะ - ส่งเสริมการรักษาทรัพย์สินโดยไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข - หลีกเลี่ยงการเสียทรัพย์สินไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็น	อิสลามศึกษา (ศีล) - การอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนทำร้ายกายและใจ - ส่งเสริมความไม่ทุจริตฉ้อโกง - ส่งเสริมการไม่ล่วงประเวณีผิดในกาม - ส่งเสริมการไม่พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ - ส่งเสริมสุขภาวะครัวเรือน ชุมชน และสังคม	อิสลามศึกษา (ศีล) - ปลูกฝังสำนึกสุจริตทั้งในและนอกระบบการศึกษา - ส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล ๕ - ส่งเสริมการพัฒนาความประพฤติของเยาวชนโดยพระสอนศีลธรรม - ให้ความสำคัญกับการศึกษาจากคนในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดี	อิสลามศึกษา (ศีล) - ส่งเสริมการงดเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด - ส่งเสริมการดูแลสุขภาพและรักษาสีงแวดล้อมตามมาตรฐานสาธารณสุข
อริยจิตศึกษา (สมาธิ) - ส่งเสริมการทำหน้าที่ของตนด้วย - ความมุ่งมั่นตั้งใจ - ส่งเสริมการทำจิตให้เป็นสมาธิในขณะทำงาน - ส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของครัวเรือน	อริยจิตศึกษา (สมาธิ) - ส่งเสริมให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีเป็นเครื่องหล่อหลอมความสามัคคี - ส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่ในความประมาท - ส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในทุกสถานการณ์เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง	อริยจิตศึกษา (สมาธิ) - ส่งเสริมการใช้กุศโลบายสร้างสมาธิให้กับเด็ก - ส่งเสริมการฝึกให้เด็กรู้จักไตร่ตรองก่อนลงมือทำ - ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ระบบหรือวิถีชุมชนจากการทำงานร่วมกับคนในครอบครัวหรือผู้ใหญ่ในชุมชน	อริยจิตศึกษา (สมาธิ) - ส่งเสริมให้ทุกคนในชุมชนร่วมกันพิจารณาแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม - ส่งเสริมกระบวนการดูแลสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม - ส่งเสริมการใช้สติพิจารณาการดำเนินชีวิตประจำวันร่วมกัน
อริยปัญญาศึกษา (ปัญญา) - ส่งเสริมวัดประจำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตมกน้อยสันโดษ - ส่งเสริมวัดประจำชุมชนเป็นที่ตั้งแหล่งเรียนด้านวิชาชีพแขนงต่าง ๆ - ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพทุกอาชีพที่มีในชุมชน - ส่งเสริมสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว	อริยปัญญาศึกษา (ปัญญา) - ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ - ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาบรรพบุรุษ - ส่งเสริมให้วัดเป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มอาสาพัฒนาชุมชนและสังคม	อริยปัญญาศึกษา (ปัญญา) - ยกย่องพระสงฆ์ในฐานะต้นแบบการพัฒนาตนตามแนวพระพุทธศาสนา - จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้วิถีบรรพบุรุษของชุมชนที่วัดประจำชุมชน - จัดตั้งศูนย์เยาวชนตรกรชุมชนที่วัดประจำชุมชน	อริยปัญญาศึกษา (ปัญญา) - ส่งเสริมการระดมปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาสีงแวดล้อม - ส่งเสริมการบริโภคอาหารด้วยปัญญา - ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มยุวอาสาพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดลอมของชุมชนโดยใช้สถานที่ของวัด - ส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุด้วยกิจกรรมเสริมรายได้โดยใช้สถานที่สาธารณะหรือพื้นที่ของวัด

*พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย, พระมหาพิพัฒพงศ์ จิตธมโม และ ดร.อุทัย ภูบังดาว, “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ๑๖๐.

จากภาพที่ ๓.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายสถาบันทางสังคมที่ประกอบด้วยบ้าน/ชุมชน วัด และโรงเรียน/ราชการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากาย-วาจา เสริมสมาธิ และสร้างสังคมอุดมปัญญา โดยนำเอาหลักพุทธธรรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ได้แก่ อธิศีลสิกขา (ศีล) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) และอธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ โดยครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน



๓.๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

บริบทนี้ เป็นบทวิเคราะห์ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจากโครงการวิจัยย่อยที่ ๒ บริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๒.๑ สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ และข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับใช้กับชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ กลุ่มชาติพันธุ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมและเสมอภาค อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริตจากรุ่นสู่รุ่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ตามลำดับ

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์มีความโปร่งใสในการกล่าวโทษผู้อื่นหรือให้ข้อมูลในเชิงลบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการตรวจสอบ ติดตามการทำงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ตามลำดับ

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีเวทีประชาคมในการรับฟังความต้องการของคนในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม และข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้มีการเสนอหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ตามลำดับ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์นำโครงการ กิจกรรม หรือแผนงานที่ทุกฝ่ายร่วมกัน กำหนดไว้ไปดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ ตามลำดับ

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนหรือลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ และข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้คนให้เหมาะสมกับงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการประเมินผลการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ตามลำดับ

๓.๒.๒ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. พระราชวัลลาจารย์
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
๒. พระมหาประกอบ โชติปัญโญ
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๓. พระครูวิสุทธาณันทคุณ
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๔. พระครูจริยธรรมานุรักษ์
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
๕. พระครูอรุณเขตคณารักษ์
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
๖. พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์
ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
๗. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๘. พระครูชินวรานุวัตร
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๙. พระครูพัฒนวิสิทธิ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑๐. นายมนตรี กลิ่นสัโก

ตำแหน่ง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญสูงสุด รูปแบบการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และรูปแบบการไม่มีการกำหนดโทษโดยปราศจากพระธรรมวินัยและกฎหมายรองรับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยธรรม รูปแบบการใช้หลักธรรมในการปกครอง และรูปแบบการรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส พบว่า มีรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตรงไปตรงมา ทันการณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ และรูปแบบการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม พบว่า มีรูปแบบของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังผู้มีความรู้ความสามารถ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีรูปแบบของการระงับอธิกรณ์ และรูปแบบการวินิจฉัยลงนิคหกรรม

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า พบว่า มีรูปแบบการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา และรูปแบบการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเพียงบนทางสายกลาง

๓.๓.๓ ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ ท่าน ได้แก่

๑. พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร.

ตำแหน่ง ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒. นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน

ตำแหน่ง นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓. นายประดิษฐ์ มั่นนิม

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔. ว่าที่ร้อยตรี ธีรภัทร หยวกจ้อย

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

๕. นายสมัย บัณฑิต

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๖. นายจิระเดช เต็มรัมย์

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๗. นางวิภา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

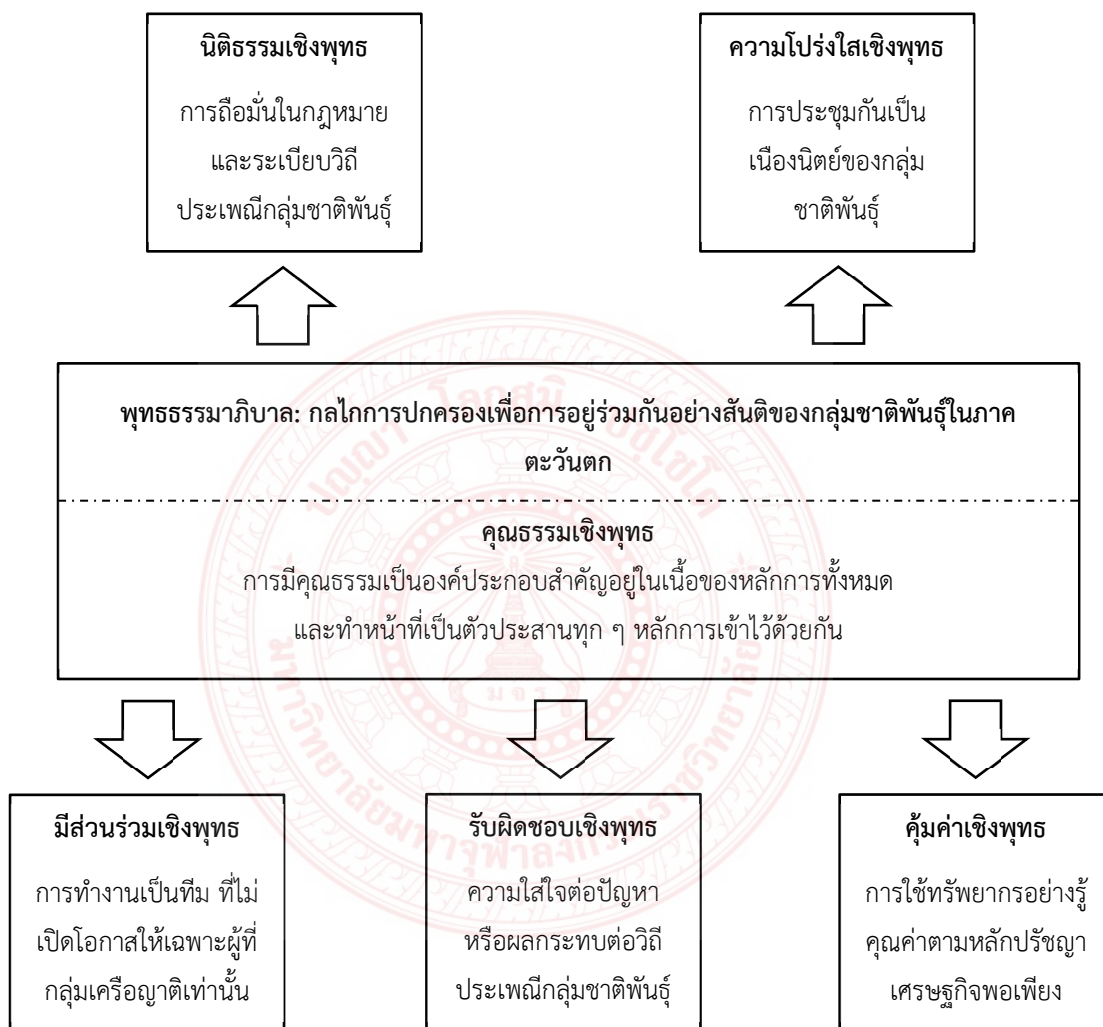
๘. นายไชยันต์ ลิ้มมะ

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนาในจังหวัดราชบุรี เป็นองค์ความรู้ดังแสดงในภาพที่

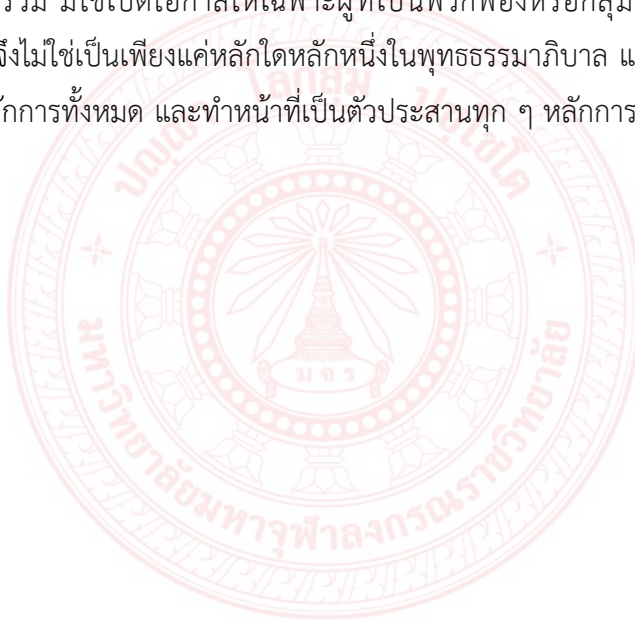
ภาพที่ ๓.๒

ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของ
กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก^๒



^๒พระสมุทรวิจิตรโสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภณ), “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๘.

จากภาพที่ ๓.๒ ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็นตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า พุทธธรรมาภิบาล หรือธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่เป็นกลไกเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความมีส่วนร่วม มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่หลักใดหลักหนึ่งในพุทธธรรมาภิบาล แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการไว้ร่วมกัน



๓.๓ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

บริบทนี้ เป็นบทวิเคราะห์ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจากโครงการวิจัยย่อยที่ ๓ บริบทพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๓.๑ สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๕ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิทย์) เจ้าอาวาสวัดขนอน
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร) เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวโส เจ้าอาวาสวัดโขลงสุวรรณคีรี
ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๔. นางทศมนพร พุทธจันทร์หา หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๕. นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นางสุรญาณี จันบำรุง นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี

- ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า

๑. ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ

ด้านการพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ คือ มีการจัดอบรมผู้นำสัมมาชีพในรูปแบบการจัดฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ, มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน, มีการดำเนินงานด้วยความพร้อม ทักษะและประสบการณ์, มีหน่วยงานภาครัฐอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุน และมีผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๒. ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด

ด้านการประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด คือ มีผลผลิตเป็นแผนปฏิบัติการที่มหาวิทยาลัยวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด, มีทีมสนับสนุนการดำเนินงานระดับจังหวัด, มีผู้แทนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมวิเคราะห์หาข้อดีของแต่ละชุมชนเพื่อความสำเร็จในเชิงคุณภาพ, มีการค้นหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาอาชีพ และมุ่งเป้าการดำเนินงานเชิงพื้นที่โดยสอดคล้องกันตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน และครัวเรือน

๓. ด้านการเตรียมความพร้อมที่มหาวิทยาลัยวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน

ด้านการเตรียมความพร้อมที่มหาวิทยาลัยวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน คือ ทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านเป็นคนในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างดี, มีการเพิ่มเติมปราชญ์ชุมชนเข้ามาเป็นวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้านโดยสัดส่วนนอกเหนือจากที่เข้ารับการอบรมในระดับจังหวัด, เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, มีการทบทวนแผนชุมชนก่อนลงภาคปฏิบัติการ แต่ก็ยังคงขาดวิทยากรฝ่ายส่งเสริมที่มีความรู้ความ สามารถในศาสตร์ของสัมมาอาชีพะที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

๔. ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย

ด้านการเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย คือ มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจหรือความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ, มีการลงพื้นที่ในเชิงรุกเพื่อเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย, เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนในเบื้องต้นกับครัวเรือนโดยวิทยากรสัมมาชีพระดับหมู่บ้าน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งตัวแทนร่วมลงพื้นที่เยี่ยมเยียนครัวเรือนเป้าหมายด้วย และภายหลังการลงพื้นที่ที่มีการกลับมาเตรียมวัสดุสนับสนุนการฝึกอาชีพก่อนเริ่มการฝึกอบรมแก่ภาคครัวเรือน

๕. ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน

ด้านการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน คือ มีการฝึกปฏิบัติภายในครัวเรือน เป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอาชีพโดยมีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้านให้การสนับสนุน, วิทยากรจะเป็นเจ้าของอาชีพหรือประกอบอาชีพนั้นเพื่อการเลี้ยงชีพ, มีการให้ความรู้ทางวิชาการใน ทฤษฎีและมีการสาธิตอาชีพในเบื้องต้นเป็นภาคปฏิบัติ, มีการศึกษาเพิ่มพูนความรู้จากการศึกษาดูงาน ตัวอย่างการประกอบสัมมาชีพภายนอกชุมชน และมีการวัดผลการดำเนินงานสร้างสัมมาชีพชุมชนใน ระดับหมู่บ้านทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อมรายงานตามลำดับไปถึงจังหวัด

๖. ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ

ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ คือ พัฒนากลุ่มอาชีพดั้งเดิมของคนพื้นถิ่นเป็นส่วน ใหญ่, มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์รองรับการจัดจำหน่ายสินค้าของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ, มีการขอ ตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนจากกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่พัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยการ ขับเคลื่อนของกลุ่มแม่บ้านประจำชุมชน, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมกับภาคครัวเรือนมีบทบาท เพิ่มขึ้นในขณะที่วิทยากรสัมมาชีพลดบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพตามแนวทางสัมมาชีพชุมชนเชื่อมโยงกับการตลาดและฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพตามแบบฟอร์ม ที่กำหนดโดยกรมพัฒนาชุมชน

๓.๓.๒ บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบน พื้นฐานของหลักพุทธธรรม

สภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิง คุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๕ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรวิทย์) เจ้าอาวาสวัดชนอน

ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-

ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดชนอน

๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทรโร)

เจ้าอาวาสวัดวาปีสุทธาวาส

ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-

พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค

๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส	เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี
	ผู้ส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ-
	หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว
๔. นางทศมนพร พุทธจันทร์	หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๕. นางสาวรักนิกร แสนทวีสุข	หัวหน้ากลุ่มงานสารสนเทศการพัฒนาชุมชน
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๖. นางสุรญาณี จันบำรุง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๗. นายสมศักดิ์ เพชรทอง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๘. นายเผด็จ คงศักดิ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๙. นางสาวสมฤทัย รัฐปัตย์	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี
๑๐. นายสมเกียรติ วิริยมนตรี	ผู้ช่วยกำนันตำบลสร้อยฟ้า/
	ผู้นำชุมชนสัมมาชีพ-
	ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๑. นายฉลาด ถาวรกุลพงศ์	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
	ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน
๑๒. นางพะเยาว์ สายบัว	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
	พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค
๑๓. นายวันชัย ศรียา	ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-
	พาณิชยกรรมตลาดอมยิ้ม-ตลาดวิถีไทยย้อนยุค

๑๔. นายสมศักดิ์ มณฑา

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ ตำบลคูบัว/

ผู้นำชุมชนสัมมาชีพหัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

๑๕. นางอุทัยวรรณ ใจกว้าง

ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนสัมมาชีพ-

หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการเสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมประกอบด้วย

๑. บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านศีล คือ มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์สนับสนุนการประกอบสัมมาชีพโดยตรง, มีการส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพด้วยความสุจริต, มีการส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพเป็นปกติก่อนที่ภาครัฐจะขับเคลื่อนโครงการสัมมาชีพชุมชน, มีการส่งเสริมให้งดเว้นการเบียดเบียนกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ และมีการส่งเสริมให้ประชาชนงดเว้นอบายมุขเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

๒. บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านสมาธิ คือ มีการส่งเสริมให้มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบกิจการ, มีการส่งเสริมการทำจิตให้สงบเป็นสมาธิขณะทำงานหรือประกอบอาชีพ, มีการส่งเสริมการควบคุมสติให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความไม่ประมาท, มีการส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ในคราวประชุมร่วมกัน และมีการส่งเสริมการมีสติในการกิน อยู่ และใช้ชีวิต

๓. บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกบนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม ด้านปัญญา คือ มีการอาศัยวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาปัญญา, มีการประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สันโดษ, มีการส่งเสริมให้ใช้สติพิจารณาการใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง, มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ประจำชุมชนภายในวัด

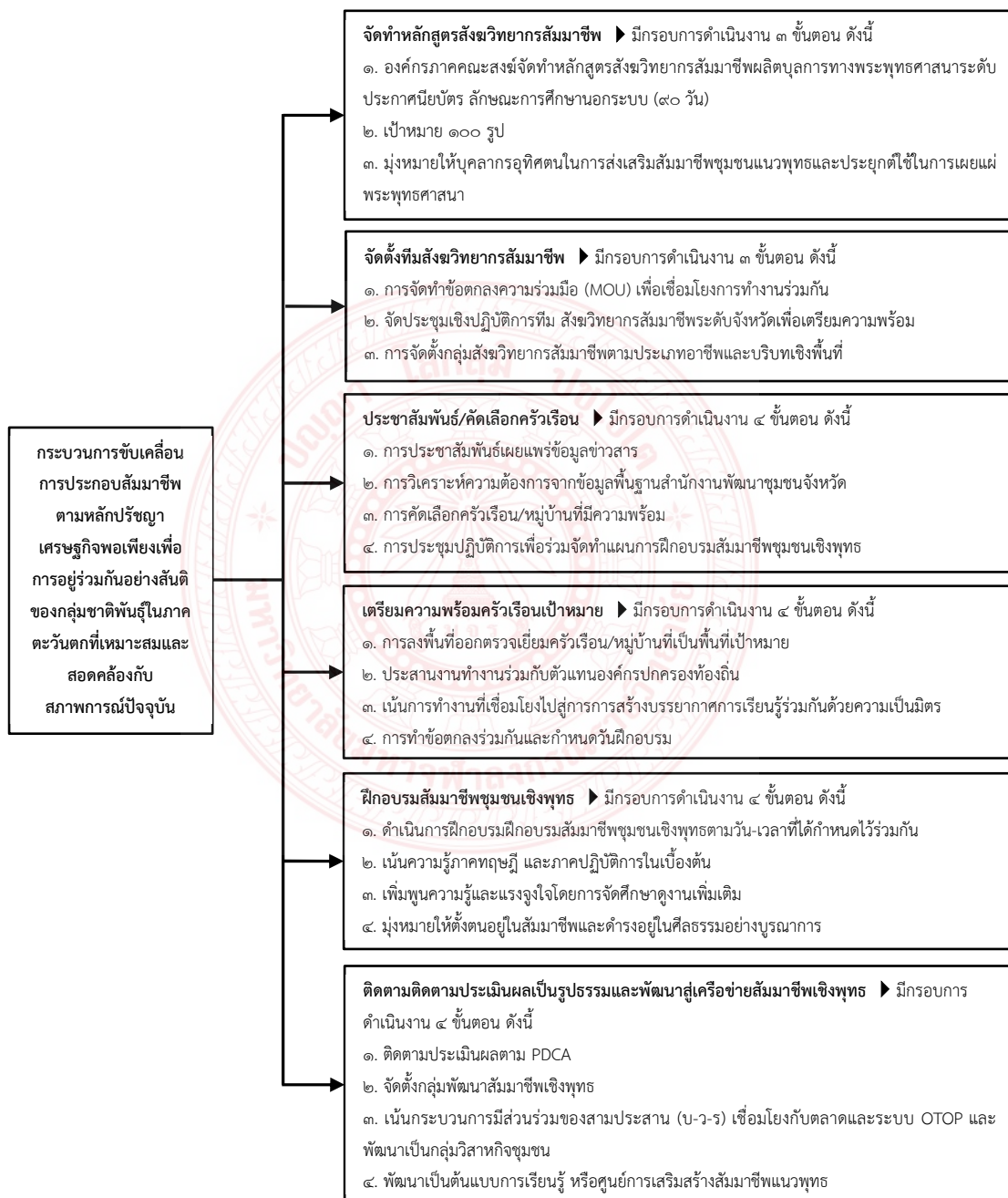
กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสัมภาษณ์เจาะจง จำนวน ๘ ท่าน ได้แก่

- | | |
|---|--|
| ๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิตฺโต) รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี | |
| ๒. นางสาวนิภา ทองก้อน | หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี |
| ๓. นายปฏิพัทธ์ พวงแก้ว | พัฒนากรอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี |
| ๔. นางสาวจันทร์รัตน์ ศรีสังวรณ | พัฒนากรอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี |
| ๕. นางพนิดา เกตุแก้ว | นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดราชบุรี |
| ๖. นายฤทธิไกร เอี่ยมจินดา | กำนันตำบลสร้อยฟ้า/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์ศิลปกรรมหนังใหญ่วัดขนอน |
| ๗. นายสมหมาย ทับทิม | ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๕ บ้านตลาดควาย/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว |
| ๘. นายตรีพล อารมณ்சีน | กำนันตำบลคูบัว/
ผู้นำชุมชนสัมพันธ์หัตถกรรมผ้าตีนจกคูบัว |

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน/ปราชญ์
ชาวบ้าน/ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น นักวิชาการด้านศาสนา/พระสงฆ์ผู้มีบทบาทโดดเด่นในการ
เสริมสร้างสัมมาชีพแก่ประชาชน และหัวหน้าหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดราชบุรี เป็นองค์ความรู้
ดังแสดงในภาพที่ ๓.๓

ภาพที่ ๓.๓

กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก^๓



^๓พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทตโต, ผศ.ดร. และคณะ, “การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ๑๔๕.

จากภาพที่ ๓.๓ กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้ (๑) การจัดทำ “หลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ” สำหรับพระสงฆ์ (๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิทยากร โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความสนใจและเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน จำนวน ๑๐๐ รูป โดยแบ่งการอบรมออกเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป ทั้งนี้ มีมุ่งหมายให้พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (๓) การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยให้มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของฝ่ายราชการที่มีอยู่แล้ว ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย (๔) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม อาทิ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อพัฒนาสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ (๕) ดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข ในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA ที่เน้นการดำเนินการระยะสั้นและมีอบรมให้ความรู้ การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และ (๖) จัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำหรับพื้นที่อื่นต่อไป

๓.๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

บริบทนี้ เป็นบทวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจากโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ บริบทพื้นที่ จังหวัดเพชรบุรี มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๔.๑ การนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

การนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผล การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ ท่าน ได้แก่

๑. นายธนภัทร ณ ระนอง

ตำแหน่ง นายอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๒. นางวิพร แวศรีผ่อง

ตำแหน่ง นายอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

๓. นายสุทธิพงษ์ พรหมมาตร

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไร่มะขาม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

๔. นายศุภกรทิพย์ โด่งดัง

ตำแหน่ง สารวัตรกำนันตำบลน้ำกลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

๕. นางประนอม กรองชิด

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

๖. นางสาววารภรณ์ สมุทรภาคี

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ ตำบลบางเก่า อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

๗. นายสมศักดิ์ ช่อมฤทธิ

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านหนองขนาน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองขนาน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๘. นางณอม คงยิ้มละมัย

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านหนองจิก หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองปร่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี พบว่า

๑. ด้านหลักประกันชีวิต

หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านหลักประกันชีวิต หรือเบญจศีลข้อที่ ๑ (ปาณาติปาตา เวรมณี) ว่า มีการส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ, มีการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง, มีการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, มีการส่งเสริมการให้ตามหลักอภัยทาน, มีการส่งเสริมกิจกรรมต้นแบบชุมชนอยู่ดีมีสุขสามัคคี, มีการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส

๒. ด้านหลักประกันทรัพย์สิน

หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านหลักประกันทรัพย์สิน หรือเบญจศีลข้อที่ ๒ (อทินนาทานา เวรมณี) ว่า มีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยต่อเนื่องถึงกัน, มีการรณรงค์ให้คนในชุมชนฝักระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นโดยช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน, หน่วยงานภาครัฐจะต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพเสริม, มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และภาคประชาสังคมในพื้นที่

๓. ด้านหลักประกันครอบครัว

หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านหลักประกันครอบครัว หรือเบญจศีลข้อที่ ๓ (กาเมสุ มิจฉารรา เวมณิ) ว่า มีการประพฤติตนของผู้นำครอบครัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว, มีการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น, มีการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว, มีการเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ, ภาครัฐเป็นหน่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, มีสนับสนุนการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม

๔. ด้านหลักประกันสังคม

หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านหลักประกันสังคม หรือเบญจศีลข้อที่ ๔ (มฺสาวาทา เวมณิ) ว่า มีการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม, มีการจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข, มีการส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก

๕. ด้านหลักประกันสุขภาพ

หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำหลักเบญจศีลไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านหลักประกันสุขภาพ หรือเบญจศีลข้อที่ ๕ (สุรา เมรยมัชชปาทัฏฐานา เวมณิ) พบว่า มีการสร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน, มีการรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, มีการรณรงค์การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, มีการจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

๓.๔.๒ ตัวแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ตัวแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูวัชรชลธรรม (ปัญญา เขมปญโญ)

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

๒. พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล อพโล)

ตำแหน่ง อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

๓. นายสุพจน์ สมุทรศักดิ์

ตำแหน่ง รองนายกเทศมนตรีตำบลบางเก่า อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

๔. นายธรรมบุญ บุญส่ง

ตำแหน่ง กำนันตำบลบ้านกุ่ม อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

๕. นายสมเจต คำขาวเหลือง

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๖ ตำบลหนองศาลา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

๖. นายบริบูรณ์รักษ์ คชพงษ์

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าคอย อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

๗. นายกิตติศักดิ์ สุขประเสริฐ

ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ ตำบลบางเก่า อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

๘. นางแก้วใจ ศิริประทุม

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ ตำบลสะพัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน และนักวิชาการด้านศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี เป็นองค์ความรู้ดังแสดงในภาพที่ ๓.๔

ภาพที่ ๓.๔

การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก^๔

การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	
	๑. ด้านหลักประกันชีวิต หรือเบญจศีลข้อที่ ๑ (ปาณาติปาตา เวรมณี) - การส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ - การส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง - การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ - การส่งเสริมการให้ตามหลักอภัยทาน - การส่งเสริมกิจกรรมต้นแบบชุมชนอยู่ดีมีสุขสามัคคี - การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส
	๒. ด้านหลักประกันทรัพย์สิน หรือเบญจศีลข้อที่ ๒ (อทินนาทานา เวรมณี) - การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม - การรณรงค์ให้คนในชุมชนเฝ้าระวังภัยโดยช่วยกันสอดส่องความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน - หน่วยงานภาครัฐฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง - การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพเสริม - การสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างต่อเนื่อง
	๓. ด้านหลักประกันครอบครัว หรือเบญจศีลข้อที่ ๓ (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) - การประพัตินของผู้นำครอบครัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว - การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น - การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว - การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ - ภาครัฐเป็นหน่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง - สนับสนุนการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม
	๔. ด้านหลักประกันสังคม หรือเบญจศีลข้อที่ ๔ (มุสาวาทา เวรมณี) - การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม - การจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข - การส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก
	๕. ด้านหลักประกันสุขภาพ หรือเบญจศีลข้อที่ ๕ (สุราเมรัยมัชปามาทัฏฐานา เวรมณี) - การสร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน - การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง - การรณรงค์การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง - การจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

“พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวฑฒโก และคณะ, “การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ๑๑๗.

จากภาพที่ ๓.๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น ตัวแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นต้นแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง ด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะต่าง ๆ ด้วยเหตุที่ปัจจุบันทุกภาคส่วนต่างร่วมมือกัน ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ๓ ประสาน หรือ บ-ว-ร คือ บ้าน ได้แก่ สถาบันครอบครัว, วัด ได้แก่ สถาบันพระพุทธศาสนา และราชการ/โรงเรียน ได้แก่ สถาบันทางการปกครองและสถาบัน การศึกษา จึงมีการร่วมมือกันเป็นเครือข่าย ชื่อ “เครือข่าย สุจริตชนวิถีพุทธ” ที่ดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยใช้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน โดยมีกิจกรรมหลัก ๆ ที่ชัดเจน เช่น การดำเนินการเพื่อส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ เป็นต้น



๓.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

บริบทนี้ เป็นบทวิเคราะห์ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นกรณีศึกษาจากโครงการวิจัยย่อยที่ ๕ บริบทพื้นที่ จังหวัดราชบุรี มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๓.๕.๑ สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๑๐ ท่าน ได้แก่

๑. พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนติกโร)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดคงคาราม/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลเสมาธรรมจักร

สาขาส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมมรดกไทยทางพระพุทธศาสนา

๒. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม (นุชิต วชิรฐโธ)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดขนอน/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานใน-

การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (UNESCO)

๓. พระครูใบฎีกาสุพจน์ ธีรวิโส

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดโฆลงสุวรรณคีรี/

ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม รางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีต้นแบบ

กระทรวงมหาดไทย

๔. นางนงคราญ สุขสม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๕. นายไกรยุทธ หอมไกรลาศ

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๖. นายบำเพ็ญ นิติเศรษฐ์

ตำแหน่ง ประธานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบลดีเด่น (ศอช.ต.)

ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๗. นายประคอง สร้อยสวัสดิ์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลหินกอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๘. นายไพโรจน์ พจนาท

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลจอมประทัด อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

๙. นางวีณา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑๐. นางรวิวรรณ ลิ้มพิบูลย์

ตำแหน่ง ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนดีเด่น

ตำบลหนองกบ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ประกอบด้วย ตัวแทนสถาบันการปกครอง
ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์
ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัด
ราชบุรี พบว่า

๑. ด้านการศึกษา คั่นคว่า หรือวิจัย

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้าน
การศึกษา คั่นคว่า หรือวิจัย พบว่า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจาย
ให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการศึกษาคั่นคว่า, มีการจัดให้คนชุมชนได้ศึกษาคุณค่า
มรดกของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างความความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน, มีการส่งเสริม

ให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต, มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อปลูกฝังความหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม และมีการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาประจำท้องถิ่นในลักษณะหลักสูตรสถานศึกษา

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า พบว่า มีการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่าด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์, มีการให้ความสนับสนุนจากหน่วยงานของสงฆ์และหน่วยงานจากภาครัฐในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม, มีการส่งเสริมผลักดันให้นาชนบรรมนิยมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นกลับคืนสู่สังคม, มีการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีใจใส่ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไปเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง และมีการส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคล ภายนอกด้วย

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม พบว่า มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการชักชวนคนในชุมชนให้ร่วมรณรงค์ในการทำกิจกรรมป้องกันศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น และมีการเผยแพร่เกี่ยวกับกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นทางสื่อออนไลน์

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม พบว่า มีการประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น, มีการติดตามประเมินวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน, มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการจัดกิจกรรมให้ทุกฝ่ายมีโอกาสร่วมเสนอความเห็นในการปรับปรุงวิธีการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และมีการจัดประชุมร่วมกันในการติดตามผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาท้องถิ่น

๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ พบว่า มีการแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน, มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอแนวทางการป้องกันและแก้ไขความขัดแย้งทางวัฒนธรรม, มีการปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน, มีมาตรการป้องกันรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของชุมชน และมีการเผยแพร่ข้อมูลหรือองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการจัดนิทรรศการกิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยบูรณาการร่วมกับโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕, มีการตั้งศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู, มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจสามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิต และมีข้อมูลศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในระบบเครือข่ายสารสนเทศออนไลน์

๓.๕.๒ พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๒$, $S.D. = ๐.๓๒๔$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๑. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ด้านการศึกษา ค้นคว้า หรือวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$, $S.D. = ๐.๓๙๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่กระจัดกระจายให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบเพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า ($\bar{X} = ๔.๓๓$, $S.D. = ๐.๗๖๓$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมเพื่อการรักษาวิถีการดำรงชีวิต ($\bar{X} = ๓.๖๕$, $S.D. = ๐.๗๔๘$)

๒. ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$, $S.D. = 0.390$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมในการให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่บุคคลภายนอกด้วย ($\bar{X} = 4.01$, $S.D. = 0.603$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้ชนทุกหมู่เหล่าเห็นคุณค่า ด้วยการให้ความรู้แก่ชุมชนด้านคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ($\bar{X} = 3.87$, $S.D. = 0.574$)

๓. ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, $S.D. = 0.408$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การชักชวนประชาชนและเอกชนตลอดจนหน่วยงานรัฐให้ร่วมกันส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.03$, $S.D. = 0.822$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เอกชน และหน่วยงานภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.83$, $S.D. = 0.656$)

๔. ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการส่งเสริมแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.89$, $S.D. = 0.462$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การประชุมร่วมกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.14$, $S.D. = 0.866$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อป้องกันความเสื่อมสลายของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.73$, $S.D. = 0.812$)

๕. ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ

พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการสร้างทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$, $S.D. = 0.400$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การแนะนำเกี่ยวกับความรู้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชุมชน ($\bar{X} = 4.40$, $S.D. = 0.712$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ($\bar{X} = 3.71$, $S.D. = 0.746$)

๖. ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม

พฤติกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, $S.D. = 0.385$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีข้อที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ($\bar{X} = 3.44$, $S.D. = 0.694$) ส่วนข้ออื่น ๆ ที่เหลือ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ปัญหา อุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

- บางพื้นที่ขาดการให้ความสำคัญกับการศึกษาค้นคว้าของเยาวชนในสภาพแวดล้อมจริง
- อุปสรรคบางประการจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์
- บางพื้นที่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- บางพื้นที่ขาดการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- บางพื้นที่ขาดการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่เยาวชน
- บางพื้นที่ขาดศูนย์ประชาสัมพันธ์

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า

- ส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในส่วนของ การศึกษาในระบบและนอกระบบ
- สอดแทรกค่านิยมการอนุรักษ์ในกิจกรรมหรือประเพณีประจำท้องถิ่น
- สนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหรือวัยรุ่น ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
- จัดประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนหรือหน่วยงานอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจการเผยแพร่วัฒนธรรม
- ให้ความรู้และสร้างค่านิยมการอนุรักษ์และหวงแหนศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นแก่เยาวชน โดยให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สืบสานด้านการอนุรักษ์
- จัดตั้งศูนย์กลางการสื่อสารด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ประจำชุมชน

๓.๕.๓ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ ท่าน ได้แก่

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. (ปราโมทย์ ปโมทิต)

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี/

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร (เมธี สุนทโร)

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภोजอมบึง/

ประธานกรรมการบริหารศูนย์วัฒนธรรม ๘ ชาติพันธุ์

วัดวาปีสุทธาวาส อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

๔. นางสมนึก เทพธรรม

ตำแหน่ง ประธานชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ

บ้านห้วยเขาจีน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

๕. นายตรีพล อารมณชีน

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ยวน อำเภอมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

๖. นายวันวิส คชประดิษฐ์

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์มอญ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๗. นายทม เป็ญจา

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

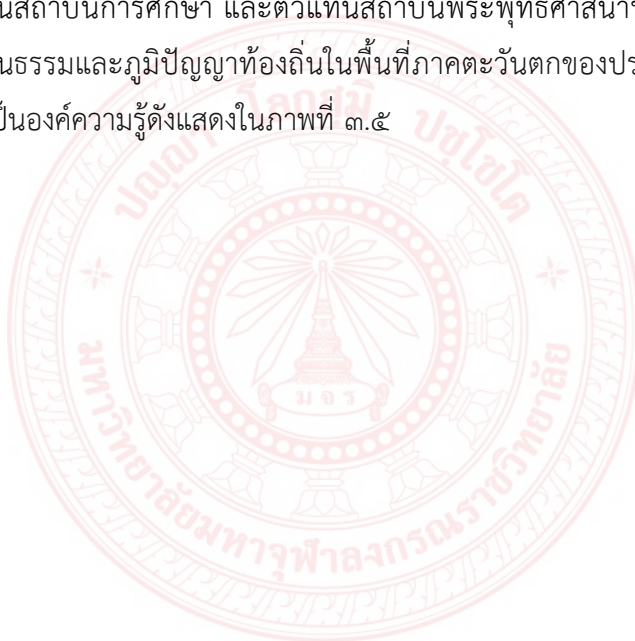
ชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๘. นายทน สาลีสาย

ตำแหน่ง ปราชญ์ชาวบ้าน

ชุมชนชาติพันธุ์ลาวโส้ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ประกอบด้วย ตัวแทนสถาบันการปกครอง ตัวแทนสถาบันการศึกษา และตัวแทนสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี เป็นองค์ความรู้ดังแสดงในภาพที่ ๓.๕



ภาพที่ ๓.๕

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของ
กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก^๕



^๕พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม), “กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ๑๕๑.

จากภาพที่ ๓.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมค้นหาปัญหา, ร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหา, ร่วมแสดงความคิดเห็น/ให้ข้อมูลปัญหา, ร่วมระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหา (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมรับรู้นโยบายสาธารณะ, ร่วมจัดทำแผนงาน, ร่วมแสดงความคิดเห็นสำหรับปรับปรุง และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์แผนงาน (๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมลงมือปฏิบัติงาน, ร่วมสนับสนุนวัสดุสิ่งของ, ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน (๔) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน, ร่วมสังเกตการณ์, ร่วมประเมินความสำเร็จ, และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และ (๕) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ได้แก่ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคม และสิ่งแวดล้อม และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

บทที่ ๔

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ได้วิเคราะห์แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ๙ ท่าน พร้อมทั้งต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยผู้สมัครเข้าร่วมกิจกรรมจากอาสาสมัครในพื้นที่ จำนวน ๓๐ คน โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

๔.๒ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๑ แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๙ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒. พระครูวิลาศกาญจนธรรม รองเจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
๓. พระครูโสภิตวัชรกร เจ้าคณะตำบลห้วยสะพาน
อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
๔. นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๕. นางขวัญชนก ศรีประภา นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๖. นางเกศินี เก่งทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗. นายมนเทียร สุตสะ ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องพรานวิทยา
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๘. นางสาวปณณัฐรา ภูจิตจารุงษ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชน
อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
๙. นายศุภรต์ติย์ โต่งตั้ง สารวัตรกำนันตำบลน้ำกัลลัดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ควรใช้จุดร่วมทางวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงทัศนคติความเชื่อตามวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท วัฒนธรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเหมือนในเขตเมือง แต่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่ช้ากว่า ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามบางอย่างสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย^๑

๒. ภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยพื้นถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายยวน กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง และกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวโສ່ງ ฉะนั้นการเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านกลไกทางสังคมจึงมีความจำเป็นยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ^๒

๓. การปลูกฝังค่านิยมหรือความรู้สึกนึกคิด ควรเริ่มต้นที่เด็กและเยาวชน เพราะเยาวชนคนหนุ่มสาวมีพลังสำคัญที่จะสามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติในอนาคต ถือว่าเป็นอนาคตของชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อช่วยนำพาประเทศชาติให้พัฒนาต่อไป^๓

๔. การสร้างสังคมสันติสุขโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำเป็นต้องทำงานเป็นทีมเป็นเครือข่าย เพราะไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ เครือข่ายมีความสำคัญมาก จะเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน เป็นขบวนการทางสังคมเป็นกลไกทางสังคมอย่างแท้จริง เครือข่ายที่มีจุดร่วมทางวัฒนธรรมนี้ ควรชื่อว่า “เครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง”^๔

^๑สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปิฎกโกศล, ดร., รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๒สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิลาศกาญจนธรรม, รองเจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๓สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโสภิตวัชรกร, เจ้าคณะตำบลห้วยสะพาน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๔สนทนากลุ่มเฉพาะ นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

๕. ถ้าเป็นการสร้างสังคมสันติสุขของกระบวนการเครือข่าย ก็ควรเป็นไปในลักษณะของจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ ไม่มีการบังคับ สมาชิกเครือข่ายควรเป็นอาสาสมัครเยาวชนในพื้นที่ มีความพร้อม ความปรารถนาที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เน้นความพอดี ภายใต้งบประมาณความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือในหลวงรัชกาลที่ ๙^๕

๖. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาประเทศ ทางโรงเรียนวัดโชติทายการามสงเคราะห์ขอเป็นเจ้าภาพในการเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต้นแบบการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง ในครั้งนี้^๖

๗. ต้นแบบกิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง ควรมีทั้งกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และกิจกรรมภาคเพื่อเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ชุมชนด้วย^๗

๘. ทางพัฒนาชุมชนมีสื่อประชาสัมพันธ์สำหรับขับเคลื่อนการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้น พัฒนาชุมชนกาญจนบุรี อาสาเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องนี้ให้^๘

๙. การสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับบุคคลที่เป็นรากฐานของประเทศชาติในอนาคต ได้แก่ เด็กและเยาวชนนั่นเอง^๙

^๕สนทนากลุ่มเฉพาะ นางขวัญชนก ศรีประภา, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๖สนทนากลุ่มเฉพาะ นางเกศิณี เก่งทอง, ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๗สนทนากลุ่มเฉพาะ นายมณฑิพย์ สุดชนะ, ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องพรานวิทยา อำเภोधุดดารา จังหวัดราชบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๘สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวปณณณัฐรา ภูจิตจางษ์, นักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๙สนทนากลุ่มเฉพาะ นายศุภกรทิพย์ โต้งดั่ง, สารวัตรกำนันตำบลน้ำกัลลหะ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๓ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

๔.๒ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก นี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เครือข่าย และทุนทางสังคม

กิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นความร่วมมือของ “บ-ว-ร” ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมที่บูรณาการการทำงานในลักษณะเครือข่าย มุ่งเป้าไปที่เยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ชื่อว่า “เครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง” สมาชิกเครือข่ายมีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมการแสดงความรับผิดชอบต่อการสร้างสังคมสังคมสันติสุข สมานฉันท์ เน้นความพอดี ภายใต้งานไขความรู้อย่างคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกนี้ เป็นรูปแบบของกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในระดับจุลภาค พร้อมทั้งกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของกิจกรรมจิตอาสา ที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรชุมชนและสังคม ชื่อว่า “กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง”

๑. กิจกรรมภาควิชาการ เป็นกระบวนการกล่อมเกลากลไกทางสังคม สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้งานไขความรู้อย่างคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. กิจกรรมภาคปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ และขยายไปสู่ชุมชนรอบข้างเป็นระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เอื้ออำนวย

ทั้งนี้ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีกิจกรรมภาควิชาการและภาคปฏิบัติการ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑

กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาควิชาการ^{๑๐}



- ชื่อกิจกรรม** เครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาควิชาการ
- ลักษณะกิจกรรม** กิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม** อาสาสมัครเยาวชน จำนวน ๓๐ คน
- สถานที่** โรงเรียนวัดโชติทายการามสงเคราะห์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

^{๑๐}ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก: “เครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาควิชาการ”, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๒

กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาคปฏิบัติการ^{๑๑}



- ชื่อกิจกรรม** กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาคปฏิบัติการ
- ลักษณะกิจกรรม** เผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ และขยายไปสู่ชุมชนรอบข้าง
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม** อาสาสมัครเยาวชน จำนวน ๓๐ คน
- สถานที่** ชุมชนตลาดน้ำดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

^{๑๑}ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก: “เครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง: ภาควิชาการ”, เมื่อวันที่ ๑๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๓.

การประเมินการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ในลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) ได้ใช้แบบประเมินผลการปฏิบัติการที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) โดยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

N แทน ประชากร

μ แทน ค่าเฉลี่ย

σ แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การประเมินการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยเยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ครอบคลุมการประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๔.๑ การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation)

ผลการประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านบริบท

(N = ๓๐)

ข้อ	ด้านบริบท	μ	σ	ระดับ
๑	เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สมัครเข้าร่วมกิจกรรม	๔.๔๐	๐.๕๖๓	มาก
๒	เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน	๔.๐๗	๐.๖๙๑	มาก
๓	เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับปัญหา อันนำไปสู่ความจำเป็นของการดำเนินกิจกรรม	๔.๓๐	๐.๖๕๑	มาก
รวม		๔.๒๖	๐.๕๒๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สมัครเข้าร่วมกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๓ เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับปัญหา อันนำไปสู่ความจำเป็นของการดำเนินกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ และข้อ ๒ เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ ตามลำดับ

๔.๔.๒ การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนา ศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมและค่านิยมสุจริตในสังคมไทย โดย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านปัจจัยนำเข้า

(N = ๓๐)

ข้อ	ด้านปัจจัยนำเข้า	μ	σ	ระดับ
๑	จำนวนผู้รับสมัครเข้าอบรมมีความเหมาะสม	๔.๐๓	๐.๗๑๘	มาก
๒	จำนวนวิทยากรพิเศษมีความเหมาะสม	๔.๑๐	๐.๗๑๒	มาก
๓	วิทยากรมีทักษะ ความรู้ และทำทางในการบรรยายด้วย ความสุภาพเหมาะสม	๓.๙๗	๐.๘๙๐	มาก
๔	วิทยากรเปิดโอกาสให้ซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	๓.๙๗	๐.๗๑๘	มาก
๕	ระยะเวลาของกิจกรรมมีความเหมาะสม	๓.๗๓	๐.๙๐๗	มาก
๖	เอกสารประกอบมีความเหมาะสม	๓.๗๗	๐.๘๑๗	มาก
๗	สถานที่ที่ใช้ในการทำกิจกรรมมีความเหมาะสม	๓.๙๐	๐.๙๙๕	มาก
๘	ระบบแสง สี เสียงที่นำมาใช้ มีความเหมาะสม	๓.๘๗	๐.๗๗๖	มาก
๙	การจัดการเดินทางไปสถานที่ทำกิจกรรมภาคปฏิบัติการณ์ ความเหมาะสม	๓.๙๐	๐.๗๕๙	มาก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ข้อ	ด้านปัจจัยนำเข้า	μ	σ	ระดับ
๑๐	สถานที่ทำกิจกรรมภาคปฏิบัติการมีความเหมาะสม	๓.๙๐	๐.๗๑๒	มาก
๑๑	ระยะเวลาการทำกิจกรรมภาคปฏิบัติการมีความเหมาะสม	๓.๘๓	๐.๖๙๙	มาก
๑๒	ขั้นตอนการปฏิบัติงานภาคปฏิบัติการมีความเหมาะสม	๓.๘๐	๐.๘๔๗	มาก
รวม		๓.๙๐	๐.๕๕๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ จำนวนวิทยากรพิเศษมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๑ จำนวนผู้รับสมัครเข้าอบรมมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ วิทยากรมีทักษะ ความรู้ และทำทางในการบรรยายด้วยความสุภาพเหมาะสม และข้อ ๔ วิทยากรเปิดโอกาสให้ซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ตามลำดับ

๔.๔.๓ การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation)

ผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนา
กลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ภาคตะวันตก โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการพัฒนา
กลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
ด้านกระบวนการ

(N = ๓๐)

ข้อ	ด้านกระบวนการ	μ	σ	ระดับ
๑	การจัดกิจกรรมตามกำหนดเวลา/ตารางที่วางไว้	๔.๑๓	๐.๗๗๖	มาก
๒	เนื้อหาภาคทฤษฎีสอดคล้องกับเป้าประสงค์	๓.๙๗	๐.๗๖๕	มาก
๓	กระบวนการจัดลำดับขั้นกิจกรรมมีความเหมาะสม	๓.๙๓	๐.๖๙๑	มาก
๔	มีการจัดลำดับขั้นของเนื้อหาภาคทฤษฎีได้อย่างเหมาะสม	๔.๐๓	๐.๗๑๘	มาก
๕	การจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติการสอดคล้องกับเป้าประสงค์	๔.๐๗	๐.๕๘๓	มาก
๖	คณะทำงานดำเนินงานด้วยมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี	๔.๐๓	๐.๖๑๕	มาก
๗	คณะทำงานช่วยประสานระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี	๓.๗๗	๐.๘๕๘	มาก
๘	คณะทำงานดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้	๓.๙๐	๐.๖๖๒	มาก
๙	คณะทำงานมีกระบวนการในการบริหารจัดการที่ดี	๓.๙๗	๐.๖๖๙	มาก

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

ข้อ	ด้านกระบวนการ	μ	σ	ระดับ
๑๐	คณะทำงานช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี	๔.๐๓	๐.๖๖๙	มาก
รวม		๓.๙๘	๐.๔๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาคลังทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๑ การจัดกิจกรรมตามกำหนดเวลา/ตารางที่วางไว้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๕ การจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติการสอดคล้องกับเป้าประสงค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ มีการจัดลำดับขั้นของเนื้อหาภาคทฤษฎีได้อย่างเหมาะสม และข้อ ๖ คณะทำงานดำเนินงานด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และข้อ ๑๐ คณะทำงานช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ตามลำดับ

๔.๔.๔ การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation)

ผลการประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านผลผลิต

(N = ๓๐)

ข้อ	ด้านผลผลิต	μ	σ	ระดับ
๑	การพัฒนาความรู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากภาคทฤษฎี	๔.๐๓	๐.๖๑๕	มาก
๒	การพัฒนาความรู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากภาคปฏิบัติการ	๔.๑๐	๐.๖๖๒	มาก
๓	การพัฒนาทักษะวางแผนงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ	๔.๐๗	๐.๖๔๐	มาก
๔	การพัฒนาทักษะความสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่ม	๔.๐๐	๐.๖๙๕	มาก
๕	การพัฒนาประสบการณ์การทำงานเป็นเครือข่าย	๔.๐๐	๐.๗๔๓	มาก
รวม		๔.๐๔	๐.๕๓๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาไกลทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อ ๒ การพัฒนาความรู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากภาคปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ รองลงมา ได้แก่ ข้อ ๓ การพัฒนาทักษะวางแผนงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ การพัฒนาความรู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากภาคทฤษฎี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ตามลำดับ



๔.๓.๕ การสะท้อนผลการประเมินเป็นภาพรวม

ผลการประเมินการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ทั้งใน ส่วนของการประเมินบริบท (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การ ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) สามารถสะท้อน ผลการประเมินเป็นภาพรวม ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับผลการประเมินต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม

(N = ๓๐)

ด้าน	ผลการประเมินการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด)	μ	σ	ระดับ
๑	บริบท (Context Evaluation)	๔.๒๖	๐.๕๒๓	มาก
๒	ปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)	๓.๙๐	๐.๕๕๘	มาก
๓	กระบวนการ (Process Evaluation)	๓.๙๘	๐.๔๗๑	มาก
๔	ผลผลิต (Product Evaluation)	๔.๐๔	๐.๕๓๑	มาก
รวม		๔.๐๔	๐.๔๕๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินการปฏิบัติการต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ โดยเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านบริบท (Context Evaluation) อยู่ในระดับมาก ๔.๒๖ ด้านผลผลิต (Product Evaluation) อยู่ในระดับมาก ๔.๐๔ ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) อยู่ในระดับมาก ๓.๙๘ และด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) อยู่ในระดับมาก ๓.๙๐ ตามลำดับ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) ศึกษาพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๓) ศึกษาการประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๔) ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๕) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก และ (๖) นำเสนอต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหาจากกรณีศึกษาของโครงการย่อยทั้ง ๕ โครงการ และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นตัวแทนจากสถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๙ รูป/คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการประเมิน ผลปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด) จากอาสาสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๐ คน ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายสถาบันทางสังคมที่ประกอบด้วย บ้าน/ชุมชน วัด และโรงเรียน/ราชการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากาย-วาจา เสริมสมาธิ และสร้างสังคมอุดมปัญญา โดยนำเอาหลักพุทธธรรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ได้แก่ อธิศีลสิกขา (ศีล) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) และอธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ โดยครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

๕.๑.๒ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็นตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า พุทธธรรมาภิบาล หรือธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่เป็นกลไกเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความมีส่วนร่วม มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น

๕.๑.๓ การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้ (๑) การจัดทำ “หลักสูตรสังฆวิทยากรสัมมาชีพ” สำหรับพระสงฆ์ (๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิทยากร โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความสนใจและเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน จำนวน ๑๐๐ รูป โดยแบ่งการอบรมออกเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป ทั้งนี้ มีมุ่งหมายให้พระสงฆ์ผ่านการอบรมมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (๓) การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิทยากรสัมมาชีพ โดยให้มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของฝ่ายราชการที่มีอยู่แล้ว ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย (๔) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม อาทิ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อพัฒนาสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ (๕) ดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข ในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA ที่เน้นการดำเนินการระยะสั้นและมีอบรมให้ความรู้ การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และ (๖) จัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำหรับพื้นที่อื่นต่อไป

๕.๑.๔ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น ตัวแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นต้นแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะต่าง ๆ ด้วยเหตุที่ปัจจุบันทุกภาคส่วนต่างร่วมมือกัน ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ๓ ประสาน หรือ บ-ว-ร คือ บ้าน ได้แก่ สถาบันครอบครัว, วัด ได้แก่ สถาบันพระพุทธศาสนา และราชการ/โรงเรียน ได้แก่ สถาบันทางการปกครองและสถาบัน การศึกษา จึงมีการร่วมมือกันเป็นเครือข่าย ชื่อ “เครือข่ายสุจริตชนวิถีพุทธ” ที่ดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยใช้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน โดยมีกิจกรรมหลัก ๆ ที่ชัดเจน เช่น การดำเนินการเพื่อส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ เป็นต้น

๕.๑.๕ กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึง นักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมค้นหาปัญหา, ร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหา, ร่วมแสดงความคิดเห็น/ให้ข้อมูลปัญหา, ร่วมระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหา (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมรับรู้นโยบายสาธารณะ, ร่วมจัดทำแผนงาน, ร่วมแสดงความคิดเห็นสำหรับปรับปรุง และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์แผนงาน (๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมลงมือปฏิบัติงาน, ร่วมสนับสนุนวัสดุสิ่งของ, ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน (๔) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน, ร่วมสังเกตการณ์, ร่วมประเมินความสำเร็จ, และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และ (๕) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ได้แก่ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นตัวแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

๕.๑.๖ ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มีลักษณะเป็น “กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง” ในรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

๕.๒ อภิปรายผล

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นผลสืบเนื่องมาจากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เครือข่าย และทุนทางสังคม ทั้งนี้ กิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นความร่วมมือของ “บ-ว-ร” ประกอบด้วย สถาบันครอบครัว/ชุมชน (บ-บ้าน) ตัวแทนจากสถาบันพระพุทธศาสนา (ว-วัด) และตัวแทนจากสถาบันการปกครอง/สถานศึกษา (ร-ราชการ/โรงเรียน) เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมที่บูรณาการการทำงานในลักษณะเครือข่าย มุ่งเข้าไปที่เยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ชื่อว่า “เครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง” สมาชิกเครือข่ายมีเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมการแสดงความรับผิดชอบต่อการสร้างสังคมสันติสุข สมานฉันท์ เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกนี้ เป็นรูปแบบของกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในระดับจุลภาค พร้อมทั้งกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในลักษณะของกิจกรรมจิตอาสา ที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรชุมชนและสังคม ชื่อว่า “กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งประกอบด้วย (๑) กิจกรรมภาควิชาการ เป็นกระบวนการกล่อมเกลากายทางสังคม สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และ (๒) กิจกรรมภาคปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ และขยายไปสู่ชุมชนรอบข้างเป็นระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เอื้ออำนวย ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า สถาบันทางสังคมในภาคตะวันตก มุ่งสนองประโยชน์แก่คนในสังคม โดยมุ่งหมายสร้างสังคมสันติสุข สมานฉันท์ เป็นสังคมแห่งสันติ เป็น

สังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกันบนทางสายกลางซึ่งเป็นทางสายเอกที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่สอดคล้องและสามารถบูรณาการเข้ากับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) ได้เป็นอย่างดี สร้างชุมชนให้มีพื้นฐานความเข้มแข็งด้วยตนเองจากภายใน ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นนี้ สอดคล้องกับที่ **ศรคม เผือกผิวงค์**^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกัน จะช่วยในการสร้างสันติสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริงและมั่นคง และสอดคล้องกับที่ **พระปราโมทย์ วาทโกวิโท**^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” จากผลการวิจัยพบว่า ได้ผลลัพธ์คือ D-H-A-M-M-A-O-D Model ที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข เป็นรูปแบบการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดีตามแนวทางของพระพุทธเจ้า เป็นการเรียนรู้ธรรมะผ่านกิจกรรมที่มีความเหมาะสม เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาผ่านการประยุกต์เพื่อการเสริมสร้างองค์กรสันติสุข และสอดคล้องกับที่ **พระมหาคำพอง สททวโร**^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จากผลการวิจัยพบว่า แม้ชุมชนทั้งสองศาสนาที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ภายใต้ภาวะความต่างต่างนั้นกลับเป็นการหลอมรวม และผสมผสานวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ของประชาชนในชุมชนทั้งสองศาสนาในชุมชนแห่งนี้ได้อย่างลงตัว วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ซึมซับและหลอมรวมกัน โดยไม่มีความเป็นเชื้อชาติหรือศาสนาแบ่งกันประชาชนในชุมชนดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างสันติสุข และหากพิจารณาในมิติความเป็นมนุษย์ พบว่า นอกจากมนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเพื่อมีชีวิตอยู่รอดส่วนหนึ่ง ยังสามารถเรียนรู้ได้โดยกระบวนการ

^๑ศรคม เผือกผิวงค์, “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐, หน้า ก.

^๒พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก-ข.

^๓พระมหาคำพอง สททวโร, “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ก-ข.

ศึกษาอบรมอีกส่วนหนึ่งด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายที่สำคัญของการศึกษา คือ ต้องการการเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และเห็นได้จากการมีวิถีคิดและมิติทางสังคม และสอดคล้องกับที่ **ขวัญกมล ดอนขวา**^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย” จากผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีผลต่อการพัฒนาประเทศ มีองค์ประกอบที่ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี องค์ประกอบด้านความมีเหตุผล องค์ประกอบด้านความพอประมาณ โดยอาศัยเงื่อนไขด้านความรู้ ควบคู่ไปกับเงื่อนไขด้านคุณธรรมด้วย และสอดคล้องกับที่ **วิชุดตา ชูศรีवास**^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทยในชนบทมาช้านาน และได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างพอดี พอมี พออยู่ พอกิน โดยสมาชิกในชุมชนได้ผลิตสมุนไพรไล่แมลง และน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพูใช้เองในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย และมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร้านค้าชุมชน กระจายผลผลิตไปยังสถานที่จำหน่ายที่จัดตั้งขึ้น เพื่อขยายตลาด ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนด้วย และสอดคล้องกับที่ **ธนพร นุตสาระ และคณะ**^๖ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” จากผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตำบลเวียงใต้ และกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ ตำบลแม่มาเต็ง อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตำบลเวียงใต้และกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้อำเภอบายมากทำให้ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์รับวัฒนธรรมจากภายนอกทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป ในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองกลุ่มนี้ใช้วัฒนธรรมกฎหมายด้วยวิธีการนับถือผีเป็นการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันที่ภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปการนับถือผีแบบดั้งเดิมไม่สามารถควบคุมสมาชิกภายในชุมชนได้ จึงจำเป็น ต้องออกกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมา

^๔ขวัญกมล ดอนขวา, “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี), ๒๕๕๗, หน้า ก.

^๕วิชุดตา ชูศรีवास, “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (สำนักส่งเสริมวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์), ๒๕๕๙, หน้า ก.

^๖ธนพร นุตสาระและคณะ, “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๙, หน้า ข.

เพื่อควบคุมให้สมาชิกในชุมชนมีระเบียบวินัยและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน และสอดคล้องกับที่ **วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนขนาดใหญ่มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้ เช่น บุญข้าวจี บุญบั้งไฟ สารทลาว ตักบาตรเทโว อย่างไรก็ตาม ชาวลาวเวียงได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นและความเปลี่ยนแปลงของสังคม สันนิษฐานว่าเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของภูมิประเทศที่ และจุดเด่นที่ทำให้ชุมชนลาวเวียงแห่งนี้มีความเข้มแข็ง คือ การพยายามรักษา พื้นฟู และสร้างอัตลักษณ์ลาวเวียงขึ้น เพื่อตอบสนองกับการเปลี่ยนแปลง ความทันสมัย รวมทั้งกระแสการท่องเที่ยวชุมชนชาติพันธุ์ที่กำลังได้รับความนิยม และสอดคล้องกับที่ **สม จะเปา**^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” จากผลการวิจัยพบว่า ชาติพันธุ์คะฉิ่น มีความเชื่อและศรัทธาศาสนาแบบดั้งเดิม วัฒนธรรมและประเพณีที่ได้เชื่อถือกันมายุคต่อยุค ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมที่เปิดกว้างตามลำดับ เช่น วัฒนธรรมประเพณีด้านการแต่งกาย ภาษา และประเพณีการเต้นรำ เป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

แผนงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก คือ ควรมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญกับการปลูกฝังจิตสำนึกแก่เด็กและเยาวชนในสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญที่สุด

^๑วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง, “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอบัวทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”, วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): หน้า ๒๖.

^๒สม จะเปา, “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): หน้า ๗๐.

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้สามารถสร้างผลกระทบต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ดังนั้น ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ สืบสาน รักษา และต่อยอดมรดกวัฒนวิถีสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนชาติพันธุ์ ทั้งนี้ ควรดำเนินการวิจัยในลักษณะแผนงานวิจัยต่อเนื่อง



บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป:

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.

เกษม วัฒนชัย. เส้นทางสู่ความพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑.

เกิด ธนชาติ. คู่มือคลังปรีดีธรรม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิอิทธิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย. รายงานการศึกษาระดับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. รายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทยปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐.

จรัญ จันทลักษณ์. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขมวลชนและการเกษตรยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสริมมิตร, ๒๕๔๙.

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช พิบูลสรารุช. ตามรอยพ่อชีวิตพอเพียง สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๒.

เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ. ชุดการศึกษาค้นคว้าวิชา ๒๕๕๓๑๐๑ ทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนา. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๓.

ชนธิดา ศิวโมกษธรรม. บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับพระอัจฉริยภาพด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทมีเดียมาร์เก็ตติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.

ชัยเสถียร พรหมศรี. คู่มือองค์การแห่งความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๑.

ชูชีพ พุทธประเสริฐ. การพัฒนาองค์การเทคนิคการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: วิภาษา, ๒๕๔๕.
- ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.
- ทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ และคณะ. พระเจ้าแผ่นดินนักส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๕๐.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ. ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดี. เค. พรินติ้งเวิลด์ จำกัด, ๒๕๕๐.
- ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.
- นิเทศ ดินนะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอนคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ป. หลงสมบุญ. พจนานุกรม มคอ-ไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.
- ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- ประเวศ วะสี. บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.
- _____. ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.
- _____. คานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.
- _____. เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ภาคีธรรม, ๒๕๔๔.
- _____. สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ฝ่ายยุทธศาสตร์จังหวัดกาญจนบุรี. แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔). กาญจนบุรี: สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี, ๒๕๖๑.
- พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์ และชลิตา ศรมณี. หลักการจ้องการและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๔๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระคันธसारากวีวงศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี (แปล)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ). **ศาสนากับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ดจำกัด, ๒๕๔๗.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- _____ . **การศึกษา: เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____ . **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). **อภิธัมมัตถวิภาวินีแปล**. กาญจนบุรี: ม.ป.ท., ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนรัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . **พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- _____ . **พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๕.
- _____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระไพศาล วิสาโล. **สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิวาในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๔๙.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____. พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.
- พัทยา สายหู. กลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- พิภพ วังเงิน. พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น, ๒๕๔๗.
- พุทธทาสภิกขุ (เจ้าม อินทปญโญ). คู่มือมนุษย. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- _____. วิธีแก้ปัญหาชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงธรรม, มปป.
- _____. ปฏิจักษ์มูบปาทในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทตฤตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.
- _____. พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, มปป.
- _____. พุทธศาสนาคืออะไร. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาจัดพิมพ์, ๒๕๔๒.
- _____. สันติภาพของโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑.
- _____. หลักพุทธธรรมของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. องค์การและการจัดการ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- วิเชียร วิทยาอุดม. ทฤษฎีองค์กร. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธ การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๔.
- วิรัช ถิรพันธุ์เมธี. พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕.
- ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. แนวทางการนิเทศเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สมคิด บางโม. องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. กรุงเทพมหานคร: เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๑.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: พิกซ์อักษร, ๒๕๔๒.
- สายหยุด ใจสำราญ และสุภาพร พิศาลบุตร. การพัฒนาองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙.
- สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร. หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.
- สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสฤตศรีสุขวัฒน์. คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติกว่า ๑ ทศวรรษ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดาวฤกษ์คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๕.
- _____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๙.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๕๗.
- สำนักราชเลขาธิการ. ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๔๑.
- สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. เอกสารประกอบการประชุมงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมอาเซียนสัมพันธ์และการแสดงนานาชาติ ครั้งที่ ๘: เครือญาติชาติพันธุ์รวมกันเป็นหนึ่ง. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๖๑.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสียกฤษฎ์. หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักงาน ก.พ., ๒๕๔๑.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. ได้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.
- สุรพล สุยะพรหม และคณะ. ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุรพล สุยะพรหม. การเมืองกับการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- สุวิมล ทิรกานันท์. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- อัจฉรา โพธิยานนท์. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: เทคนิคปริ้นติ้ง, ๒๕๓๙.
- อำพน กิตติอำพน. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี รามวิทยานงค์. การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐.

๑.๒.๒ หนังสือแปล:

- พระนารถเกราะ และพระมหาตีปิฎกจูฬายเถระ รจนา. มลีนทปถพหุอรรถกถา-ฎีกา. ตรวจชำระโดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๔๑.
- พระพุทธโฆสเถระ. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาหัง (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน. แปลโดย พระคันธสารากวีวงศ์ (สมลักษณ์ คนธสาโร). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- พระอุปัชฌาย์. วิมุตติมรรค. แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

๑.๒.๓ บทความ:

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). “หัวใจพระพุทธศาสนา”, พุทธจักร. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐): ๑๐.
- รุจิรวาทน์ ลำดอล. “บทบาทสถาบันทางสังคมในการให้ความรู้ทางการเมืองการปกครองแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๕๗ - เมษายน ๒๕๕๘): ๕๒.
- วรรณพร บุญญาสถิต, ฉันทัส เพียรธรรม และเทพธิดา ศิลปบรรเลง. “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี”, วารสารมหาวิทยาลัยนครราชสีมา. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๐): ๒๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สม จะเปา. “การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๐.

สมบูรณ์ ขาวชายโขง และธวัชชัย กุณวงศ์. “คนรุ่นใหม่กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน”, วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๕.

สุธี จันทศรี. “ไทดำ: พลวัตวัฒนธรรม กับการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ผ่านดนตรี”, วารสารภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๙๗.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. “มัชฌิมาปฏิปทา: สายกลางสองมิติ”, ข่าวสด. (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙): ๒๙.

อุเทน เจริญภูมิ และคณะ. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๓๑”, วารสารชุมชนวิจัย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑): ๑๙๑-๑๙๒.

๑.๒.๔ รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

กานดา เต๊ะขันหมาก. “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา”. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๖.

ขวัญกมล ดอนขวา. “แบบจำลองปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๗.

คอลัฟ ต่วนบุละ และคณะ. “แรงสนับสนุนทางสังคม: กลไกป้องกันปัญหาการพนันของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”. รายงานการวิจัย. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ธนพชร นุตสาระและคณะ. “วิถีชีวิตการดำรงอยู่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙.

นงลักษณ์ ลักษณะโกคิน. “การสร้างตัวชี้วัดองค์การสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ ๒๖”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

บรรยวีสต์ ผากคำ และนฤมล ดวงแสง. “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ปัญจริย์ จุลไกรอานิสงส์. “การประยุกต์ใช้สติเพื่อพัฒนาการทำงานอย่างมีสันติสุขของแรงงานฝ่ายผลิต: ศึกษากรณีห้างหุ้นส่วนจำกัด คอนติเนนทัลนิตติ้ง”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระมหาคำพอง สทฺทวโร. “การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของชาวพุทธและมุสลิมในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

มันทนาภรณ์ อรุณเรือง. “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก”. รายงานการวิจัย. คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, ๒๕๕๕.

วศิน โต๊ะสิงห์. “คุณค่าและภูมิปัญญาประเพณีบุญกลางบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชลบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์การ พัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๙.

วิชุดา ชูศรีवास. “การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวอ่าว ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”. รายงานการวิจัย. สำนักส่งเสริมวิจัยและนวัตกรรมการ มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ, ๒๕๕๙.

ศรคม เผือกผิวงค์. “แนวทางการสร้างความร่วมมือในชุมชนด้วยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนวัดคูบอง เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ศาลินา บุญเกื้อ และนันท์กาญจน์ ชินประห์ชัย. “การถอดบทเรียนและวิเคราะห์อัตลักษณ์ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา”. รายงานการวิจัย. ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ, ๒๕๕๗.

อรรถพล อนันตวรสกุล. “รายงานวิจัยการสังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน”. รายงานการวิจัย. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

๑.๒.๕ สันทนากลุ่มเฉพาะ:

นางเกศิณี เก่งทอง. ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สันทนากลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นางขวัญชนก ศรีประภา. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สันทนากลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นางสาวปณณัฏฐา ภูชิตจารุวงศ์. นักวิชาการพัฒนาชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน. นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สันทนากลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายมนต์เกียรติ์ สุดชะ. ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องพรานวิทยา อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

นายศุภรทิพย์ โต่งดัง. สารวัตรกำนันตำบลน้ำกัลลัดเหนือ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระครูวิลาศกาญจนธรรม. รองเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดกาญจนบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระครูโสภิตวัชรารกร. เจ้าคณะตำบลหัวสะพาน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

พระปิฎกโกศล, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี. สันทนา
กลุ่มเฉพาะ, ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ

Kate, D., & Kahn. R. **The Social Psychology of Organizations**. New York: John Wiley & Sons, 1978.

Lopez and Scott. **Social Structure**. England: Philadelphia, Open University Press, 2000.

P. Robbins Stephen and M. Coulter. **Management**. 7thed. New Jersey: Prentice Hall International Lnc., 2002.

Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk). **Buddhist Morality**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 1994.

Robert A. Dahl. **On Democracy**. London: Yale University Press, 2000.

World Commission on Environment and Development. **Our Common Future**. New York Oxford University: Great Britain R. Clay Ltd., 1987.





แบบประเมินผลการปฏิบัติการ (รายตัวชี้วัด)
ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลัก
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๑. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
๒. สังกัด ☐ ภาคประชาสังคม ☐ หน่วยงานราชการ ☐ โรงเรียน/สถานศึกษา
☐ อื่น ๆ (ระบุ)

ตอนที่ ๒ ประเมินผลการปฏิบัติการต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

รายการ	ผลการประเมิน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ประเมินบริบท (Context Evaluation)					
เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สมัครเข้าร่วมกิจกรรม					
เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน					
เป้าประสงค์ของกิจกรรมสอดคล้องกับปัญหา อันนำไปสู่ความจำเป็นของการดำเนินกิจกรรม					
๒. ประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)					
จำนวนผู้รับสมัครเข้าอบรมมีความเหมาะสม					
จำนวนวิทยากรพิเศษมีความเหมาะสม					
วิทยากรมีทักษะ ความรู้ และทำทางในการบรรยายด้วยความสุภาพเหมาะสม					
วิทยากรเปิดโอกาสให้ซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น					
ระยะเวลาของกิจกรรมมีความเหมาะสม					
เอกสารประกอบมีความเหมาะสม					
สถานที่ที่ใช้ในการทำกิจกรรมมีความเหมาะสม					
ระบบแสง สี เสียงที่นำมาใช้ มีความเหมาะสม					

รายการ	ผลการประเมิน				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การเดินทางไปสถานที่ทำกิจกรรมภาคปฏิบัติมีความเหมาะสม					
สถานที่ทำกิจกรรมภาคปฏิบัติมีความเหมาะสม					
ระยะเวลาการทำกิจกรรมภาคปฏิบัติมีความเหมาะสม					
ขั้นตอนการปฏิบัติงานภาคปฏิบัติมีความเหมาะสม					
๓. ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)					
การจัดกิจกรรมตามกำหนดเวลา/ตารางที่วางไว้					
เนื้อหาภาคทฤษฎีสอดคล้องกับเป้าประสงค์					
กระบวนการจัดลำดับขั้นกิจกรรมมีความเหมาะสม					
มีการจัดลำดับขั้นของเนื้อหาภาคทฤษฎีได้อย่างเหมาะสม					
การจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติสอดคล้องกับเป้าประสงค์					
คณะทำงานดำเนินงานด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดี					
คณะทำงานช่วยประสานระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี					
คณะทำงานดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้					
คณะทำงานมีกระบวนการในการบริหารจัดการที่ดี					
คณะทำงานช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงานได้เป็นอย่างดี					
๔. ประเมินผลผลิต (Product Evaluation)					
การพัฒนาความรู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากภาคทฤษฎี					
การพัฒนาความรู้การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากภาคปฏิบัติ					
การพัฒนาทักษะวางแผนงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ					
การพัฒนาทักษะความสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่ม					
การพัฒนาประสบการณ์การทำงานเป็นเครือข่าย					

ขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ.



รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระปิฎกโกศล, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
๒. พระครูวิลาศกาญจนธรรม รองเจ้าคณะอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี
๓. พระครูโสภิตวัชรารกร เจ้าคณะตำบลห้วยสะพาน
อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี
๔. นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน นายอำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี
๕. นางขวัญชนก ศรีประภา นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๖. นางเกศิณี เก่งทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์
อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๗. นายมณฑิษฐ์ สุดฮะ ผู้อำนวยการโรงเรียนช่องพรานวิทยา
อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๘. นางสาวปณณัญญา ภูจิตจารุวงศ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชน
อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
๙. นายศุภร์ทิพย์ โต่งตั้ง สารวัตรกำนันตำบลน้ำกัลลัดเหนือ
อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี



ภาพถ่ายกิจกรรมการวิจัยต่าง ๆ (โดยสังเขป)





ภาคผนวก ง
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบฟอร์มการนำผลงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

งานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ เรื่อง

การพัฒนาหลักสูตรทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ชื่อหน่วยงานที่นำผลงานไปใช้

อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/บุคคล ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านใด (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

[✓] ๑. เชิงสาธารณะ (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารราชการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อการพัฒนาประเทศ

[✓] ๒. เชิงนโยบาย (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับจัดทำ/ทบทวน/ปรับปรุง แผนปฏิบัติการให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา และประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม

[] ๓. เชิงพาณิชย์ (โปรดระบุรายละเอียด)

.....

.....

โปรดระบุถึงหลักฐานการนำไปใช้ประโยชน์ พร้อมแนบหลักฐานประกอบ (ถ้ามี)

.....

.....

(นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน)

ผู้ให้ข้อมูล

นายอำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓

หมายเหตุ: ให้ประทับตราตำแหน่ง/หน่วยงานที่นำผลงานไปใช้ประโยชน์ (ถ้ามี)



ภาคผนวก จ

ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๑. ผลวิเคราะห์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อมูลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์	ข้อที่ ๑	องค์กรภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง
๒. ผลวิเคราะห์พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อมูลพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์	ข้อที่ ๒	องค์กรภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๓. ผลวิเคราะห์การประกอบ สัมมาอาชีวะตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อมูลการประกอบสัมมา อาชีวะตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตก	ข้อที่ ๓	องค์กรภาครัฐ องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาค ประชาสังคมมีฐานข้อมูล สารสนเทศการประกอบ สัมมาอาชีวะตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน ทันต่อความเปลี่ยนแปลง
๔. ผลวิเคราะห์การประยุกต์ ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตก	ข้อมูลการประยุกต์ใช้หลัก เบญจศีลเพื่อส่งเสริมการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตก ซึ่งเป็นข้อมูลเชิง ประจักษ์	ข้อที่ ๔	องค์กรภาครัฐ องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาค ประชาสังคมมีฐานข้อมูล สารสนเทศการประยุกต์ใช้ หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาค ตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๕. ผลวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อมูลกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อที่ ๕	องค์กรภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบันทันต่อความเปลี่ยนแปลง
๖. ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	โมเดลรูปแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อที่ ๖	องค์กรภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีโมเดลรูปแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทางสังคม และวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๔. รายงานการวิจัยฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยตาม เป้าหมายของผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และความ คุ้มค่าตามที่กำหนดไว้	ข้อที่ ๑-๖	องค์กรภาครัฐ องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาค ประชาสังคมนำนวัตกรรม ต้นแบบการพัฒนากลไก ทางสังคมเพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของกลุ่มชาติ พันธุ์ในภาคตะวันตกไป ประยุกต์ใช้ในการสร้าง สังคมสันติสุข



แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว.๓๐๑/๒๕๖๑ MCU RS 610761301
ชื่อโครงการ	การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
หัวหน้าโครงการ	พระมหาคำพันธ์ รัตนโชโต, ดร. พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา การพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาที่เน้นความพอดี ภายใต้อิทธิพลของความรู้ และคุณธรรม ซึ่งพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปีนี้ ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ประเด็นสำคัญ คือ การพัฒนาทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางสังคม เพื่อทำหน้าที่คุ้มกันและช่วยเหลือคนในสังคมตามแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมนั้น ซึ่งมีได้เป็นสิ่งยากเย็นเชิงใจจนบุคคลจะทำไม่ได้ หากว่าได้หัดทำมาจนเคยชิน หรือยินดีทำตามด้วยความพอใจเพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกสมบูรณ์แบบของกลุ่ม และช่วยให้มีแบบแผนกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่จะปฏิบัติต่อกัน กลไกทางสังคมปรากฏในหลายรูปแบบทั้งด้านวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีการอยู่ร่วมกันที่ก่อประโยชน์ทั่วถึงและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย มีการตกลงร่วมกันและร่วมกันปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น เมื่อเวลาล่วงเลยไปจึงกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดยึดถือกันในระดับชุมชนว่าเป็นธรรม เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของกลไกทางสังคม จึงได้ข้อสรุปว่า วิธีการที่สังคมใช้ในการรักษาระเบียบของทุกสังคมมนุษย์ คือ การสอนให้รู้วาระเบียบของสังคมมีอะไรบ้าง และอีกส่วนหนึ่งเป็นการควบคุมให้บุคคลกระทำตามที่สังคมได้สอนและบอกไว้ หากสังเกตกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่ชีวิตของบุคคลธรรมดาทั่วไปต้องผ่านตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตไปสู่วัยชรา พบว่า มีสถาบันที่สำคัญของชีวิตดังนี้ (๑) สถาบันครอบครัวและเครือญาติ เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด (๒) สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม เป็นสถาบันที่บุคคลมีโอกาสเลือกเข้าสังคมตามที่พึงพอใจหรือความสนใจหรือความสนใจเฉพาะเรื่องอย่างอื่น	

(๓) สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่ให้บุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยประโยชน์ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิต การซื้อขาย เป็นต้น (๔) สถาบันการปกครอง เป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม (๕) สถาบันนันทนาการ เป็นสถาบันที่ประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อความเพลิดเพลิน ผลที่ได้ คือ ดนตรี ศิลปะ กีฬา หรือกลายเป็นธุรกิจที่ผู้ต้องการพักผ่อนหย่อนใจสามารถไปหาซื้อบริการในฐานะผู้ดู ผู้ชมการแสดง เป็นต้น และ (๖) สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่ผลิตคนดี มีความรู้ โดยความเป็นคนดี คือ การรู้ศีล รู้ธรรมซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุข

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงทัศนคติความเชื่อ ในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ (๑) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยพื้นถิ่น (๒) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายจีน (๓) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายมอญ (๔) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายยวน (๕) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง (๖) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร (๗) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียง (๘) กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายลาวโซ่ง หากแต่ในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทยซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ดังกล่าวนี้ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปราศจากความขัดแย้ง และเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ กลไกทางสังคมที่ยังคงความเข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นศักยภาพและทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษา พัฒนา และรักษาให้ยั่งยืนสืบไป

หากแต่ปัญหาสำคัญ คือ ผลการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลตามตัวชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ทำให้ทราบถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับครัวเรือน พบว่า ประชาชนมีคุณภาพชีวิตยังไม่บรรลุเป้าหมาย ๒๒ ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดที่มีผลการพัฒนาที่ด้อย คือ ตัวชี้วัดที่ ๓๑ ครัวเรือนมีการเก็บออมเงิน อีกทั้ง ตัวชี้วัดที่มีแนวโน้มที่จะไม่บรรลุเป้าหมายมากขึ้น มีจำนวน ๖ ตัวชี้วัด หนึ่งในนั้น คือ ตัวชี้วัดที่ ๑๔ ครัวเรือนมีความมั่นคง เป็นต้น ซึ่งตัวชี้วัดที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ คือ ปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระดับ โดยเร่งด่วน

การนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ได้พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กระทั่ง ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างหนัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจัง จนปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเริ่มคลี่คลาย จากร้ายกลายเป็นดี นับว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ช่วยให้พสกนิกรสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นไปได้ ฉะนั้น ในสถานการณ์นี้ จึงเชื่อมั่นได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานให้พสกนิกรชาวไทยนี้ สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนในการขับเคลื่อนกลไก ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบ พบว่า ในภูมิภาคนี้มีกลไกทางสังคมที่เด่นชัด คือ

๑. ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว
๒. กลไกการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
๓. การประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๔. การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
๕. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกัน

ประการสำคัญ คือ ปัจจุบันประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นพหุสังคมมากขึ้น การอยู่ร่วมกันของบุคคลที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ อาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกันได้ ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านกลไกทางสังคมจึงมีความจำเป็นยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมไทย ดังกล่าวนี ชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกโดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแกนในการขับเคลื่อนกลไก จึงเป็นชุดความรู้ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสังคมในสถานการณ์การเปิดประเทศอย่างเสรีเข้าสู่ประชาคมอาเซียน สืบไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
๒. เพื่อศึกษาพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
๓. เพื่อศึกษาการประกอบสัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
๔. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
๕. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๖. เพื่อนำเสนอต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สรุปผลการวิจัย

ก. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายสถาบันทางสังคมที่ประกอบด้วยบ้าน/ชุมชน วัด และโรงเรียน/ราชการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากาย-วาจา เสริมสมาธิ และสร้างสังคมอุดมปัญญา โดยนำเอาหลักพุทธธรรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ได้แก่ อธิศีลสิกขา (ศีล) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) และอภิปญญาสิกขา (ปัญญา) ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ โดยครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ข. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็นตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า พุทธธรรมาภิบาล หรือธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่เป็นกลไกเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงาน

เป็นทีมตามหลักการของความมีส่วนร่วม มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือข่ายเท่านั้น เป็นต้น

ค. การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

กระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานราชการที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ดังนี้ (๑) การจัดทำ “หลักสูตรสังฆวิทยาการสัมมาชีพ” สำหรับพระสงฆ์ (๒) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการหรือจัดอบรมสังฆวิทยาการ โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่มีความสนใจและเสียสละในการทำงานเพื่อชุมชน จำนวน ๑๐๐ รูป โดยแบ่งการอบรมออกเป็น ๑๐ รุ่น รุ่นละ ๑๐ รูป ทั้งนี้ มีมุ่งหมายให้พระสงฆ์ผู้ผ่านการอบรมมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสัมมาชีพตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (๓) การสร้างหรือจัดตั้งทีมสังฆวิทยาการสัมมาชีพ โดยให้มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทีมวิทยาการสัมมาชีพชุมชนของฝ่ายราชการที่มีอยู่แล้ว ในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่าย (๔) ประชาสัมพันธ์และคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อม อาทิ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP ธรรมวิถี เป็นต้น เพื่อพัฒนาสัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ (๕) ดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนสันติสุข ในลักษณะของวงจรคุณภาพ หรือ PDCA ที่เน้นการดำเนินการระยะสั้นและมีอบรมให้ความรู้ การติดตาม และการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม และ (๖) จัดตั้งศูนย์การเสริมสร้างสัมมาชีพแนวพุทธในชุมชน เพื่อเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การขับเคลื่อนการประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สำหรับพื้นที่อื่นต่อไป

ง. การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น ตัวแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่เป็นต้นแบบการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะต่าง ๆ ด้วยเหตุที่ปัจจุบันทุกภาคส่วนต่างร่วมมือกัน ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ๓ ประสาน หรือ บ-ว-ร คือ บ้าน ได้แก่ สถาบันครอบครัว, วัด ได้แก่ สถาบันพระพุทธศาสนา และราชการ/โรงเรียน ได้แก่ สถาบันทางการปกครองและสถาบัน การศึกษา จึงมีการร่วมมือกันเป็นเครือข่าย ชื่อ “เครือข่ายสุจริตชนวิถีพุทธ” ที่

ดำเนินกิจกรรมทางสังคมโดยใช้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน โดยมีกิจกรรมหลัก ๆ ที่ชัดเจน เช่น การดำเนินการเพื่อส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ เป็นต้น

จ. กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น กระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ประกอบด้วย ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สถาบันการศึกษา รวมถึงนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกด้วย โดยครอบคลุมองค์ประกอบของวัฏจักรการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมค้นหาปัญหา, ร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริงของปัญหา, ร่วมแสดงความคิดเห็นให้ข้อมูลปัญหา, ร่วมระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหา (๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมรับรู้นโยบายสาธารณะ, ร่วมจัดทำแผนงาน, ร่วมแสดงความคิดเห็นสำหรับปรับปรุง และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์แผนงาน (๓) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมลงมือปฏิบัติงาน, ร่วมสนับสนุนวัสดุสิ่งของ, ร่วมบริจาคทุนทรัพย์ และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน (๔) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตาม และประเมินผลการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ร่วมกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน, ร่วมสังเกตการณ์, ร่วมประเมินความสำเร็จ, และร่วมเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน และ (๕) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ได้แก่ ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น รายได้ เป็นต้น, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่, ร่วมรับผลประโยชน์ในเชิงสังคม และสิ่งแวดล้อม และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ฉ. ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ต้นแบบกิจกรรมการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก พบว่า มีลักษณะเป็น “กิจกรรมเครือข่ายอนุรักษ์วิถีชุมชนชาติพันธุ์เศรษฐกิจพอเพียง” ในรูปแบบของกิจกรรมจิตอาสาที่

แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึก การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เน้นความพอดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และ คุณธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเผยแพร่แนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นพื้นฐานของการสร้างศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานราก ของการพัฒนาประเทศ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชา สังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๒. องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชา สังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๓. องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชา สังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการประกอบ สัมมาอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๔. องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชา สังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๕. องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชา สังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศกระบวนการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๖. องค์การภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชา สังคมมีโมเดลรูปแบบกิจกรรมการพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุน ทางสังคม และวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต

มีการประชาสัมพันธ์ทางวารสารที่อยู่ในฐาน TCI

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย, ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phramaha Kumphan Rananjayo, Dr.
ประวัติการศึกษา	ศ.บ. (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

๒. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร.
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrakhrusangharak Songphan Jayadatto, Asst.Prof.,Dr.
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ / รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐